

ΤΕΙ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΣΧΟΛΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΟΜΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

ΤΑ ΚΟΝΑΚΙΑ ΤΗΣ Β. ΕΥΒΟΙΑΣ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ:

Νάνου - Romano Ε. Χριστίνα
Κλωτσοτύρα Ι. Νίκη

ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ:

Πόπη Π. Θεοδωρακάκου Βαρελίδου,
Δρ. Αρχιτέκτων Μηχανικός Ε.Μ.Π.

ΕΠΙΒΛΕΨΗ:

Γιώργος Κ. Βαρελίδης,
Δρ. Αρχιτέκτων Μηχανικός -
Πολεοδόμος Ε.Μ.Π.

ΑΘΗΝΑ 2001

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	σελ
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	3
ΜΕΡΟΣ Α	
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	
Τσιφλίκια και Οθωμανική αυτοκρατορία.....	4
Τσιφλίκια και ιδιοκτησίες στην Β. Εύβοια.....	5
Ο βασιλιάς Όθωνας και τα παράπονα των Ευβοέων.....	7
Οικογένεια Τομπάζη.....	8
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	
Εισαγωγή	9
Τα κονάκια της Β. Εύβοιας	9
Το κονάκι του Ε. Τομπάζη.....	15
Νεοελληνική αρχιτεκτονική.....	16
Η αρχιτεκτονική στα χρόνια του Όθωνα.....	17
ΓΕΝΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	
Η θέση.....	19
Εξωτερική περιγραφή.....	30
Ανοίγματα	32
Ισόγειο	33
Υπόγειο	35
Επιχρίσματα.....	37
Οροφές	37
Ο ρόλος της Διακόσμησης στην αρχιτεκτονική.....	38
ΜΕΡΟΣ Β	
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	43
ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	
Καταγραφή ζημιών.....	46
Είδη επεμβάσεων.....	72
Θεμέλια.....	72
Τοιχοποιίες.....	74
Λιθοδομές.....	76
Κονιάματα.....	77
Ξύλινες κατασκευές.....	80
Πατώματα.....	83
Στέγη.....	84
ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ.....	86
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	99
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	101
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	114

Πρόλογος

Ζούμε σε μια εποχή όπου το σήμα κινδύνου για την ισοπέδωση κάθε έννοιας πραγματικού πολιτισμού ακούγεται από παντού. Η επικράτηση του σύγχρονου αμερικάνικου μοντέλου ζωής, έχει ταυτίσει τον άνθρωπο με τον καταναλωτισμό και τον ευτελισμό κάθε πνευματικής αξίας. Ειδικότερα εμείς οι Έλληνες έχουμε έναν λόγο παραπάνω να ανησυχούμε. Εξοργιζόμαστε με την συμπεριφορά των νέων μας απέναντι στα εθνικά μας σύμβολα και την άγνοιά τους για την ιστορία του πολιτισμού μας.

Ο μοναδικός και ανεπανάληπτος ρόλος, που πάντα έπαιζε η πατρίδα μας διαχρονικά στην εξέλιξη του πολιτισμού του πλανήτη μας, τείνει να εκφυλιστεί και να διαγραφεί από την μνήμη όχι μόνο των ξένων, αλλά και αυτών των ίδιων των Ελλήνων. Όμως η πραγματικότητα είναι άλλη. Και η πιο μικρή γωνία του χώρου που έχουμε έχει την δική του ιστορία. Έχει κάποια σημάδια, που φανερώνουν πως από δω πέρασαν σε όλες τις στιγμές της ιστορίας κάποιοι ζωντανοί και πιστοί Έλληνες συνοδευόμενοι απ' όλες τις ευχές και τις κατάρες που κουβαλάει η φυλή μας. Ανακάλυψαν, δημιούργησαν, αγάπησαν, μίσησαν και έβαψαν τη γη τους με το αίμα το δικό τους αλλά και των εχθρών τους. Έγραψαν με λίγα λόγια την ιστορία του δικού τους τόπου.

Είναι αυτή η ιστορία που δεν έχουμε το δικαίωμα να λησμονήσουμε γιατί αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της μεγάλης σύνθεσης που λέγεται Ελληνισμός. Και το πιο μικρό ακόμα χωριουδάκι έχει την υποχρέωση να γνωρίζει την ιστορία του και να την επιδεικνύει με την πρώτη ευκαιρία μαζί με όλες τις άλλες φυσικές ή τεχνικές ομορφιές του, οι οποίες πρέπει φυσικά να συνυπάρχουν.

Μετά από κάποια εποχή αδράνειας φαίνεται πως ο φύλακας άγγελος του Ελληνισμού έβαλε σε λειτουργία την αντιβίωση απέναντι στους εχθρικούς μικροοργανισμούς του για το Ελληνικό πνεύμα. Ολοένα πληθαίνουν οι άνθρωποι που στρέφονται ξανά στην ποιότητα και στον πολιτισμό.¹

Με το επιχείρημα αυτό προσπαθήσαμε να παρουσιάσουμε ένα κομμάτι της ιστορίας της Εύβοιας που δεν είναι γνωστή και δεν είχε μελετηθεί μέχρι σήμερα. Αναφερόμαστε στα κονάκια της Βόρειας Εύβοιας, που στην εποχή τους άφησαν τα σημάδια τους στην ιστορία και στις ψυχές των κατοίκων της.

ΜΕΡΟΣ Α

Ιστορική αναδρομή.

Τσιφλίκια και οθωμανική κυριαρχία.²

Βασικό μέσο παραγωγής είναι η γη, που χωρίζεται σε μεγάλες γαιοκτησίες αλλά και σε μικρούς, ελεύθερους κλήρους. Οι κάτοχοι των φέουδων στην οθωμανική αυτοκρατορία δεν μπορούσαν να κληροδοτήσουν τη γη στα παιδιά τους, ενώ είχαν το δικαίωμα να εισπράττουν τη γαιοπρόσοδο είτε σε είδος είτε σε μορφή φόρου. Τα δικαιώματά τους αυτά απέρρεαν από την στρατιωτική υπηρεσία που προσέφεραν στο σουλτάνο: ήταν δηλαδή φεουδάρχες-πολεμιστές. Η φεουδαλική πρόσοδος καθοριζόταν από την κεντρική εξουσία και ένα μέρος της κατευθυνόταν προς την Υψηλή πύλη, ενώ ένα άλλο εισέπραττε ο κάτοχος του φέουδου.

Το βασικό μέλημα του οθωμανικού κράτους ήταν η είσπραξη της γαιοπροσόδου. Όταν μάλιστα η γαιοπρόσοδος έπαιρνε την μορφή του φόρου, οριζόταν κεντρικά από την διοίκηση, κάτι που καθιστούσε περιττή την πρόσδεση του χωρικού στη γη του. Με αυτήν την έννοια, ο χωρικός στην οθωμανική αυτοκρατορία δεν ήταν δουλοπάροικος, βαρυνόταν όμως με όλες τις φεουδαλικές υποχρεώσεις. Επιπλέον οι φόροι ήταν δυσβάσταχτοι και για τους ελεύθερους χωρικούς, αφού σε μια κοινωνία βασικά αγροτική, η συντριπτική πλειοψηφία τους, δινόταν σε χρήμα.

Η μεγάλη πλειοψηφία της αγροτιάς είχε πολύ μικρό κλήρο ή δεν είχε καθόλου κλήρο, με αποτέλεσμα να αναγκάζεται το μεγαλύτερο μέρος της σοδειάς της να το δίνει στον τσιφλικά γαιοκτήμονα και ένα σημαντικό μέρος από το υπόλοιπο να το καταβάλλει σαν φόρο στο αστικό κράτος και τόκους στους τοκογλύφους και στις τράπεζες.

Το τσιφλίκι αποτελεί μία από τις μορφές με τις οποίες εκδηλώνεται η μεγάλη φεουδαλική γαιοκτησία στην οθωμανική αυτοκρατορία. Χαρακτηριστικό που το διαφοροποιεί από τα ζιαμέτια ή τα τιμάρια είναι ο κληρονομικός του χαρακτήρας, αλλά και το ότι ο ιδιοκτήτης του δεν έχει πολιτική εξουσία επί του εδάφους που συγκροτεί το φέουδο (κάτι που αντίθετα, συμβαίνει στα πασαλίκια, στην πιο κλασική μορφή της οθωμανικής φεουδαρχίας). Στην εσωτερική του δομή λειτουργεί όπως ακριβώς το κλασικό φέουδο: ο κάτοχος του εδάφους προσφέρει στον καλλιεργητή (κολλήγο) το έδαφος και ο δεύτερος προσφέρει την εργασία του. Μετά την αφαίρεση των φόρων και των εξόδων παραγωγής, το προϊόν χωρίζεται σε τρεις μερίδες, από τις οποίες οι δύο ανήκουν στον καλλιεργητή και η τρίτη στον γαιοκτήτη. Αυτού του είδους η σύμβαση

ονομάζεται επίμορτος αγροληψία και έχει και για τον τσιφλικά και για τον καλλιεργητή ισόβιο χαρακτήρα.

Τσιφλίκια και ιδιοκτησίες στη Β. Εύβοια.³

Το καθεστώς των τσιφλικιών επεκράτησε κυρίως στις περιοχές που προσαρτήθηκαν στο ελληνικό κράτος κάποια χρόνια μετά την ίδρυση του. Η Εύβοια και η Θεσσαλία ήταν τέτοιες περιοχές.

Μετά τα γεγονότα του 1826 και μέχρι την 25/3/1833, οπότε παρεδόθη η Εύβοια στην Ελλάδα, οι Τούρκοι μεγαλοϊδιοκτήτες περιοχών αντιλαμβανόμενοι το επερχόμενο τέλος της κυριαρχίας της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, προσπαθούσαν να πουλήσουν βιαστικά τις περιοχές τους προκειμένου να μη ζημιωθούν εντελώς, μετά την οριστική εγκατάλειψη των χώρων που δυνάστευαν. Προφανώς οι καταλληλότεροι αγοραστές ήταν Έλληνες ή ξένοι Χριστιανοί, οι οποίοι είχαν τις προοπτικές και τις προδιαγραφές παραμονής στα εδάφη αυτά και μετά την απελευθέρωση. Εκ των πραγμάτων όμως συνάγεται, ότι οι εύποροι αυτοί Χριστιανοί είχαν σαν σκοπό το κέρδος αναγνωρίζοντας το δικαίωμα στους κατακτητές της νόμιμης διαχείρισης των περιουσιών, που είχαν αρπάξει από τους ξεσηκωμένους Έλληνες. Έτσι τα τεράστια αυτά κτήματα έπεσαν σε χέρια ατόμων, που σαφώς κάθε άλλο παρά αντιπροσώπευαν το όραμα του επαναστατημένου λαού.

Πολλοί ήταν οι παράγοντες που συνετέλεσαν στην εξέλιξη αυτή των πραγμάτων. Η χαμένη ευκαιρία του Κριεζώτη να καταλάβει την Εύβοια, η αδυναμία του Καποδίστρια να πάρει δάνειο και η σύγχυση των ξένων που πίστευαν πως στο νησί κατοικούσαν Τούρκοι στην πλειοψηφία ενώ στην πραγματικότητα ήταν ελάχιστοι, είναι μερικοί από αυτούς τους παράγοντες.

Μετά την δολοφονία του Καποδίστρια του 1831, η χώρα περιήλθε σε κατάσταση αναρχίας. Ακριβώς στο διάστημα αυτό οι Τούρκοι, με την ανοχή της κυβερνητικής επιτροπής, πούλησαν χωρίς έλεγχο όλη την Β. Εύβοια, προκαλώντας την οργή και αυτού ακόμη του Ομέρ Πασά, που απόρησε «γιατί δεν ρωτήθηκαν πρώτα οι κάτοικοι». Το χειρότερο όλων ήταν πως υπήρχαν βάσιμες ενδείξεις ότι μερικοί από τους αγοραστές ήταν εικονικοί. Στην πραγματικότητα ήταν πληρεξούσιοι των πρώην Τούρκων ιδιοκτητών και ενεργούσαν προς όφελος τους. Υποψίες υπάρχουν για πολλούς ξένους. Πολλά λέγονται όμως και για τον γιατρό Τασαίο, ιδιοκτήτη πολλών περιοχών της Β. Εύβοιας.

Ο πληρεξούσιος και αρεοπαγίτης Γεώργιος Αθανασίου το 1837 τυπώνει ένα βιβλίο, στο οποίο αναφερόμενος στις μεταβιβάσεις ιδιοκτησιών των χωριών κυρίως της Β. Ευβοίας καταφέρεται με οργή κατά των κρατικών υπαλλήλων που «αντί να προστατεύσουν το δίκαιο έγιναν υπερασπιστές των Οθωμανών».

«Φρικώδεις πράξεις» ραδιουργίες συνενόχων αφαίρεσης υπάρξεως ελεύθερων πολιτών Ελλήνων και ιδιοκτητών της γης των» είναι μόνο μερικές από τις φράσεις, που χρησιμοποιεί ο Γ. Αθανασίου προσπαθώντας με τις αναφορές του να προκαλέσει το Ελληνικό κράτος προκειμένου να αποκατασταθεί η αδικία, που οδήγησε τους κατοίκους στο να χάσουν τις ιδιοκτησίες τους με πλαστά της Οθωμανικής κατοχής έγγραφα. Μερικά από τα χωριά στα οποία αναφέρεται ονομαστικά ο Γ. Αθανασίου είναι η Λιχάδα, η Αιδηψός, οι Γαλτσάδες κ.α.

Με απλά λόγια, σύμφωνα με τον Γ.Αθανασίου αλλά και άλλους επιφανείς νομικούς της ίδιας εποχής, οι κάτοικοι ήταν αναγκασμένοι να δώσουν χρήματα στον κατακτητή για να πάρουν πίσω την γη που αυτός τους άρπαξε. Η αδικία όμως έφθανε στο αποκορύφωμα όταν το Ελληνικό κράτος, για τη εγκαθίδρυση του οποίου έδωσαν το αίμα τους, αναγνώριζε στον δυνάστη και άρπαγα Οθωμανό το δικαίωμα της κατοχής και νόμιμης πώλησης των «κλοπιμαίων». Όπως ήταν φυσικό όμως, λίγοι ήταν οι εύποροι Έλληνες που έμεναν τότε στην Ελλάδα και μάλιστα οι σχέσεις των περισσότερων με τον κατακτητή δεν ήταν οι χειρότερες. Αυτοί καθώς και διάφοροι ξένοι (Γάλλοι, Άγγλοι, Ελβετοί, Ολλανδοί, Γερμανοί κ.α.) έγιναν οι «νόμιμοι» ιδιοκτήτες των τσιφλικιών.

Οι τσιφλικάδες εκμεταλλεύθηκαν έντεχνα και σκόπιμα τον εθνικό χαρακτήρα της επανάστασης παίρνοντας απλώς τη θέση του προηγούμενου καθεστώτος. Οι υπήκοοι τους, σαν ανταμοιβή των αγώνων τους για ελευθερία, πήραν το δικαίωμα της αναγνώρισης της Θρησκείας τους και μόνο, διότι κατά τα άλλα ο Οθωμανός δυνάστης τους αντικαταστάθηκε από χριστιανό, που σε μερικές περιπτώσεις λόγω χαρακτήρα ίσως ήταν χειρότερος του προκατόχου του.

Βέβαια μετά τα πρώτα χρόνια της απελευθέρωσης τα πράγματα σιγά-σιγά άλλαζαν προς το καλλίτερο για τους κολίγους, όπως ονομάζονταν οι μη κτηματίες, χωρίς όμως να φθάσουν σε ανθρώπινα επίπεδα ούτε και κατά την εποχή, του 1881 που εγράφη ένα οδοιπορικό του Ευβοέα δημοσιογράφου Δαιμονονήιου. Μη ξεχνάμε άλλωστε ότι ριζική διαμόρφωση στο σύστημα έγινε μετά την Θεσσαλική επανάσταση των κολίγων του 1910. Θα πρέπει εδώ να σημειώσουμε πως ο Γεώργιος Αθανασίου για το θέμα αυτό της ιδιοκτησίας ενεπλάκη σε δίκες, με αντίδικους τους οικονομικά ισχυρούς της εποχής, με αποτέλεσμα στις 20 Ιουνίου 1837 ο Όθωνας να τον απολύσει από Αρεοπαγίτη. Τα σχετικά κατηγορητήρια και απαντητικά από τον Γ.Αθανασίου κείμενα τυπωμένα σε φυλλάδια, σώζονται στη Γεννάδιο Βιβλιοθήκη.

Ο Βασιλιάς Όθωνας και τα παράπονα των Ευβοέων.⁴

Οι παράνομες και παράλογες αγοραπωλησίες των περιοχών της Β. Εύβοιας ήταν φυσικό να προκαλέσουν την οργή και τις διαμαρτυρίες των κατοίκων τους. Σ' ένα άρθρο του Γ. Αφένδρα, που δημοσιεύθηκε το 1965 στον ΙΒ' τόμο του Αρχείου των Ευβοϊκών Μελετών, αναφέρεται μια διήγηση του Ευσταθίου Πατουλιά που μαζί με άλλους κατοίκους της Β. Εύβοιας τον Μάρτιο του 1833 ξεκίνησαν και πήγαν στο Ναύπλιο προκειμένου να συναντήσουν τον βασιλιά Όθωνα και να του εκθέσουν τα παράπονά τους. Λεει λοιπόν ο Στάθης Πατουλιάς.

«Πήγαμε στ' Ανάπλι και τραβήξαμε ίσα στο παλάτι. Στη πόρτα μας πήρε ένας Βαυαρός στρατιώτης και μας έμπασε σε μια κάμαρη και μας ρώτησε τι θέλουμε. Είπαμε τον πόνο μας. Μας είπε να κάνουμε μια αναφορά και να την φέρουμε την άλλη μέρα στο γραφείο. Πήγαμε σ' έναν Καλαμαρά και μας έγραψε το χαρτί. Την άλλη μέρα πήγαμε πάλι στο παλάτι. Μας βάλαν σε μια μεγάλη κάμαρη. Σε λίγο μπήκε μέσα ένα παιδαρέλι αμούστακο, όμορφο, ψηλό, με στενά ρούχα και χρυσά κουμπιά. Μας χαιρέτησε μας πήρε τις αναφορές και είπε κάτι πράγματα. Ένας φουστανελάς μας είπε στα ρωμέϊκα. Πηγαίνετε στα χωριά σας κι ο Βασιλιάς θα διατάξει. Φύγαμε. Ούτε έγινε τίποτα ούτε λάβαμε καμιά απάντηση».

Νόμιζαν πως ο νέος βασιλιάς της Ελλάδας θα ήταν κάτι σαν τους βασιλιάδες. Οι αφελείς χωρικοί των παραμυθιών, που μόνοι τους δίκάζαν, αποφάσιζαν και εκτελούσαν. Μια βδομάδα βάδιζαν για να φθάσουν από την Β. Εύβοια στο Ναύπλιο. Το ποθούμενο όμως αποτέλεσμα δεν ήλθε, και οι τσιφλικάδες παρέμειναν δυνάστες τους.

Οικογένεια Τομπάζη.⁵

Κατά την εθνική επανάσταση ο Ιάκωβος και Μανόλης Τομπάζης, μεγάλοι θαλασσοπόροι της εποχής, παραχώρησαν τέσσερα από πλοία τους για τον αγώνα. Ο Ι. Καποδίστριας τους παραχώρησε μια τεράστια έκταση γης στην Β. Εύβοια, σαν ανταμοιβή για την συνεισφορά τους.

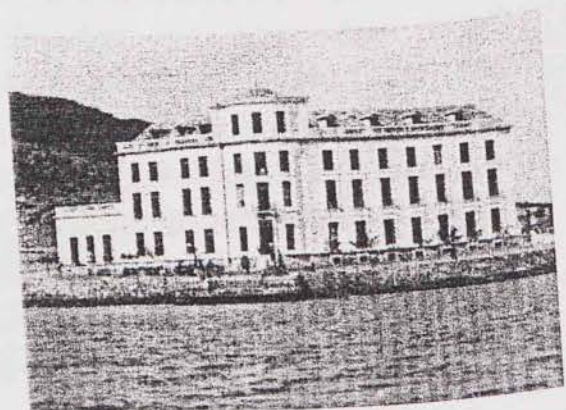
Ερρίκος Τομπάζης

Το 1838 ο Ε. Τομπάζης, απόγονος των ηρώων και ευεργετών του εθνικού μας ξεσηκωμού, έκτισε ένα αρχοντικό οίκημα στο χωριό Κεχριές και αργότερα το 1890, αποφάσισε τη κατασκευή, του γνωστού σήμερα ξενοδοχείου «Θέρμαι Σύλλα» στην Αιδηψό, η κατασκευή του οποίου κράτησε 9 χρόνια.

Ιάκωβος και Μανόλης Τομπάζης

Το προπολεμικό Θέρμαι Σύλλα της οικογένειας Τομπάζη.

Αρχιτεκτονική Περιγραφή.

Εισαγωγή

Τα κονάκια της Βόρειας Εύβοιας, έμειναν γνωστά στην μνήμη των Ελλήνων μόνο για την ιστορία των τσιφλικάδων μετά την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Όλοι όμως ασχολήθηκαν με την ιστορία τους, από την μεριά της αρχιτεκτονικής μελέτης των κτιρίων δεν ασχολήθηκε κανείς.

Αυτή η σχετικά άγνωστη και ανεξερεύνητη πλευρά τους, παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον από αρχιτεκτονικής πλευράς. Όχι μόνο γιατί έχουν διατηρήσει μέσα στη μορφή και στην κατασκευή τους όλα τα γνωρίσματα της τεχνικής των λαϊκών μαστόρων που έδρασαν στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, αλλά και γιατί σαν τμήμα ενός κτιριακού συνόλου που χάθηκε, προσφέρεται σαν αντικείμενο αρχιτεκτονικής διερευνήσεως και γραφικής αποκαταστάσεως.

Με την επιθυμία να συμβάλουμε στην προσπάθεια που καταβάλλεται σήμερα στην διάσωση, την διατήρηση και την προβολή των αρχιτεκτονικών μνημείων του παρελθόντος μας, ασχοληθήκαμε με την αρχιτεκτονική μελέτη και έρευνα των κτισμάτων.⁶

Στις μέρες μας φαίνεται να υπάρχει ευαισθητοποίηση όλο και περισσότερο για τα μνημεία μας και τα μνημειακά μας σύνολα, αποτελεί χρέος να προφυλαχθούν από την ερείπωση και να διατηρηθούν σε ζώα και σε αξία σημαντικά μνημεία⁷ όπως είναι το κονάκι του Ε. Τομπάζη. Ο αγώνας για την διατήρηση των αξιών του παρελθόντος είναι ανάγκη, όπως η ανάδειξη και προβολή τους⁸. Το χρέος αυτό για το συγκεκριμένο **μνημείο ανήκει στον Δήμο Ελίμνυων.**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ – ΤΑ ΚΟΝΑΚΙΑ ΤΗΣ Β. ΕΥΒΟΙΑΣ

Η ιστορική εξέλιξη της περιοχής στην οποία βρίσκεται το κονάκι συνδέεται άμεσα με την δημιουργία τσιφλικιών, όχι μόνο στις Κεχριές αλλά και στην υπόλοιπη Βόρεια Εύβοια. Τα νερά που υπήρχαν, το καλό κλίμα και οι οικονομικές συνθήκες της εποχής προσέλκυσαν το ενδιαφέρον των ξένων αγοραστών. Έχοντας την πολυτέλεια των χρημάτων κατασκεύασαν τα κονάκια τους, κτίρια με ιδιαίτερο χαρακτήρα που ταίριαζε στην ιδιότητα και την νοοτροπία των ιδιοκτητών.

Ο όρος “κονάκι” δεν είναι ευρέως γνωστός, χρησιμοποιείται σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας, αλλά σε κάθε περιοχή έχει διαφορετική σημασία.

Στην Εύβοια από την εποχή της Τουρκοκρατίας και ύστερα τσιφλικά, που βρισκόταν στην έκταση γης που του ανήκε.

Η συγκρότησή τους αποτελείται από κυρίως κτίριο – κατοικία, που περιβάλλεται από ένα μακρόστενο κτίριο – στάβλος και τέλος ένα τετραγωνισμένο κτίριο – αποθήκη. Τα τρία αυτά κτίρια δημιουργούν ένα ασύμμετρο Π μειώνοντας τους κινδύνους από πιθανές επιδρομές λιστών ή ζωοκλεφτών.

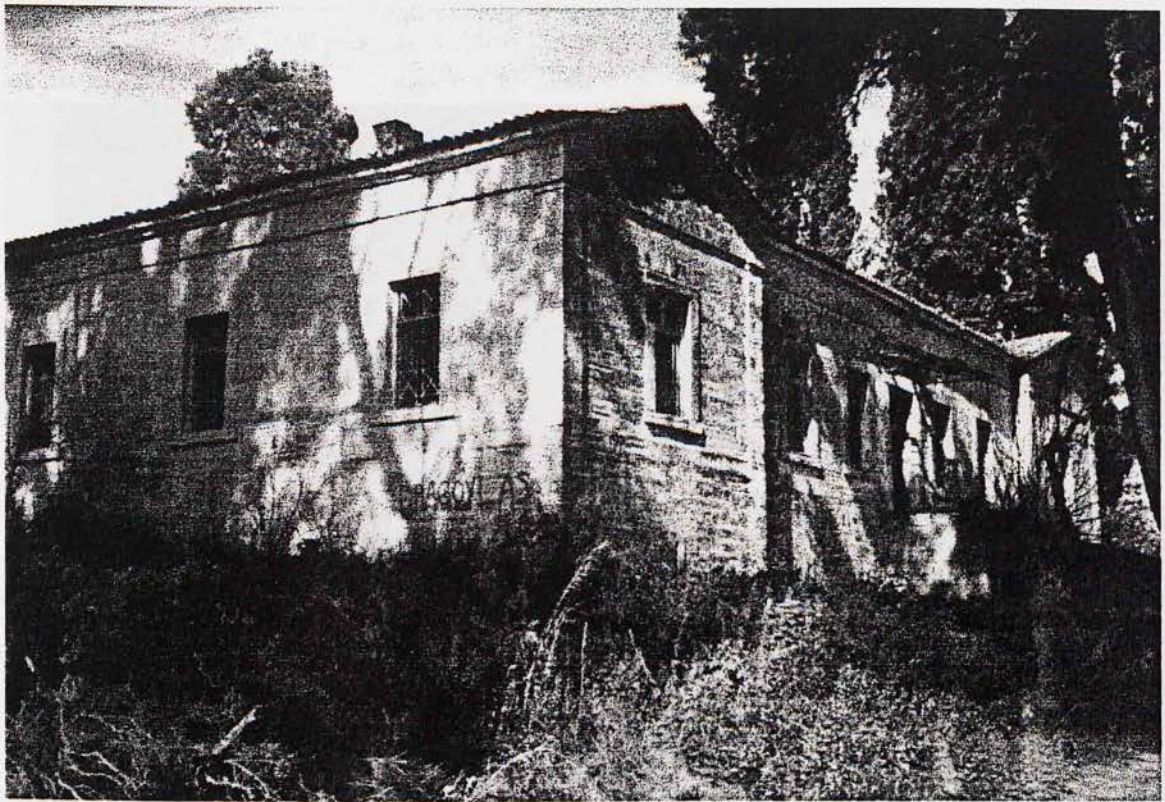
Την ίδια μορφολογία σύνθεσης των κτιρίων έχουν όλα τα κονάκια που επισκεφτήκαμε και τα παραθέτουμε αναλυτικά παρακάτω. Στην περιοχή της Β. Εύβοιας βρίσκονται πολλά τσιφλικά και κονάκια που κατοικούνται μέχρι σήμερα. Οι τεράστιες αυτές ιδιοκτησίες ανήκουν κυρίως σε Άγγλους κυρίως, που τις αγόρασαν το 1830 από τους Τούρκους τσιφλικάδες για ένα πολύ μικρό χρηματικό αντίτιμο όπως περιγράφεται αναλυτικότερα παραπάνω. Εμείς καταγράψαμε πέντε απ' αυτά που σώζονται και διατηρούνται σήμερα.

ΚΟΝΑΚΙ – ΓΕΝΙΚΗ ΜΟΡΦΗ

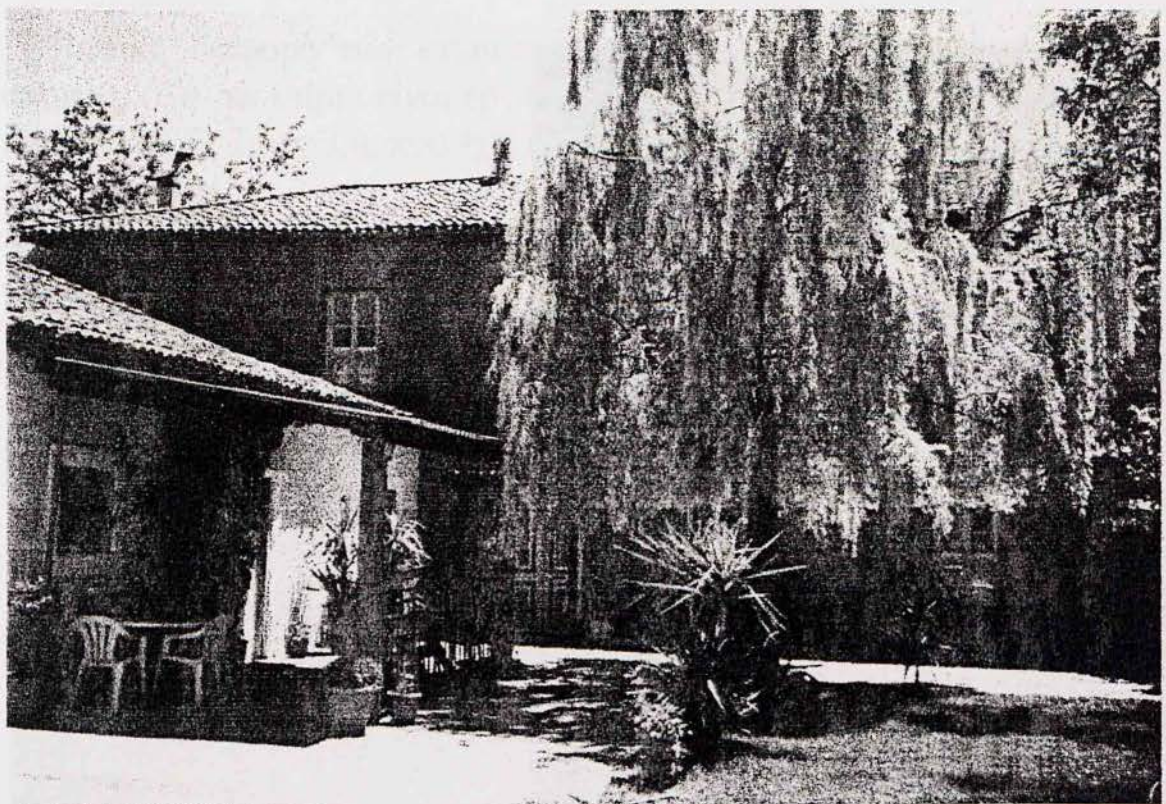
ΣΤΑΒΛΟΙ

ΚΥΡΙΑ
ΚΑΤΟΙΚΙΑ

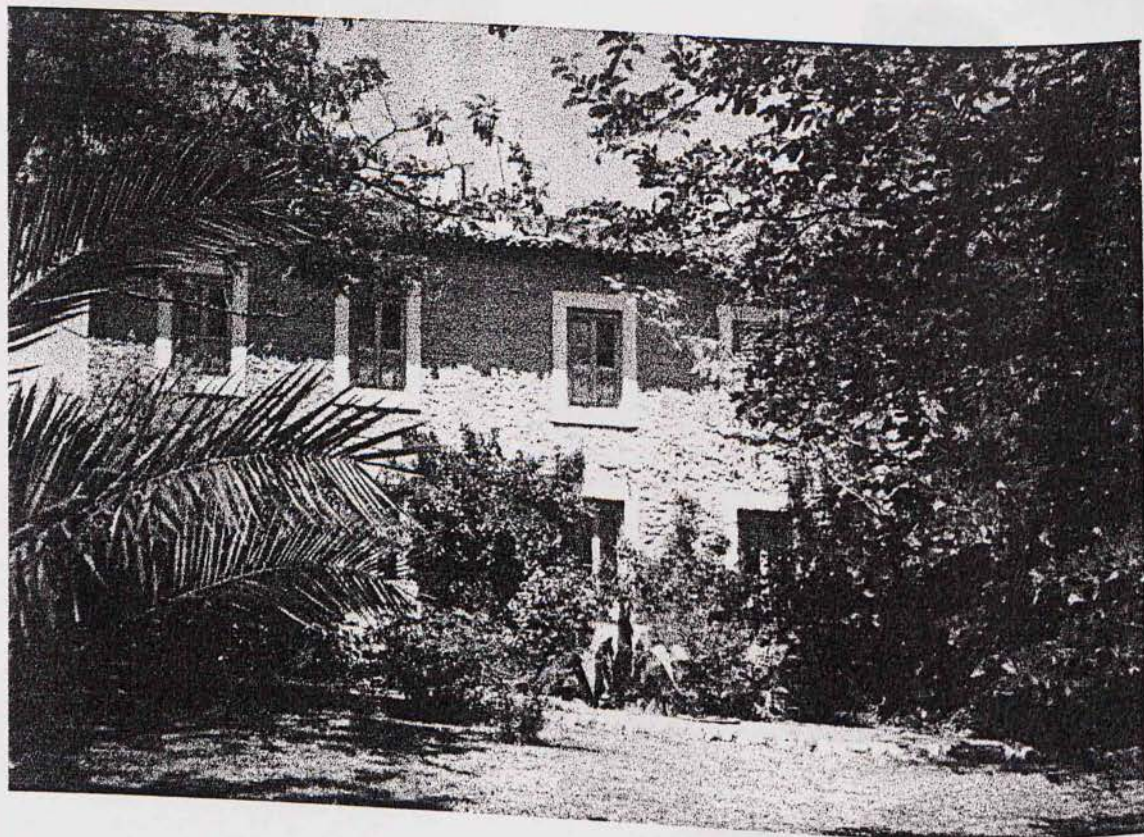
ΣΤΑΒΛΟΙ

*Κονάκι Τομπάζη Ερρίκου, Κεχριές
(δεν κατοικείται τα τελευταία 40 χρόνια).*

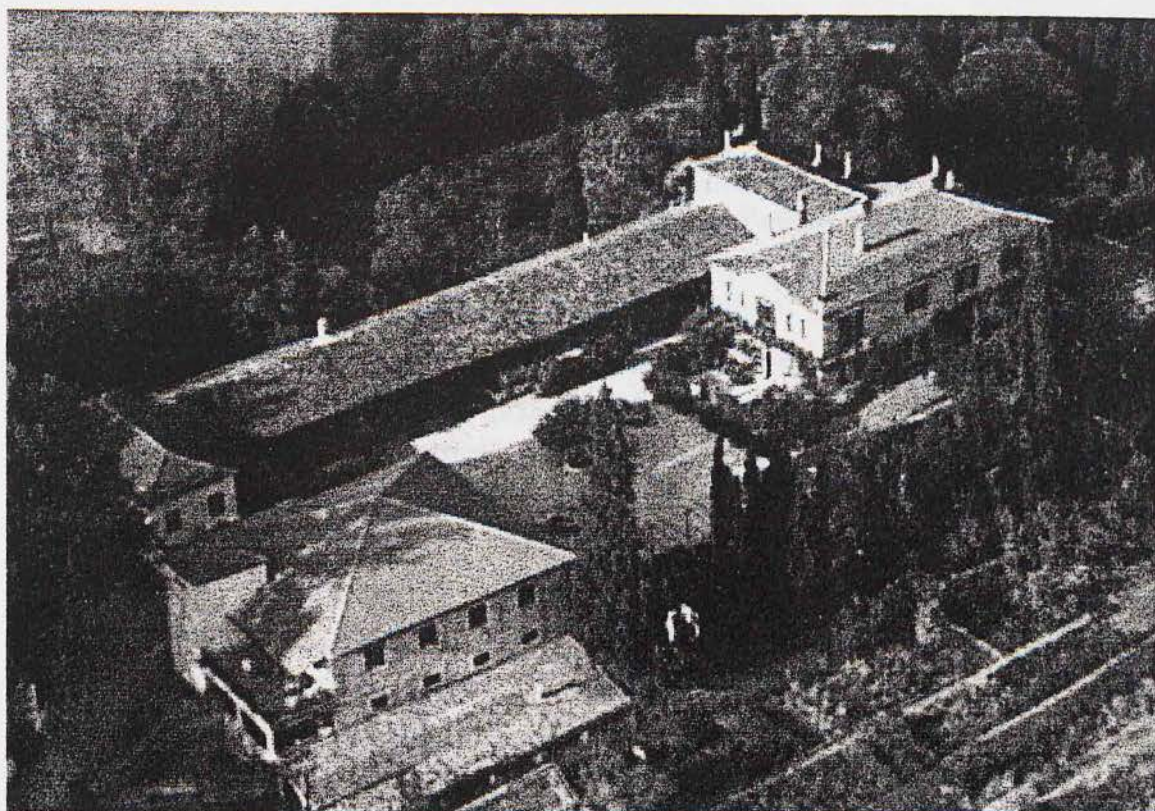
*Κονάκι Τομπάζη Ερρίκου, Φαράκλα, μεταπωλήθηκε και
κατοικείται από την οικογένεια Καραμήτσου.*

Πίσω όψη από το κονάκι στην Φαράκλα.

*Κονάκι Βουδούρη, Μαντούδι
(δεν κατοικείται).*

Κονάκι Μπέικερ Φίλιππου, Προκόπι, κατοικείται και λειτουργεί ως ξενώνας αγροτουρισμού.

Βασική διαφορά των κτιρίων που παραθέσαμε από αρχιτεκτονικής άποψης, όλα τα κτίρια είναι έργα λαϊκής αρχιτεκτονικής, με εξαίρεση το κονάκι του Ε. Τομπάζη, που έχει κυρίως επιρροές Νεοκλασικισμού.

Η δυτική πλευρά από το κονάκι του Ε. Τομπάζη από τον επαρχιακό δρόμο.

Στο κονάκι στις Κεχριές, η Νότια πλευρά που η κατοικία είναι ανοιχτή προς την κοιλάδα και το έδαφος είναι κατηφορικό, το κτίριο προστατεύεται με πολεμίστρες που υπάρχουν στο υπόγειο, το οποίο είναι διαμορφωμένο σαν κρησφύγετο, αφού είναι χαμηλού ύψους και με μικρά περάσματα που δίνουν την αίσθηση λαβύρινθου και καταλαμβάνει τα δύο τρίτα του υπογείου.

Επειδή η έκταση γης που ανήκε στους τσιφλικάδες ήταν πολύ μεγάλη, οι Ευβοείς που δεν είχαν ιδιοκτησίες καλλιεργούσαν τη γη του τσιφλικά και υποχρεώνονταν σε αντάλλαγμα να του δίνουν ετησίως ένα ποσοστό από την σοδιά τους, όπως ήδη αναφέραμε στην ιστορική αναδρομή. Για τον λόγο αυτό πιθανόν να υπάρχει έχθρα και αντιπάθεια ανάμεσα στους ντόπιους της περιοχής και τους τσιφλικάδες, γιατί από την εποχή που κάποια κονάκια έμειναν ακατοίκητα λεηλατήθηκαν και καταστράφηκαν. Ίσως να ήταν ένδειξη βαρβαρότητας, ίσως αντίδραση καταπίεσης.

Από το κονάκι του Ερρίκου Τομπάζη, για το οποίο έγινε η μελέτη, διασώζεται μόνο η κύρια κατοικία. Την περασμένη δεκαετία οι κάτοικοι του χωριού ζήτησαν από τον Δήμο τους την καταστροφή των βοηθητικών χώρων και της περίφραξης που όριζε τα σύνορα της ιδιοκτησίας για λόγους υγιεινής, όπως αποκάλεσαν. Από εκείνη την περίοδο και ύστερα τα απομεινάρια της περιουσίας άρχισαν να καταστρέφονται από ντόπιους και όχι μόνο, και να καταπατείται η γη με αποτέλεσμα τα όρια της περιουσίας να είναι ακανόνιστα.

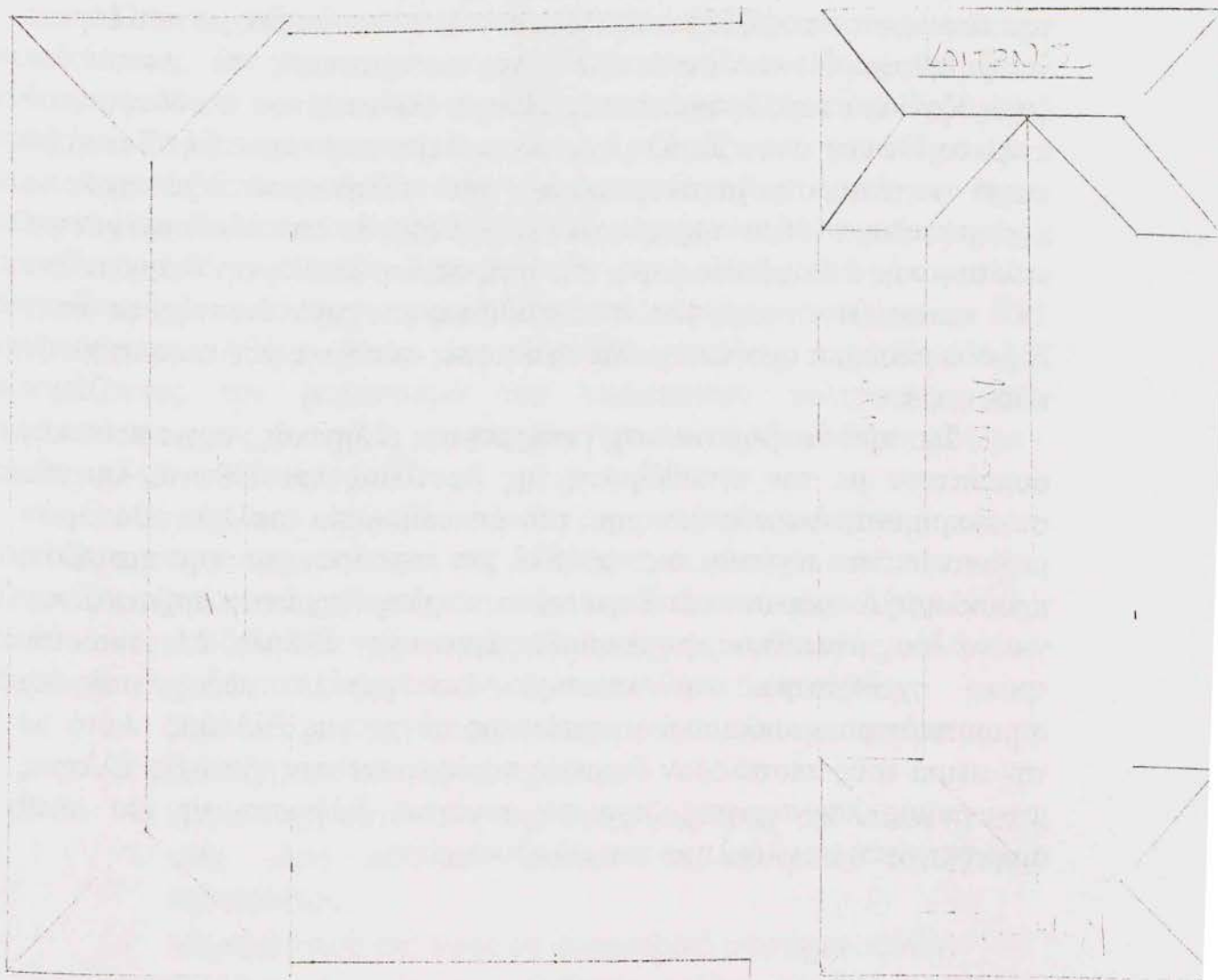
Για καλή τύχη της περιοχής από το 2000 το κονάκι του Ερρίκου Τομπάζη πέρασε στην ιδιοκτησία του Δήμου Ελυμνίων, όπως όριζε η διαθήκη των τελευταίων ιδιοκτητών του. Εκείνο το διάστημα διεξάγομε μια στατιστική έρευνα στο χωριό και καταγράψαμε τις απόψεις, τα προβλήματα, τις επιθυμίες και τις ελλείψεις των εγκαταστάσεων του χωριού και των κατοίκων που θέλησαν να μας μιλήσουν.

Ελπίζουμε η μελέτη αυτή να βοηθήσει τον Δήμο στην αποκατάσταση και επανάχρηση αυτού του κτιρίου προς όφελος των κατοίκων της περιοχής.

Το κονάκι του Ε. Τομπάζη

Εκτός από την κύρια κατοικία, που διασώζεται, υπήρχαν και κτίρια διαφορετικών χρήσεων. Δεξιά και αριστερά της κατοικίας βρίσκονταν οι στάβλοι και οι βοηθητικοί χώροι. Από την δυτική πλευρά υπήρχαν οι κοιτώνες για τους υπηρέτες. Είναι χαρακτηριστικό ότι το κτίριο αυτό βρισκόταν απέναντι από την υπηρεσιακή είσοδο του κεντρικού κτιρίου. Υπήρχε και ένα δεύτερο παρόμοιο βοηθητικό κτίριο απέναντι από την είσοδο του κτήματος, όπου προφανώς έμεναν οι φύλακες του κτήματος, ώστε να έχουν άμεση οπτική επαφή με το χωριό.

Παρόλο που τα κτίρια αυτά ήταν δευτερεύουσας χρήσης και σημασίας, είχαν προσεγμένη δομή και στοιχεία λαϊκής αρχιτεκτονικής, ώστε να δένουν σαν σύνολο με το κυρίως κτίριο. Η μορφή τους ήταν αυστηρά ορθογωνικού σχήματος διώροφα, από λιθοδομή με κεραμοσκεπή. Τα ανοίγματά τους ήταν τονισμένα με προεξέχοντες ορθογωνικούς λίθους.

Νεοελληνική Αρχιτεκτονική⁹

Οι επιπτώσεις του Μεγαλοϊδεαλισμού πάνω στην διαμόρφωση γενικά της ελληνικής τέχνης σχετίζονται άμεσα με την έντονη διακίνηση των Ευρωπαϊκών ρευμάτων ύστερα από την Απελευθέρωση, δηλαδή με την ολοκληρωτική επικράτηση του Κλασικισμού.

Η διείσδυση της Ευρωπαϊκής κουλτούρας δεν έγινε μόνο από τους ξένους, αλλά σε μεγάλο βαθμό από τους Έλληνες πρωτοπόρους που εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα μετά την επανάσταση. Εξίσου έντονη ήταν και η επίδραση των άλλων, εκείνων που έζησαν στο Φανάρι της Κωνσταντινούπολης ή στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες όλη την προηγούμενη τους ζωή. Μαζί τους δεν έφεραν απλά κάποια τέχνη, αλλά έναν ολόκληρο τρόπο ζωής, ριζικά διαφορετικό από των ντόπιων Ελλήνων. Καθώς μάλιστα οι κοσμοπολίτες αυτοί ομογενείς δεν ήταν τυχαίοι, αλλά εύποροι μεταπράτες με αξιόλογοι επιρροή στα πράγματα του τόπου, ο τρόπος ζωής τους έγινε αυτόματα το υπόδειγμα που έπρεπε να μιμηθούν οι υπόλοιποι. Άλλωστε οι ομογενείς σε τίποτα δεν ξεχώριζαν από τους πραγματικούς ξένους, εκείνους που συνόδεψαν τον ανήλικο Όθωνα στην μεγάλη του περιπέτεια στην ανατολή. Για πολύ καιρό κατόπιν, η μεγάλες εστίες του ελληνισμού έξω από το περιορισμένα σύνορα της φτωχικής Ελλάδας θα αποτελούσαν κέντρα πολιτισμικής ακτινοβολίας προς την μητρόπολη. Σε όλη την διάρκεια του 19^{ου} αιώνα θα συνεχίσουν να εγκαθίστανται κατά διαστήματα στην Ελλάδα πλούσιοι ομογενείς, ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούσαν κάθε φορά.

Τα πρώτα βήματα της σύγχρονης ελληνικής αρχιτεκτονικής συμπίπτουν με την εγκαθίδρυση της βασιλείας του Όθωνα, και πιο συγκεκριμένα, αφενός με την μόνιμη παρουσία πολλών Βαυαρών μηχανικών και τεχνιτών ως το 1843 και αφετέρου, με την περιοδική πρόσκληση διαφόρων πάλι Ευρωπαίων, κυρίως Γερμανών αρχιτεκτόνων για να τους ανατεθούν συγκεκριμένα έργα στην Ελλάδα. Με αυτό τον τρόπο σχεδιάστηκε και κτίστηκε ένα μεγάλο μέρος από τα σημαντικότερα νεοκλασικά μνημεία της σύγχρονης Ελλάδας. Αυτά με την σειρά τους αποτέλεσαν διαρκείς πηγές έμπνευσης για τους Έλληνες μηχανικούς και τεχνίτες, που σε συνέχεια διέδωσαν τη νέα αυτή αρχιτεκτονική σε ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο.

Η αρχιτεκτονική στα χρόνια του Όθωνα.

Αμέσως μετά την επανάσταση του 1821 οι πρώτοι Έλληνες και ξένοι αρχιτέκτονες που έφθασαν στη χώρα μας, παρότι ερειπωμένη, δεν ενδιαφέρθηκαν για τα πραγματικά προβλήματα του λαού μας, αλλά για την δημιουργία ορισμένων τύπων μεμονωμένων κτιρίων, όπως μεγάλα δημόσια κτίρια, μεγαλοαστικά αρχοντικά ή επαύλεις.¹⁰

Στις 3 Φεβρουαρίου 1830 η Ελλάδα αναγνωρίζεται ελεύθερο και ανεξάρτητο κράτος με την υπογραφή του πρωτοκόλλου του Λονδίνου από την Αγγλία, Γαλλία και Ρωσία.

Τον επόμενο χρόνο οι δύο αρχιτέκτονες (Σταμάτης Κλεάνθης και Wilhelm Freiherr) εγκαθίστανται μόνιμα στην Αθήνα και ο Καποδίστριας τους αναθέτει να συντάξουν ένα πλήρες τοπογραφικό σχέδιο αποτυπώνοντας την υπάρχουσα κατάσταση της Αθήνας. Το ίδιο διάστημα εγκαθίσταται μόνιμα στην Αθήνα ο Σάξονας αρχιτέκτων και φίλος των προηγούμενων Gustav Adolph Lueders, για να κατασκευάσει μαζί τους όσο το δυνατόν περισσότερα αγροτικά και αστικά σπίτια.¹¹

Αλλά οι αρχιτέκτονες οι είχαν εκπαιδευτεί σε ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, δεν είχαν ανεπτυγμένη κοινωνική συνείδηση και δεν ενδιαφέροντο για την λύση του περιβαλλοντικού προβλήματος. Πρόθεσή τους ήταν να εξυπηρετήσουν τον μονάρχη ή την τάξη των γαιοκτημόνων και των αστών. Έτσι εισάγεται στην χώρα μας ο νεοκλασικισμός που είχε φθάσει στην Ευρώπη και στην Αμερική στο πιο υψηλό σημείο ακμής του. Το κριτικό πνεύμα των αρχιτεκτόνων αυτών είχε χαθεί – οι οποίοι δεν ενδιαφέροντο επίσης για τις τοπικές συνθήκες ζωής – και άρχισαν να κτίζουν στην Αθήνα όπως και στις άλλες πόλεις της Ευρώπης, δοκιμάζοντας τον ρομαντισμό του ευρωπαϊκού πολιτισμού και αναπαράγοντας τις αυστηρές μορφές του γερμανικού νεοκλασικισμού με αισθητικό μόνο ενδιαφέρον.¹²

Ο λόγος που παραθέσαμε το παραπάνω απόσπασμα που αναφέρεται στην αρχιτεκτονική της Αθήνας είναι γιατί το κονάκι του Ε. Τομπάζη, φέρει κοινά χαρακτηριστικά με την οικία του στην Αθήνα. Και τα δύο είναι υποδείγματα της αστικής κλασικής αρχιτεκτονικής, αλλά και της ευρύτερης ιδιωτικής αρχιτεκτονικής στην Αθήνα διότι είχαν:

- Την κάτοψη με τριμερή συγκρότηση και με συμμετρική διάταξη των εσωτερικών χώρων.
- Αντίστοιχη οργάνωση της όψης (ως προς την κάτοψη) σε τρία μέρη εκ των οποίων το κεντρικό τονιζόταν περισσότερο.
- Μορφολόγηση της όψης σε συμμετρικό σύστημα αξόνων.
- Οριζόντια διαίρεση της σύνθεσης της όψης με βάση, μεσαίο τμήμα, κύριο μέρος και στέψη.¹³

Επιστρέφοντας στον ελληνικό κλασικισμό, ως το 1880 η επιβολή των ξένων πολιτισμικών ρευμάτων, ήταν αποκλειστική και καταδυναστευτική. Μπορεί στην Ευρώπη η αρχιτεκτονική να παρουσίαζε ήδη έντονες τάσεις διαφοροποίησης και συγκρατισμού, αλλά στην Ελλάδα η κατάσταση ήταν διαφορετική. Οι ίδιοι οι ξένοι αρχιτέκτονες που ήρθαν να εργαστούν στην Ελλάδα συχνά επέβαλαν στους εαυτούς τους μία πειθαρχία και μια αυτοσυγκράτηση, που φαίνεται καθαρά στο έργο τους. Αυτός ο κάπως παρωχημένος σεβασμός στις αρχές της ελληνικής κλασικής αρχιτεκτονικής οφειλόταν σε μια προσπάθεια προσαρμογής στο ελληνικό περιβάλλον. Όλα τα έργα της εποχής διατηρούν την ίδια εκπληκτική λιτότητα και υποβλητική γεωμετρικότητα στους όγκους τους.

Κύριοι εκφραστές της κλασικής αρχιτεκτονικής και αυτός που πρώτος εφάρμοσε το μοντέλο της Πλουραλιστικής ιδέας ήταν ο Schinkel. Ένας μαθητής του Schinkel, ο Σταμάτης Κλεάνθης (1802-1826) που εξ αρχής συνειδητοποίησε τα προμηνυμάτα που, έστω διαισθητικά, έφερνε η πρόταση του δασκάλου του για τα ανάκτορα στην Ακρόπολη. Αν ο Schinkel σχεδίαζε σύγχρονη αρχιτεκτονική σε τολμηρή αντιπαράθεση με τις αρχαιότητες, ο Στ. Κλεάνθης προχώρησε ένα ακόμα βήμα: φαίνεται ότι βρήκε το χαμένο σύνδεσμο με την ελληνική παραδοσιακή αρχιτεκτονική.

Από παιδεία – ίσως και από νοοτροπία – ο πιο κατάλληλος αρχιτέκτονας για την εκμετάλλευση των κλιματολογικών συνθηκών της Ελλάδας ήταν ο Στ. Κλεάνθης, που δεν αρκέστηκε στην μίμηση των στοιχείων της κλασικής οικίας, αλλά υιοθέτησε επιπλέον τις κατασκευαστικές αρχές και τρόπους διάταξης που συναντάμε στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική. Σε αντίθεση με τον ανταγωνιστή του, Κουτσαντζόγλου, που έφτασε στην Ελλάδα το 1838 με τον οποίο ο Κλεάνθης είχε πολλές διαφωνίες μπορούμε να πούμε πως και οι δύο αυτοί μεγάλοι αρχιτέκτονες επηρέασαν και χάραξαν τον δρόμο του κλασικισμού στην Ελληνική αρχιτεκτονική. Κύρια χαρακτηριστικά, του Κλεάνθη, οι παραμελημένες όψεις και έμφαση στην λειτουργία, σε αντίθεση με τον Κουτσαντζόγλου που σαν φορμαλιστής, ξεκινάει από τον όγκο και φροντίζει ιδιαίτερα τις όψεις και λιγότερο το κτιριολογικό πρόγραμμα.¹⁴

Λαμβάνοντας υπόψη όπως φαίνεται και στα σχέδια που παραθέτουμε παρακάτω, την δομή του κτιρίου και την σύνθεση όγκου και όψεων, πιο συγκεκριμένα: το κτίριο είναι ισόγειο και συμμετρικό, οι όψεις είναι απλές, με ανοίγματα και τα περιμετρικά στοιχεία των όψεων ελαφρώς τονισμένα, ενώ μεγάλη βαρύτητα έχει δοθεί στην δομή του εσωτερικού χώρου (κοιτώνας – βοηθητικός χώρος - κοιτώνας), καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι αρχιτεκτονικές επιρροές του κτιρίου βασίζονται περισσότερο στην φιλοσοφία του Στ. Κλεάνθη, παρά

οποιοδήποτε άλλου αρχιτέκτονα της εποχής, χωρίς όμως να γνωρίζουμε ποιος σχεδίασε το κτίριο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Γενική περιγραφή του κτιρίου.

Η θέση.

Οι Κεχριές απέχουν μόλις δέκα λεπτά της ώρας από τις παραλίες του Ευβοϊκού κόλπου και του Αιγαίου πελάγους. Το όνομά της είναι φωτονυμικό, από το κέχρος – κεχρί. Επί Τουρκοκρατίας ήταν τσιφλίκι της Εμινέ Χανούμ που αργότερα παραχωρήθηκε από τον Ι. Καποδίστρια στην οικογένεια Τομπάζη για την προσφορά τους στον πόλεμο και μέρος αυτής μεταπουλήθηκε αργότερα στους κατοίκους. Τα τεράστια πεύκα στην είσοδο του χωριού κατά μήκος του δρόμου δημιουργούν έναν καταπράσινο θόλο. Οι παραδόσεις και οι θρύλοι της περιοχής έχουν δέσει την ιστορία της βρυσούλας, “την βρύση του Ερωτόκριτου” στην ΛΙΓΟΤΑ με το μεσαιωνικό χωριό Λιγοτά, με το Μεσοπέτρι, το Δοκίμι και το αρχαίο κάστρο Στεφάνι, όπου πέρασε ο μυθιστορηματικός ιππότης Ρωτόκριτος.¹⁵

Το κτίριο βρίσκεται σε δισγωνιακό οικόπεδο με μικρή κλίση, στο τέλος του χωριού πάνω σε λόφο. Το εμβαδόν του οικοπέδου δεν είναι υπολογίσιμο από την στιγμή που καταπατήθηκε, υπολογίζεται όμως από τον Δήμο Ελιμνίων περίπου 500,000 m².

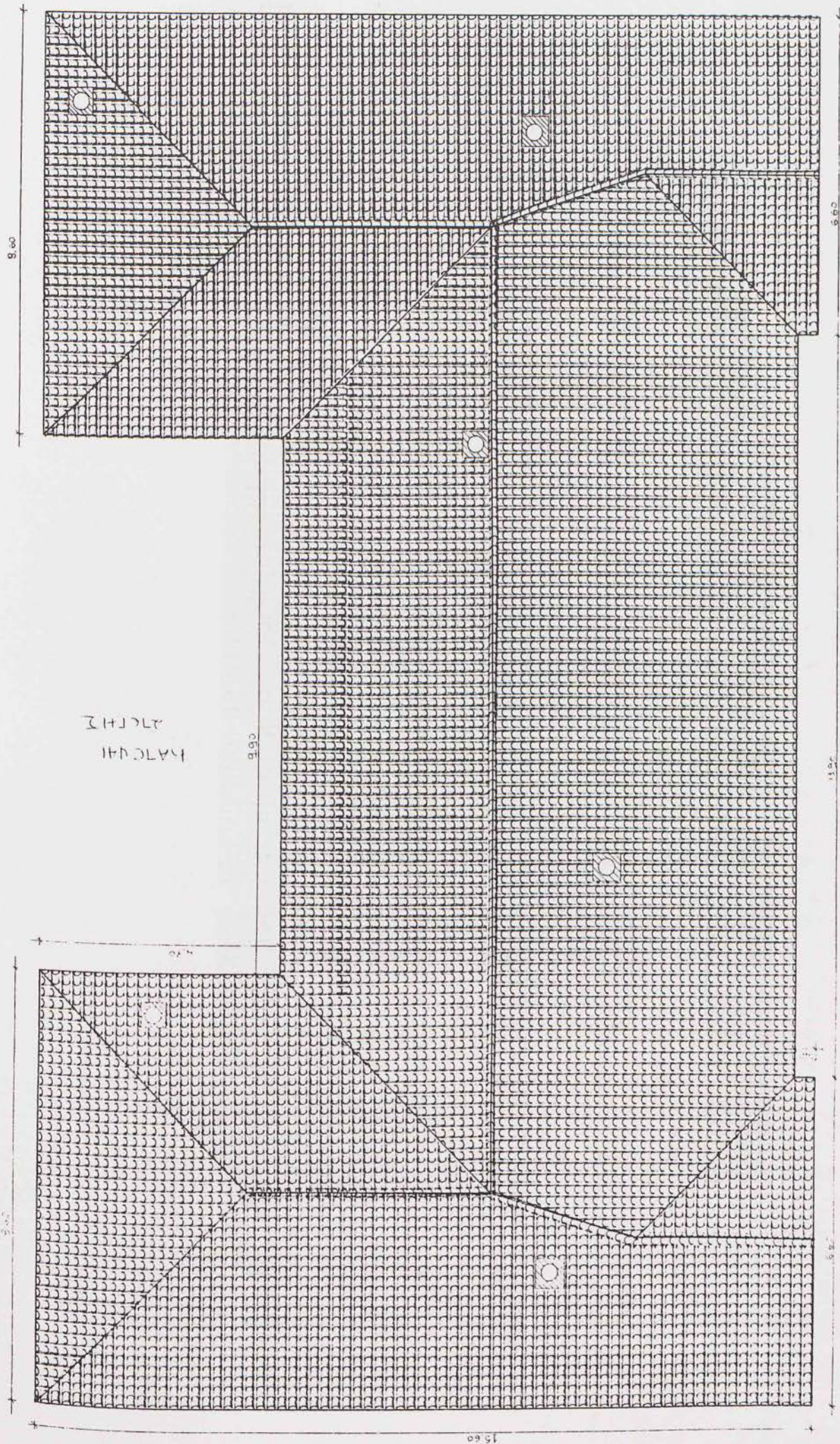
Το κτίριο αποτυπώθηκε από εμάς και παραθέτουμε τα σχέδια, αφού αρχείο για το συγκεκριμένο κτίριο δεν υπάρχει ούτε στο Υπ. Πολιτισμού.

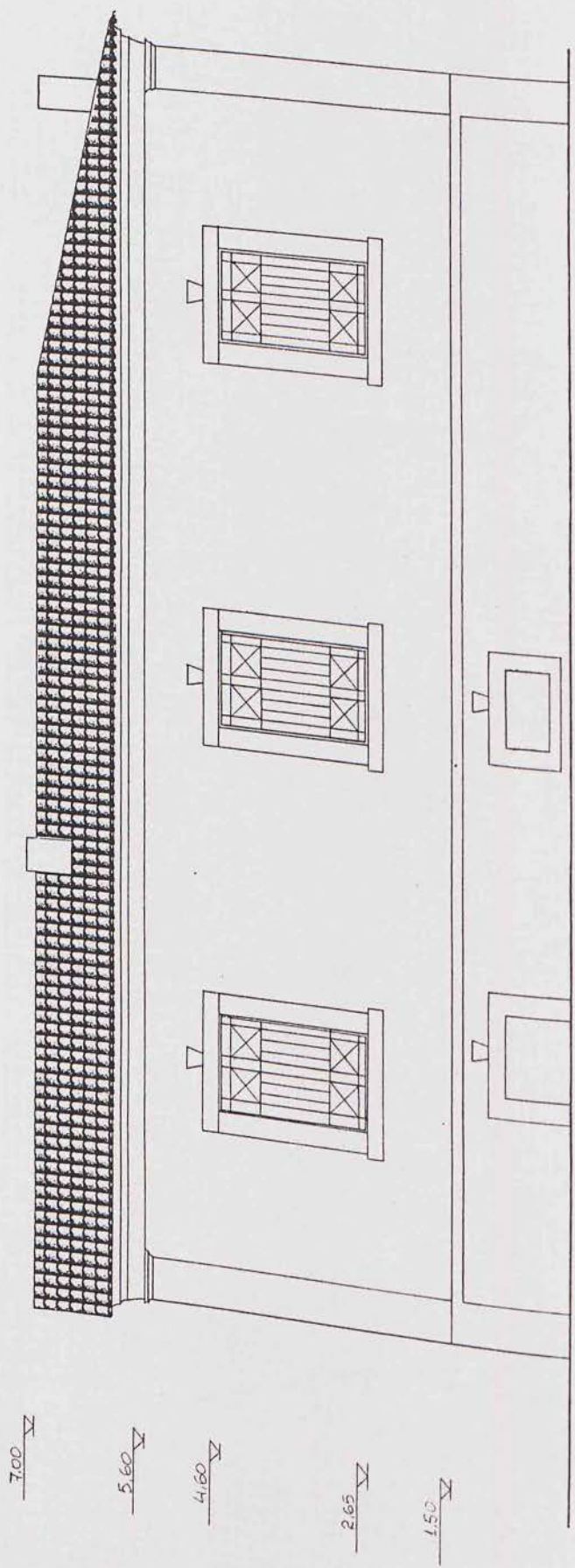

Στον παραπάνω χάρτη διακρίνεται καθαρά ένας οικισμός, το χωριό, και κάτω δεξιά καλλιεργήσιμες εκτάσεις γης, μέρος της ιδιοκτησίας της οικογένειας Τομπάζη.

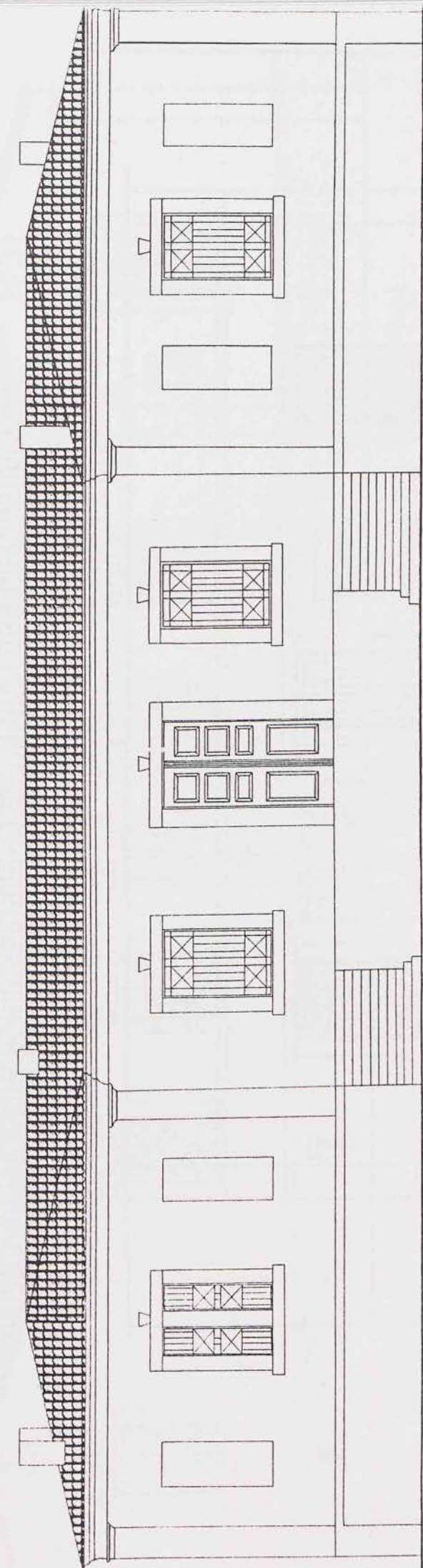

Το χωριό Κεχριές από το αεροφωτογραφία του 1945 από την Γεωγραφική υπηρεσία στρατού.

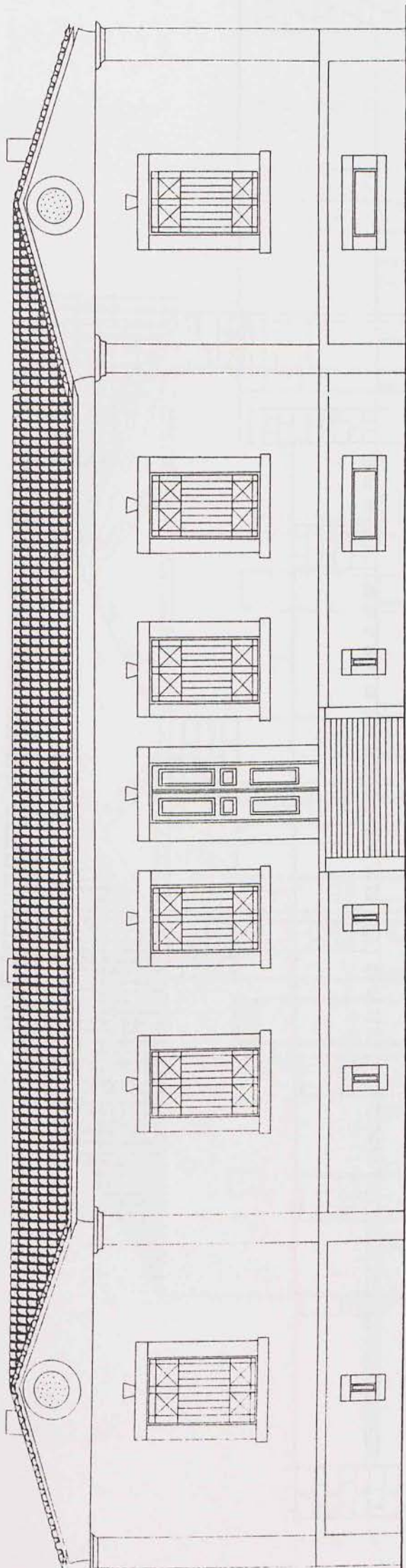

NOTIA 000

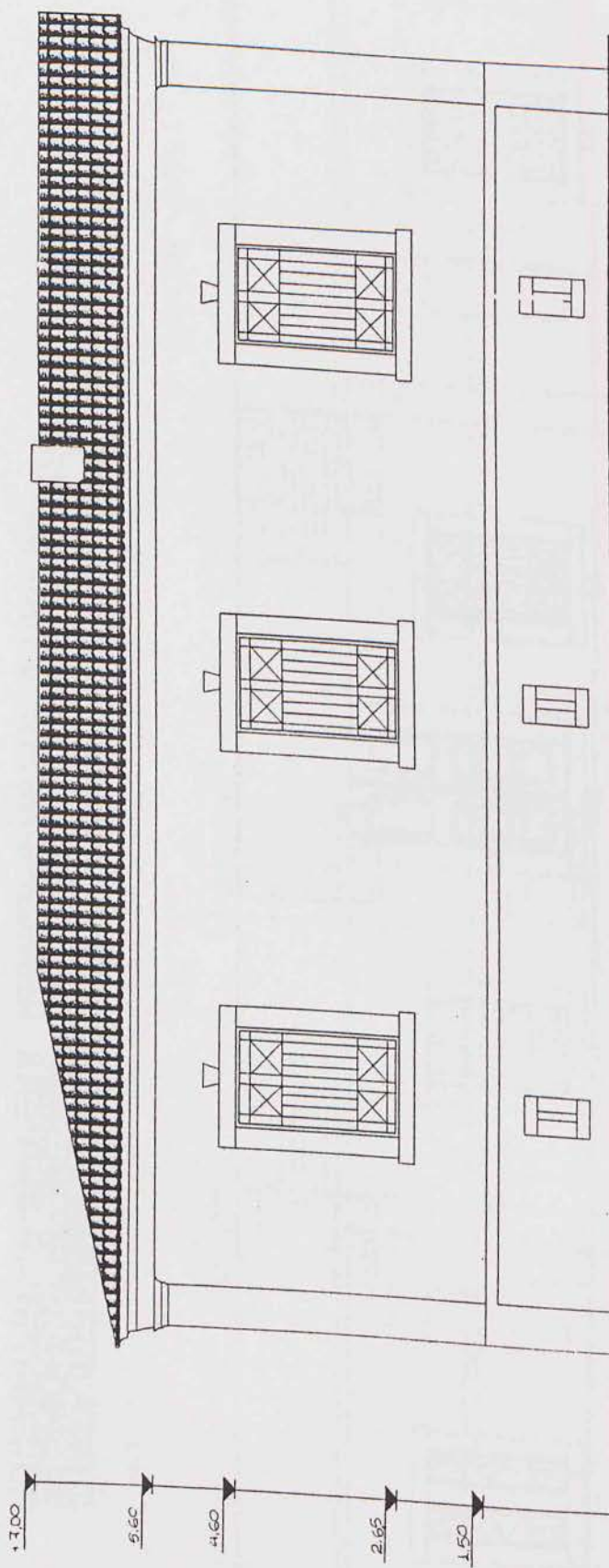

700
5.60
4.60
2.65
150

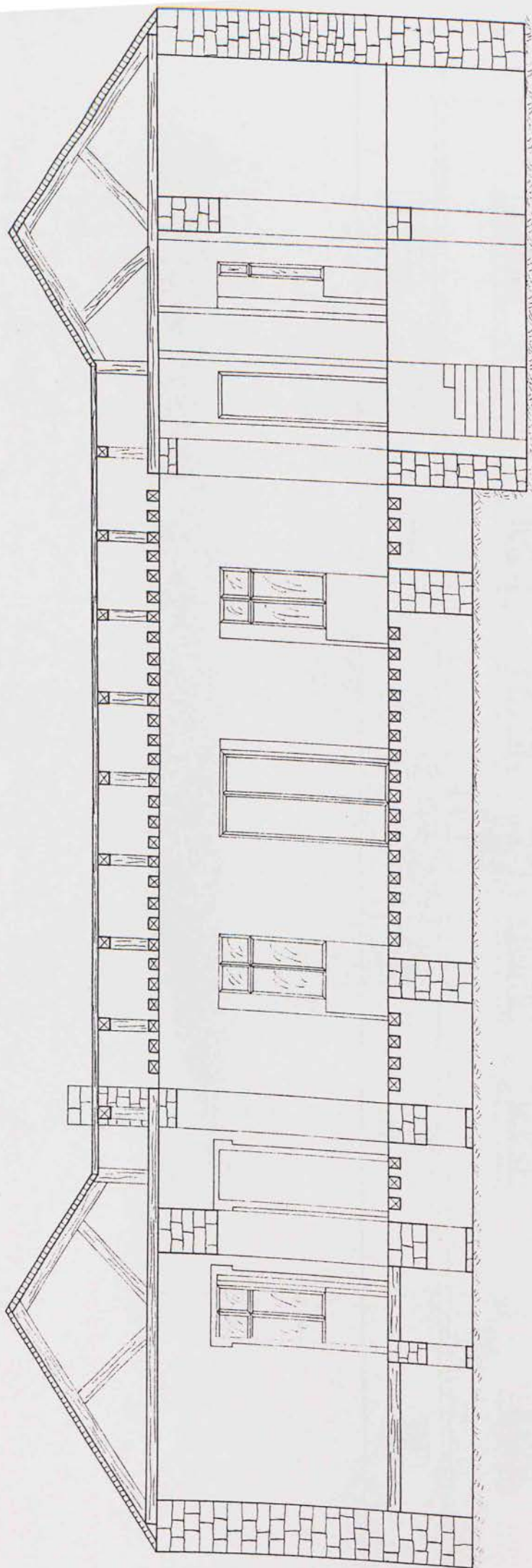
ΔΥΤΙΚΗ ΟΥΔΑ

ANATOLIAN CULT

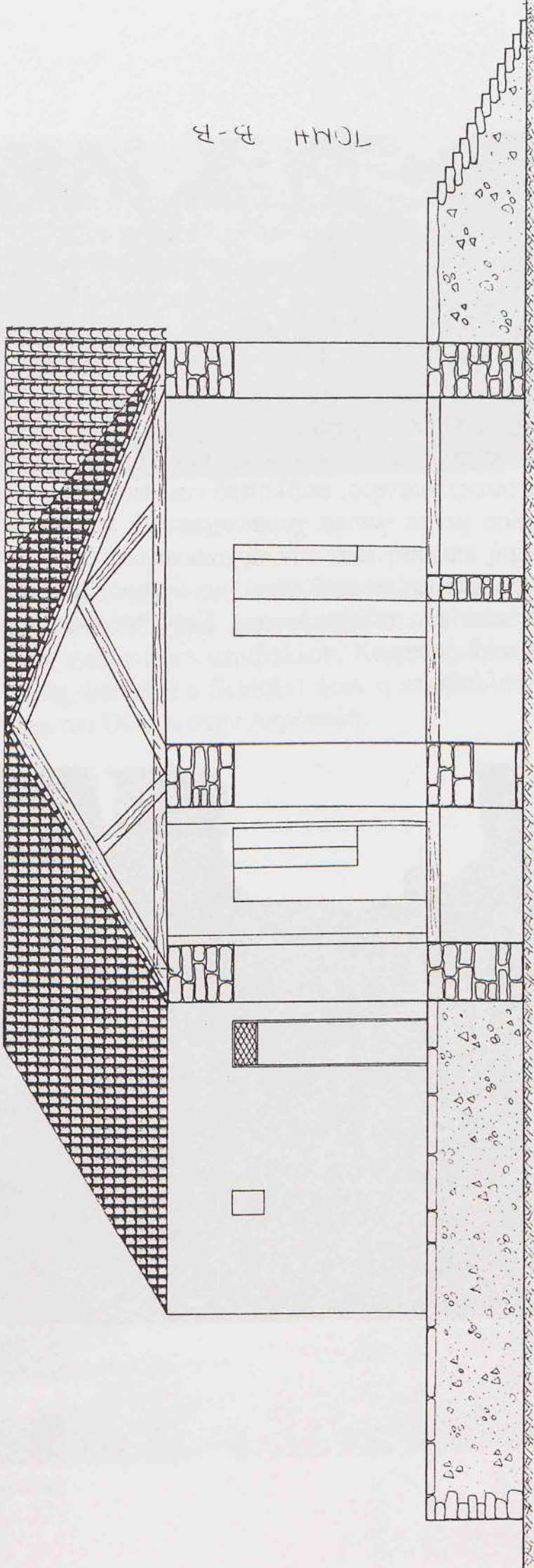

БУДЕТА ОУН

T.C. 11. A-4

TOMH B-B

Εξωτερική περιγραφή.

Το κτίριο έχει κάτοψη σχήματος Π και συμμετρία κατά τους δύο άξονες που συμπίπτουν με τα σημεία προσανατολισμού (ανατολή - δύση, βορρά - νότο). Το κτίσμα είναι ισόγειο με υπόγειο και κεραμοσκεπή. Η στέγη είναι ισοϋψής με βυζαντινά κεραμίδια, απόλυτα συμμετρική. Οι τοιχοποιίες είναι από λιθοδομή πάχους 80 cm στο υπόγειο και καταλήγουν στο ισόγειο 60 cm. Η πρόσοψη του κτιρίου και οι όψεις είναι απλές. Η διάρθρωσή τους είναι και αυτή απόλυτα συμμετρική και πολύ απλή. Οι αυξομειώσεις του πάχους των τοίχων και η άψογα λαξευμένη πέτρα από τα νταμάρια του χωριού, δίνουν ένα ξεχωριστό ύφος στις όψεις: αυστηρό, επιβλητικό και λιτό, που φανερώνει την σχέση του κτιρίου με τα γενικά χαρακτηριστικά που αναφέραμε παραπάνω και φανερό επιρροή από την αρχιτεκτονική δομή του Στ. Κλεάνθη. Οι γωνίες του κτιρίου τονίζονται με ελαφρά προεξοχή και μικροί κίονες βρίσκονται στο τελειώμά τους. Στην πρόσοψη έχει δύο φεγγίτες με περιμετρικό διάκοσμο.

Ανατολική όψη.

Δυτική όψη.

Όπως φαίνεται και στις φωτογραφίες, το κονάκι είναι περικυκλωμένο από δένδρα. Βασική αρχή του Schinkel ήταν τα κτίρια να περιβάλλεται από φυσικό περιβάλλον. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της άποψης αυτής, που είχε ο Schinkel ήταν η περιβαλλοντική πρόταση για τα ανάκτορα του Όθωνα στην Ακρόπολη.

Βόρεια όψη.

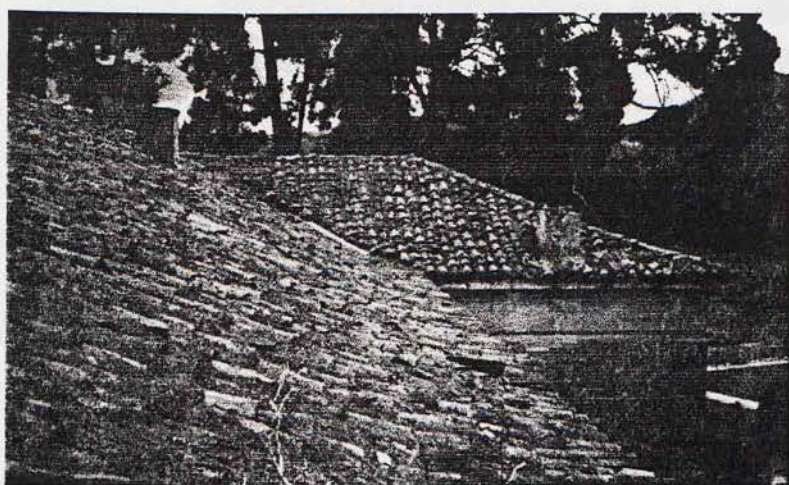
Νότια όψη.

Ανοίγματα.

Η κύρια είσοδος ανοίγματος 120 cm, που βρίσκεται στην πρόσοψη, ενώ στην πίσω πλευρά του κτιρίου υπάρχει δεύτερη είσοδος και η υπηρεσιακή. Η είσοδος για το υπόγειο βρίσκεται στην πλάγια όψη (την Βόρεια), ενώ υπάρχει και εσωτερική σκάλα – καταπακτή. Οι εξώθυρες είναι φροντισμένες, τα φύλλα τους είναι ξύλινα, ταμπλαδωτά και στην άκρη του ενός φύλλου βρίσκεται κατακόρυφο ημικυκλικό ξύλο με ραβδώσεις.

Τα παράθυρα και οι εξωτερικές πόρτες του ισογείου και του υπογείου βρίσκονται σε ισοβαρή κατακόρυφη αναλογία και διακοσμούνται με περιμετρικές προεξοχές, βασικό στοιχείο κλασικισμού. Το πρέκι τους είναι πέτρινο πάχους 32 cm και η κάσα από ξύλο. Κατακόρυφα στα πλαϊνά των ανοιγμάτων είναι τοποθετημένες πέτρινες στήλες, πάχους 32 cm και αυτές, οι οποίες σταματούν στο πρέκι, σχηματίζοντας ένα πέτρινο πλαίσιο γύρο από τα ανοίγματα. Πάνω από το πέτρινο πλαίσιο είναι τοποθετημένο στις θύρες και τα παράθυρα, πλην του υπογείου, διακοσμητικός λίθος σε σχήμα τραπεζίου. Όλες οι θύρες είναι κλεισμένες με απλά κάγκελα, που δημιουργούν γεωμετρικά σχήματα.

Στα εσωτερικά ανοίγματα πάνω από το κάσωμα υπάρχει ενισχυτική χαλύβδινη κοιλοδοκός, σε αντίθεση με τα εξωτερικά ανοίγματα, τα οποία παρουσίασαν ρωγμές. Αξίζει να σημειωθεί ότι όταν

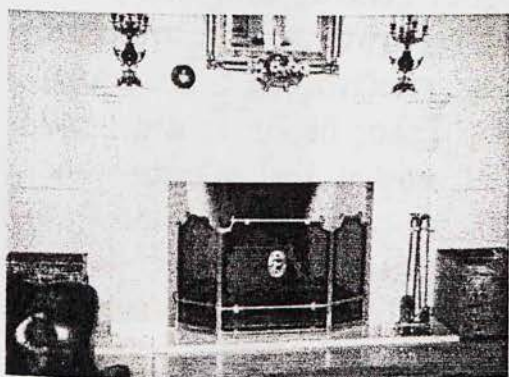

*Άποψη της
στέγης από
την νοτιο-
δυτική
πλευρά της.*

εκείνη την εποχή άρχισαν να κατασκευάζουν χάλκινες κοιλοδοκούς, κύριο μέλημα του τεχνίτη ήταν να τις τοποθετήσει σε μη εμφανή σημεία, ώστε να μην επηρεάζεται η εξωτερική άποψη των ανοιγμάτων.

Οι θύρες και τα παράθυρα όπως και οι πολεμίστρες, δεν έχουν ορθογωνισμένα ανοίγματα, αλλά η εξωτερική τους διάσταση είναι μικρότερη από την εσωτερική. Αυτό αποσκοπεί στον βέλτιστο φωτισμό και την οπτική των εσωτερικών χώρων.

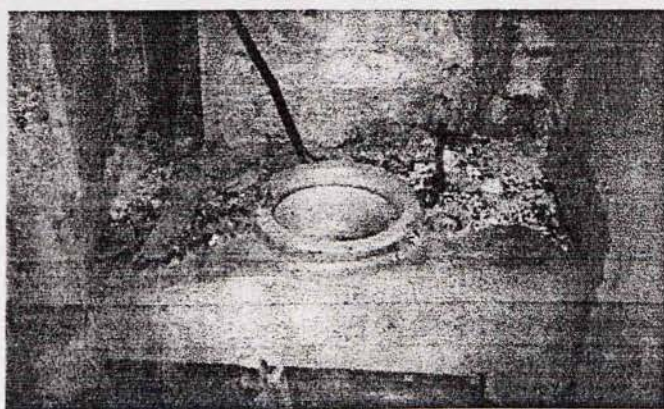
Ισόγειο.

*Τζάκι του ξενοδοχείου Θέρμαι
Σύλλα, που σύμφωνα με τους
υπαλλήλους του ξενοδοχείου είναι
ίδιο με της οικίας του Ε. Τομπάζη.*

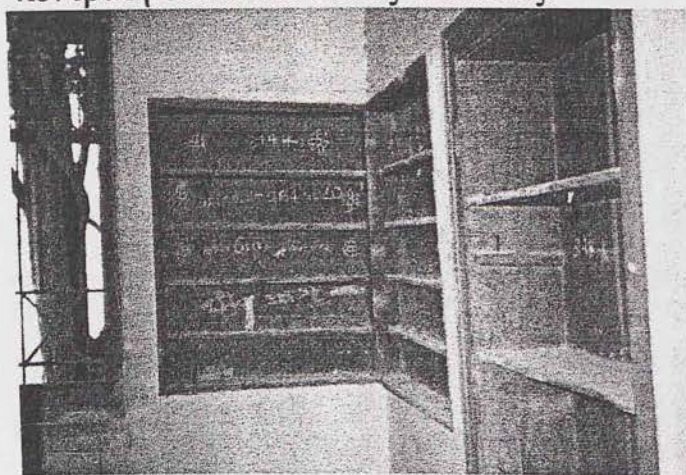
Στην κάτοψη του ισόγειου υπάρχει συμμετρική διάταξη χώρων. Οι χώροι αυτοί αναπτύσσονται εκατέρωθεν της κεντρικής σάλας. Και από τις δύο πλευρές υπάρχουν από τρία δωμάτια, από δύο κοιτώνες και ένας μεσαίος βοηθητικός χώρος στην νότια πλευρά και στην νότια κοιτώνας, κουζίνα κι ένας βοηθητικός χώρος αντίστοιχα. Οι χώροι αυτοί, ήταν διαμορφωμένοι ώστε να επικοινωνούν

*Η λεκάνη του αποχωρητηρίου
σώζεται μέχρι σήμερα.*

μέσω θυρών που υπάρχουν μεταξύ αυτών.

Το ισόγειο, επιφάνειας 343,4 m², συνολικά έχει τρεις κοιτώνες και τέσσερα βοηθητικά δωμάτια. Οι κοιτώνες βρίσκονται στην βορειοανατολική, νοτιοδυτική και νοτιοανατολική πλευρά. Σε κάθε κοιτώνα υπάρχει ξύλινη ντουλάπα, με δύο ανοιγόμενα φύλλα και τζάκι με μαρμάρινη επένδυση. Ενώ από τους βοηθητικούς χώρους οι δύο διαθέτουν ντουλάπα και τζάκι. Οι χώροι αυτοί βρίσκονται ανάμεσα στην κεντρική σάλα και στους κοιτώνες.

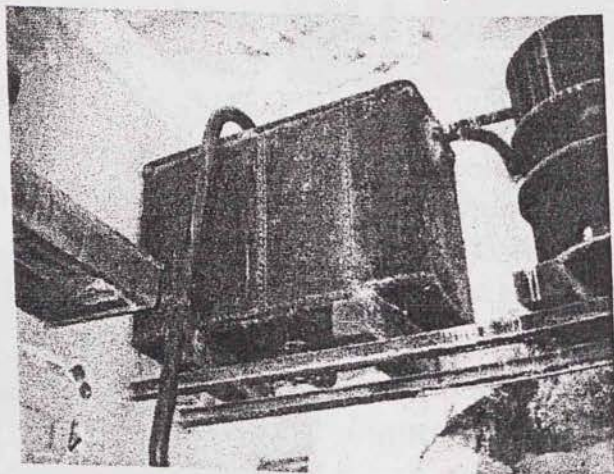
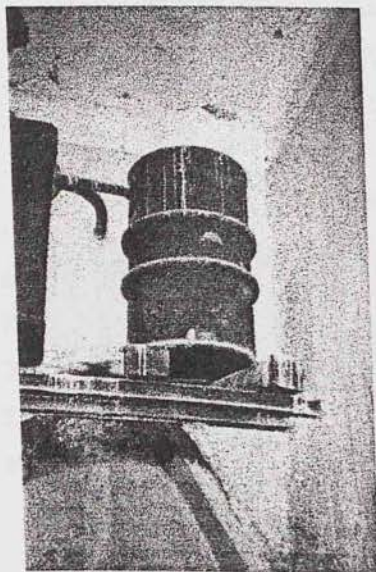

Αποψη των ντουλαπιών της κουζίνας.

Στην βορειοδυτική πλευρά βρίσκεται η κουζίνα, το αποχωρητήριο και το λουτρό. Να τονίσουμε σε αυτό το σημείο ότι το αποχωρητήριο στα κτίρια της περιοχής κατά την περίοδο εκείνη δεν βρίσκονταν μέσα στα κτίρια, αλλά κοντά σε αυτά.

Το πάτωμα στο αποχωρητήριο είναι

επενδεδυμένο με πολύχρωμα εξαγωνικά πλακάκια, ενώ το λουτρό δεν έχει επένδυση στο δάπεδο. Πάνω από το αποχωρητήριο και το λουτρό βρίσκεται ένα πατάρι – βοηθητικός, αποθηκευτικός χώρος που έχει είσοδο από την κουζίνα. Στην κουζίνα υπάρχουν ξύλινα ντουλάπια πολύ ρηγά (8 και 12 cm), κι ένας μαρμάρινος νεροχύτης. Το μαγείρεμα γινόταν με φωτιά και στον δυτικό τοίχο της κουζίνας υπάρχει εσοχή καμινάδας που χρησίμευε ως απορροφητήρας. Τέλος δίπλα σε αυτή την εσοχή υπάρχουν δοχεία αποθήκευσης νερού, που η τροφοδοσία τους γινόταν από πηγάδι που βρισκόταν 50 m από την οικία με περιστρεφόμενο μηχανισμό που λειτουργούσε με άλογα.

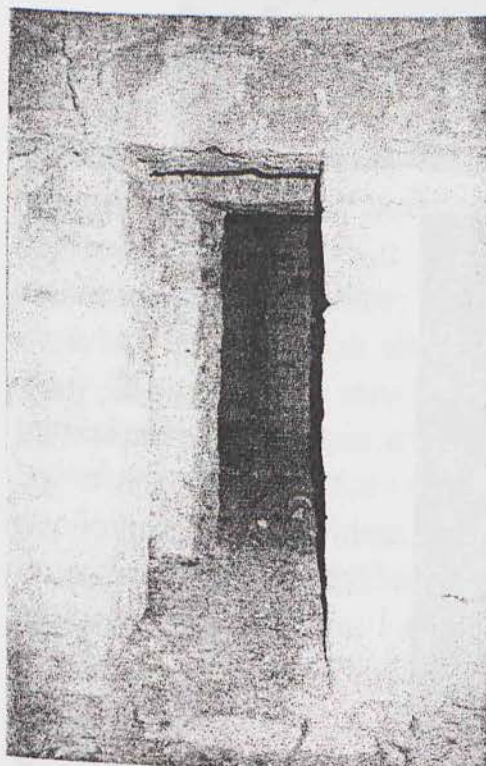

Πάνω και αριστερά τα δοχεία αποθήκευσης νερού της κουζίνας.

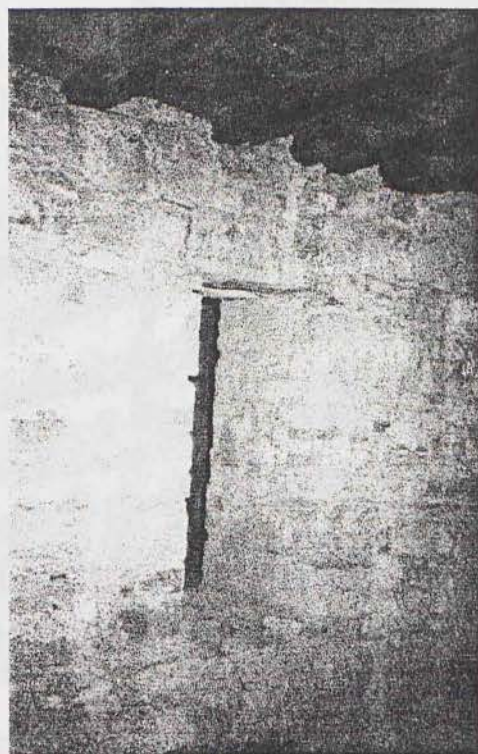
Η βορειοδυτική πλευρά ενώνεται με την νοτιοδυτική με έναν μακρόστενο διάδρομο στον οποίο βρίσκονται ντουλάπες και η καταπακτή που οδηγεί στο υπόγειο.

Στην δυτική πλευρά σχηματίζεται ένα Π στο οποίο βρίσκεται μια ημικυκλική βεράντα με πέτρινη επένδυση και δύο ημικυκλικές σκάλες εκατέρωθεν αυτής. Η βεράντα αυτή σύμφωνα με μαρτυρίες των κατοίκων, ήταν επιστρωμένη με μάρμαρο και περιμετρικά μαρμάρινα κολωνάκια, αγάλματα και υπαίθρια τραπεζαρία. Αντίθετα, η κύρια σκάλα είναι πολύ απλή με πέτρινη επένδυση. Η λειτουργικότητα του κτιρίου και η λυτή διακόσμηση των χώρων είναι ένα ακόμα στοιχείο που υποδηλώνει επιρροές από την αρχιτεκτονική του Κλεάνθη.

Υπόγειο.

Δεξιά και αριστερά περάσματα του υπογείου. Διακρίνεται καθαρά πως δεν υπάρχει επίχρισμα, ούτε οροφή.

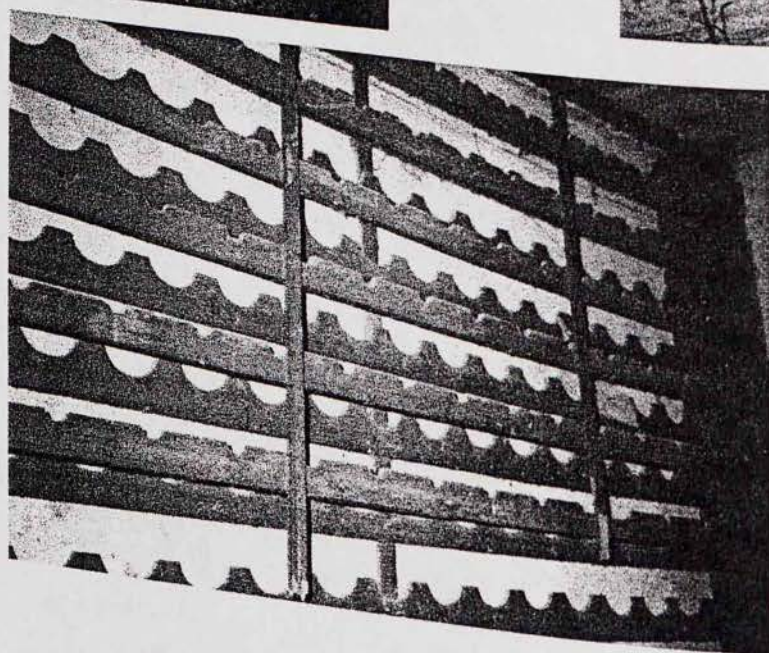
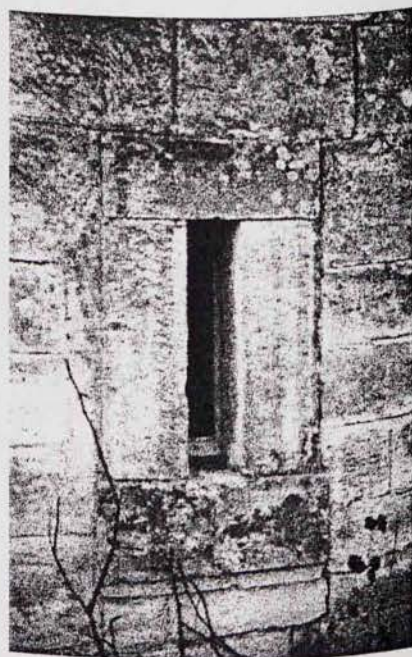

Το υπόγειο έχει εμβαδόν $305,8 \text{ m}^2$ καλύπτει την ίδια επιφάνεια με το ισόγειο πλην του αποχωρητηρίου, του λουτρού και της κουζίνας, που πιθανόν είναι μπαζωμένα ή υπάρχει βόθρος. Υπάρχουν δύο μεγάλα δωμάτια που επικοινωνούν με διάδρομο χωρίς πόρτα και ένα δωμάτιο – κελάρι για την φύλαξη κρασιού που έφτιαχναν στο κονάκι οι ιδιοκτήτες. Μετά το δεύτερο δωμάτιο υπάρχει μία πόρτα με υψομετρική διαφορά (+ 60 cm). Από την πόρτα και ύστερα, το υπόγειο παύει να έχει επίχρισμα στους τοίχους και διακοσμήσεις. Δεν υπάρχουν πόρτες, αλλά περάσματα όπου το άνοιγμά τους κυμαίνεται μεταξύ 38 και 43 cm. Τα 14 αυτά δωμάτια έχουν ελεύθερο ύψος 1,65 m, και το ένα δωμάτιο επικοινωνεί με το άλλο.

Από την αποτύπωση διαπιστώσαμε ότι δεν μπήκαμε σε ένα δωμάτιο και μάλιστα δεν είχαμε καταγράψει πέρασμα. Το δωμάτιο αυτό διαστάσεων 1,20 X 1,00 m, βρίσκεται κάτω από τον διάδρομο (όπου το πάτωμα είναι σπασμένο), και δεν έχει ανοίγματα επικοινωνίας. Από τους

Δεξιά και αριστερά, οι πολεμίστρες, εσωτερικά και εξωτερικά αντίστοιχα.

Αποθηκευτικός χώρος κρασιών, στο κελάρι του υπογείου.

κατοίκους του χωριού λέγεται πως στο κονάκι υπάρχει κρύπτη όπου έκρυβαν τις λίρες τους οι ιδιοκτήτες(!), εμείς πάντως την εντοπίσαμε τελευταίοι. Τα δωμάτια αυτά δεν φωτίζονται, εκτός από 7 που βρίσκονται περιμετρικά της νότιας και της ανατολικής πλευράς, όπου υπάρχουν ανοίγματα 10 X 20 cm, και οι κάτοικοι του χωριού τα αποκαλούν πολεμίστρες. Οι πολεμίστρες αυτές βρίσκονται προς την πλευρά της κοιλάδας. Συμπεραίνουμε ότι τα δωμάτια αυτά υπάρχει περίπτωση να προστάτευαν τους διαμένοντες από τυχόν κλέφτες, ζωοκλέφτες ή ληστές. Στο σημείο αυτό, σημειώνουμε πως δεν βρέθηκε σχετική βιβλιογραφία για περαιτέρω ανάλυση.

Επιχρίσματα¹⁶

Τα επιχρίσματα στις λιθοδομές γινόταν σε δύο στρώσεις. Η πρώτη στρώση, το λάσπωμα, γινόταν με αργιλική χωματόλασπη με πρόσμιξη άχυρου για οπλισμό. Το πάχος του λασπώματος ήταν 3 έως 5 cm . Η δεύτερη στρώση γινόταν με μίγμα υλικού με μεγάλη πλαστικότητα, από πολύ ασβέστη και ψιλοκομμένο λινάρι.

Ιδιαίτερη προσοχή δινόταν στις περιοχές στις οποίες κινδύνευαν να δημιουργηθούν ρηγματώσεις στο επίχρισμα. Εκεί φρόντιζαν να υπάρχουν αρμοί διακοπής και αρμοκαλύπτρες (κατώτερη και ανώτερη στάθμη του σκελετού, πλαίσια ανοιγμάτων).

Οροφές¹⁷

Οι οροφές των χώρων του κτιρίου που εξετάζουμε αποτελεί αντικείμενο ιδιαίτερης διακόσμησης. Τα ταβάνια και ιδιαίτερα τα ξύλινα, είναι περίτεχνες κατασκευές και δείχνουν την κατασκευαστική και την καλλιτεχνική ικανότητα των ξυλουργών της εποχής. Ωστόσο τα περίτεχνα, πολυποίκιλα και εντυπωσιακά ξύλινα ταβάνια του 18ου αιώνα, των Αμπελακίων, της Σιάτιστας, της Κοζάνης κτλ, απλοποιούνται κατά το 19ο αιώνα και ιδιαίτερα μετά το 1850.

Η κατασκευή των απλούστερων αυτών ξύλινων ταβανιών, γινόταν με καδρόνια, τα οποία στερεώνονταν με καρφιά στις οριζόντιες δοκούς της στέγης ανά 40 cm περίπου. Ανάμεσα στις κόντρες από κοντύτερα κορδόνια δημιουργείται ένας ορθογώνιος κάρναβος. Στην συνέχεια καρφώνονταν οι σανίδες του ταβανιού, οι οποίες έχουν πολύ μικρό πάχος, της τάξεως του 1 cm από ξύλο πεύκου.

Οι αρμοί μεταξύ των σανίδων καλύπτονται με αρμοκάλυπτρα. Τα αρμοκάλυπτρα (18^{ος} – αρχές 19^{ου} αιώνα), είναι λεπτά από 1,5 έως 2 cm με απλή ημικυκλική διατομή. Στον προχωρημένο 19^ο αιώνα, τα αρμοκάλυπτρα γίνονται μεγαλύτερα, πλάτους από 4 έως 6 cm.

Στον όψιμο 19^ο αιώνα, τα ταβάνια απλοποιούνται αρκετά, οι σανίδες καρφώνονται κατευθείαν στα δοκάρια της στέγης με την προσθήκη ίσων σφηνών, για την δημιουργία επίπεδης επιφάνειας, όταν οι δοκοί παρουσιάζουν ανωμαλίες. Οι αρμοκαλύπτρες και οι περιμετρικές κορνίζες γίνονται απλούστερες.

Εκτός των ξύλινων οροφών χρησιμοποιήθηκαν, από το πρώτο μισό του 19^{ου} αιώνα αλλά κυρίως μετά το 1850, και σοβατισμένα ταβάνια. Η κατασκευή τους είναι όμοια με αυτή του «μπαγδατί». Συχνά οι οροφές αυτές μιμούνται διατάξεις των ξύλινων ταβανιών, με περιμετρικές καμπυλόμορφες κορνίζες ή κεντρικούς ρόδακες. Το επίχρισμα αποτελείται από γύψο και λεπτόκοκκο ασβεστοκονίαμα. Υπήρχαν και

συνδυασμοί των δύο λύσεων, δηλαδή μικτές κατασκευές ταβανιών με περιμετρικές κορνίζες από ασβεστοκονίαμα και ξύλινο ταβάνι.

Ο ρόλος της Διακόσμησης στην Αρχιτεκτονική

Σε αυτή τη θεματική ενότητα έμφαση θα δοθεί στο λόγο ύπαρξης της διακόσμησης. Γιατί γίνεται, τι ρόλο παίζει; Για ποιο λόγο καταναλώνονται οικονομικοί και χρονικοί πόροι στην παραγωγή της τέχνης αυτής; Δεν θα αρκούσε κάποιος από τους βασικούς ορισμούς για την αναγκαιότητα της τέχνης. Χρειάζεται να απαντηθεί πιο συγκεκριμένα, για την τέχνη που εξετάζεται εδώ, που είναι (και δεν είναι) λαϊκή, που είναι (και δεν είναι) εντελώς τέχνη –δηλαδή κάτι με καθαρά καλλιτεχνική αξία.

Η παρατήρηση αυτή, και κατά κάποιο τρόπο ομολογία, οφείλεται στη Χατζημιχάλη, χωρίς όμως να φαίνονται πουθενά οι συνέπειες της έλλειψης αυτοτέλειας «ως είδη τέχνης». Η παρατήρηση αυτή γίνεται εύκολα κατανοητή εφόσον διευκρινιστεί, ότι σε σύγκριση με το αυτονομημένο τυπικό έργο της δυτικής τέχνης μετά τον 19^ο αιώνα, το έργο της 'λαϊκής τέχνης' (ο όρος χρησιμοποιείται πάντα συμβατικά) ανήκει πράγματι σε άλλο κόσμο. Μένει όμως αυτούσια η απορία για το ρόλο της.

Η έρευνα μπορεί να στραφεί προς την απλούστερη δυνατή ερμηνεία της διακόσμησης, ότι «εκφράζει [...] όλας τας διαφοράς και ιδιορρυθμίας των διαφόρων τόπων της πολυμόρφου ελληνικής γης και ζωής», σύμφωνα με διατύπωση της Χατζημιχάλη (1934:825), πράγμα που δεν απαντά ακόμα στο ερώτημα. Αφού μέσα της διακρίνονται τα πάντα, η γένεση, οι περιπέτειες των επιδράσεων, η εξέλιξη –αυτό το παιχνίδι μέσα και έξω από το χρόνο. Άρα έχει ενσωματωμένη την ιστορία του τόπου και του λαού. Την ίδια στιγμή δεν παύει να είναι και αισθητική έκφραση, αναζήτηση.

Αλλά και αυτή η φαινομενικά αθώα διατύπωση παρουσιάζει δυσκολίες. Δεν είναι εύκολο, γράφει η Χατζημιχάλη, να βγάλει κανείς ποιοτικά συμπεράσματα για μια τέτοια τέχνη, με τρόπο επιστημονικό, αν πρώτα δεν βάλει τάξη στα γενικότερα εθνογραφικά προβλήματα αλλά και στο πώς ο βίος των ανθρώπων στο σύνολό του αλληλεπιδρά με την τέχνη. Δικαιολογημένα λοιπόν γενικά αποφεύγεται μια τέτοια αξιολόγηση γιατί είναι ασύμφορη ή έστω, επειδή δεν έχει επιτευχθεί ακόμα (ή δεν ενδιαφέρει πια να επιτευχθεί) ένας τέτοιος συνθετικός άθλος.

Τριανταπέντε χρόνια αργότερα, αναλαμβάνει ο Παπαδόπουλος να αποκαταστήσει, με επιστημονικούς πια όρους, την αλήθεια σχετικά με

εκείνο που προτιμά να ονομάζει «νεοελληνική χειροτεχνία». Απορρίπτοντας τον όρο λαϊκή τέχνη, πετυχαίνει ταυτόχρονα δύο πράγματα: την αποφυγή του διπλού κινδύνου με τη χρήση του 'λαϊκή' και την αποσιώπηση του όρου 'τέχνη', που τη βρίσκει «υπερβολική» όταν χρησιμοποιείται γενικά. Εκτιμά πως η έννοια του ωραίου, «τόσο για τους σύγχρονους των έργων όσο και για μας» είναι ασαφής, επειδή δεν υπάρχουν «κριτικές μελέτες» και προτείνει μια κατ' αρχήν βάση συζήτησης για την «ερμηνεία και αξιολόγηση της ειδικής γοητείας που ασκεί το χειροτέχνημα»: «Η αίσθηση του χρώματος, το προσιτό ή τουλάχιστον μη προβληματικό των θεμάτων, το αίσθημα γαλήνιας βεβαιότητας που αποπνέουν, θα μπορούσαν, σε σχέση με τις σύγχρονες αισθητικές αντιλήψεις, ν' αποτελέσουν αφετηρίες για νέα αισθητική αποτίμηση του χειροτεχνήματος και βαθύτερη γνώση της ευαισθησίας και του τρόπου του σκέπτεσθαι χθες και σήμερα».

Πέρα πάντως από μια τέτοια γενική προτροπή, και στο πείσμα της σωπής των πηγών, ο Παπαδόπουλος κάνει νύξεις ότι ήδη διαθέτει αρχειακά τεκμήρια για το πώς εκφράζονταν τότε τα «αισθητικά κριτήρια» στα υψηλά και στα χαμηλά στρώματα. Οι παρατηρήσεις αυτές θα φανούν ιδιαίτερα χρήσιμες παρακάτω.

Επτά μόλις χρόνια μετά, ο Μακρής στο μεγάλο συνθετικό του έργο *Η λαϊκή Τέχνη του Πηλίου*, δεν διστάζει να χρησιμοποιήσει ένα τόσο καθιερωμένο όρο, όπως είναι το 'λαϊκή' στον τίτλο του. Στην εισαγωγή, θα κάνει την τυπική διευκρίνιση, ότι πρόκειται για «έργα εικαστικών τεχνών, αρχιτεκτονικής και χειροτεχνίας» και θα παρατηρήσει πως πάνω στη δουλειά, ο όρος «παίρνει σιγά σιγά διαφορετικό περιεχόμενο: Όσο πλουτίζει η γνώση μας [...] τόσο πιο στενόχωρος αλλά και πολυσήμαντος γίνεται. Μόνο που εκείνο που τον ενδιαφέρει σε αυτή την περίπτωση δεν είναι πλέον, αν πρόκειται για τέχνη ή όχι, αλλά το να αντικρούσει δύο στερεότυπες απόψεις συνδεδεμένες με τη λαϊκή τέχνη: το συντηρητισμό της και τον τοπικισμό της. Στο θέμα αυτό θα επιστρέψει στον επίλογο, επισημαίνοντας αυτή τη φορά και μια τρίτη κακή συνήθεια, το «να θεωρούμε φερμένα από το εξωτερικό πολλά είδη».

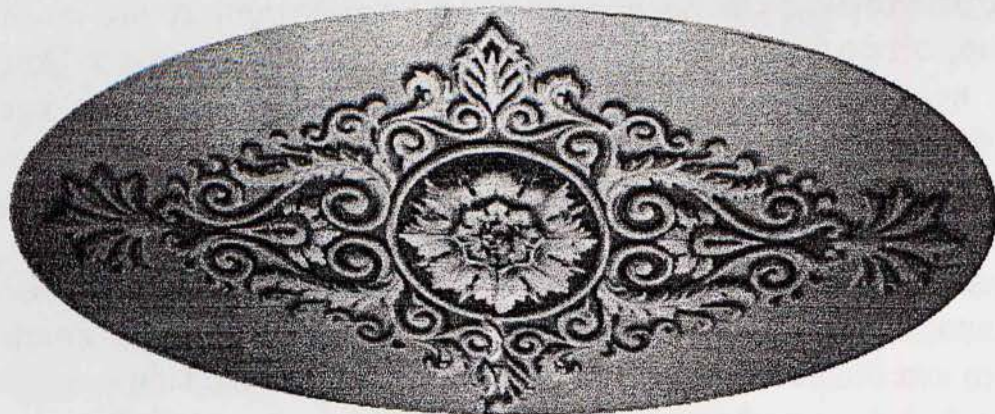
Ο ρεαλισμός του Μακρή δεν του επιτρέπει να προσφύγει σε εικασίες και ενασχόληση με αφηρημένες έννοιες. Εκεί που θα περίμενε κανείς κάτι τέτοιο, μόλις αρχίζει να εξετάζει το «αντικείμενο», θα βρει ιστορικές και γεωγραφικές κατευθύνσεις μόνο: το χρονικό προσδιορισμό της άνθησης της τέχνης στο Πήλιο και την προέλευση των τεχνιτών που δούλεψαν εκεί.

Είναι φανερό πως δεν πρέπει να περιμένουμε από πουθενά πιο διεξοδικές γενικές εκτιμήσεις. Άρα χωρίς άλλη χρονοτριβή, έστω στερημένοι από την ελπίδα μιας επικείμενης καθολικής σύλληψης, ας ασχοληθούμε με το τι τελικά αντικατοπτρίζει αυτή η λαϊκή τέχνη.

Αν πράγματι η διακόσμηση έρχεται να ευχαριστήσει το μάτι και να δημιουργήσει «άνετα σύμβολα» με βάση ορισμένες «καλαισθητικές αρχές», σύμφωνα με τον ορισμό του Παναγιωτόπουλου στο προηγούμενο κεφάλαιο, δημιουργείται το ερώτημα, πού συμβαίνουν άραγε όλα αυτά. Αναγκαστικά πρέπει να έχει προηγηθεί, έστω διαγραμματικά, η περιγραφή του πώς ήταν οργανωμένη αυτή η αρχιτεκτονική, αυτός ο χτισμένος χώρος και υποδοχέας της διακόσμησης. Από τον περιβάλλοντα χώρο, τον ιστό του οικισμού ή την περιοχή γύρω από το αγροτικό κτίσμα, μέσα στον πυρήνα του σπιτιού, τους χώρους όπου ζει και κάποτε εργάζεται η οικογενειακή μονάδα.

Οποιασδήποτε μορφής πληροφορίες και αν δοθούν όμως προς αυτή την κατεύθυνση, δηλαδή για το κέλυφος καθεαυτό, δεν αρκούν. Για να υπάρξει ολοκληρωμένη εικόνα, χρειάζεται επιπλέον να ανασυσταθεί ο τρόπος ζωής σε κάθε περίπτωση. Σε ποιους χώρους, πόσο συχνά ή εντατικά κινούνται και στέκονται, εργάζονται ή αναπαύονται οι κάτοικοι ανάλογα με την ηλικία, το φύλο, ακόμα και τη θέση τους μέσα στην οικογένεια.

Υπάρχουν διάφορες πηγές για τέτοιου είδους πληροφόρηση πάνω στην καθημερινή ζωή. Η Κυριακίδου – Νέστορος τις απαριθμεί: περιηγητές, ξένοι διπλωμάτες, αρχεία της εποχής – ξένα και ελληνικά, επίσημα και εκείνα που αφορούν στο οικογενειακό δίκαιο – και χρονικά. Για παράδειγμα φέρνει μάλιστα ένα προικοσύμφωνο από τον Πραστό της Κυνουρίας του 1797, όπου, εκτός από χωράφια και ζώα, καταγράφεται με

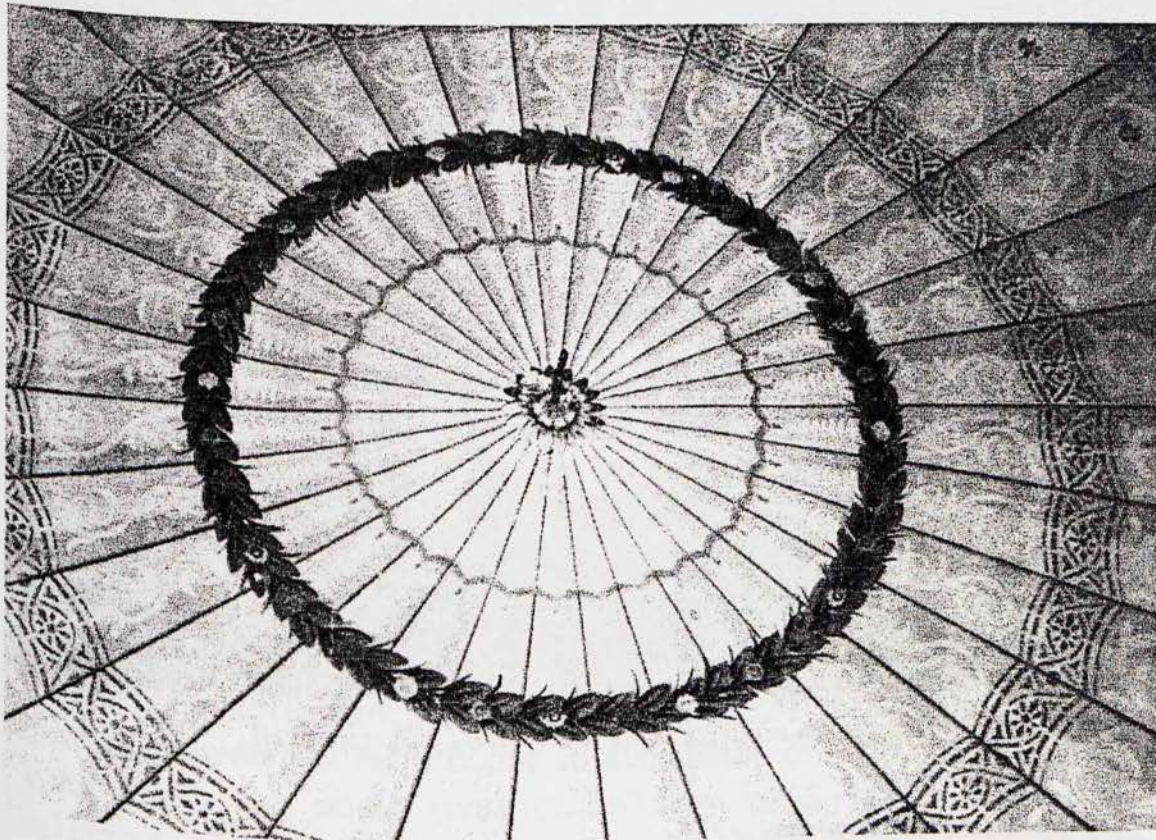

Κεντρική ροζέτα κοιτώνα, είναι το μόνο κομμάτι που διασώζεται σήμερα στο δωμάτιο αυτό, λόγω υγρασίας.

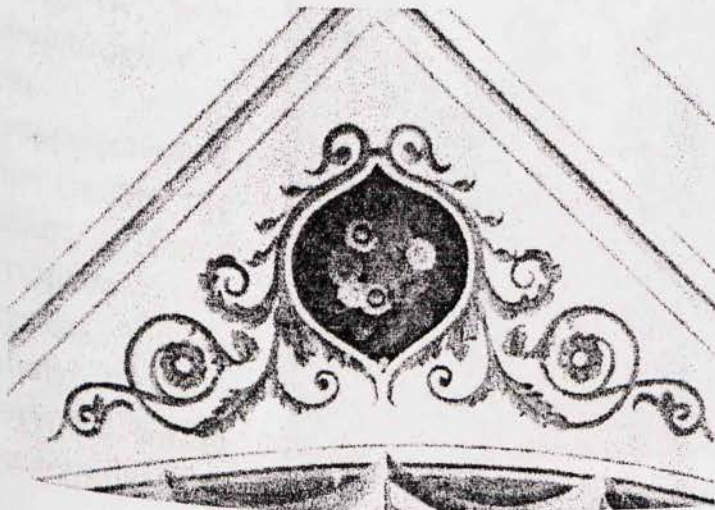
λεπτομέρεια ο ρουχισμός και ο εξοπλισμός του σπιτιού που παίρνουν οι νεόνυμφοι.

Αλλά έτσι, μαζεύοντας άπειρες πληροφορίες για τα πάντα, δεν λύνεται αυτόματα το πρόβλημα της ερμηνείας. Για να βρεθεί το νόημα χρειάζεται να ενταχτούν οι πληροφορίες «μέσα στο σύνολο των σχέσεων που συνδέουν τους ανθρώπους μεταξύ τους και με τα πράγματα», πράγμα δύσκολο, όταν λείπει ο ζωντανός λόγος. Οπότε εκεί μας είναι χρήσιμη η λαογραφία.¹⁸

Στον όροφο και συγκεκριμένα στη σάλα και στους κοιτώνες υπάρχουν ταβανογραφίες που απεικονίζουν κεντρική ροζέτα που περιβάλλεται από γιρλάντα, με άνθη στα περιθώρια και δείχνουν τεχνίτη με ευαισθησία στα χρώματα. Συγκεκριμένα στη σάλα το θέμα της ταβανογραφίας απεικονίζει τον ζωδιακό κύκλο. Το υπόλοιπο κτίριο και στο υπόγειο έχει περιμετρική γιρλάντα στο πάνω μέρος του τοίχου.

Ταβανογραφία νοτιοανατολικού κοιτώνα, είναι η μοναδική που δεν υπέστη καμία ζημιά μέχρι σήμερα.

Λεπτομέρεια φινιρίσματος της γωνίας της προηγούμενης ταβανογραφίας.

Η προαναφερθείσα πολυπαραμετρικότητα καθιστάται εντονότερη με την εισαγωγή της έννοιας του χρόνου, καθώς η τελευταία είναι άρρηκτα δεμένη με την έννοια της διαρκούς μεταβολής.

Η πιο απλοποιημένη - παρόλα αυτά ιδιαίτερα αυξημένης σημασίας - μορφή μνήμης, της οποίας φορέα αποτελεί το αστικό περιβάλλον, είναι η αποκαλούμενη ατομική μνήμη. Κάθε μεμονωμένο άτομο, το οποίο κινείται και βιώνει την πόλη, αναπόφευκτα δημιουργεί συνειρμούς και συναισθηματικούς δεσμούς με συγκεκριμένες γωνίες της τελευταίας, οι οποίοι τελικά οδηγούν στην οικειοποίηση και κατ' ουσία ένταξη του ατόμου στο ευρύτερο περιβάλλον του.

Περνώντας σε άλλο επίπεδο προσέγγισης του θέματος και καθώς η σύλληψη της έννοιας της πόλης αποτελεί τον κατ' εξοχήν εκφραστή του κοινωνικού χαρακτήρα του ανθρώπινου είδους, οφείλουμε να αναφερθούμε στην έννοια της συλλογικής μνήμης. Η πόλη μέσω της δομής της -οργάνωση του δικτύου κυκλοφορίας, σχέση δομημένου - ελεύθερου χώρου-, αλλά και των μεμονωμένων κτιρίων της, είτε τα τελευταία αποτελούν μνημεία είτε όχι, καθίσταται άμεσος εκφραστής του κοινού παρελθόντος του κοινωνικού συνόλου που την βιώνει, διαμορφώνοντας ταυτόχρονα σε σημαντικό βαθμό και την παροντική συμπεριφορά του.

Γενικότερα θα μπορούσαμε να πούμε, ότι ο αστικός χώρος αποτελεί εκτός από φορέας μνήμης, φορέα μηνυμάτων και αντιλήψεων. Σε μια πληθώρα περιπτώσεων, κατά την αρχαιότητα και σύμφωνα με τις διάφορες πολιτιστικές αντιλήψεις, υπήρξαν παραδείγματα πόλεων, η οργάνωση των οποίων παρέπεμπε στην παρουσία των θείων δυνάμεων, σε μυθολογικά στοιχεία ή ακόμη αποτελούσε απεικόνιση του κόσμου, όπως εκείνος ήταν τότε αντιληπτός.

Βέβαια, στο σημείο αυτό οφείλουμε να υπογραμμίσουμε, ότι τα κίνητρα της συγκεκριμένης αντιμετώπισης δεν είναι πάντα αθώα. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα μπορούμε να αναφέρουμε τις Δυτικοευρωπαϊκές πρωτεύουσες, από την περίοδο ακμής του Βαροκ μέχρι τον διαφωτισμό, η δομή των οποίων υπογράμμιζε ξεκάθαρα την πολιτική ισχύ των κρατουμένων - στην προκειμένη περίπτωση έχουμε να κάνουμε με μνήμη όχι του παρελθόντος αλλά του παρόντος.

Μέχρι στιγμής έχει γίνει εμφανές ότι ο δομημένος χώρος αποτελεί φορέα μνημών και ιδεολογικών αντιλήψεων. Όμως αυτό το οποίο μας ενδιαφέρει κυρίως είναι να εντοπίσουμε σε ποιο σημείο έγκειται η σημαντικότητα του συγκεκριμένου ρόλου, παίρνοντας ως αφετηρία την διαδικασία αποκατάστασης και επανάχρησης των παλαιών κτιρίων. Καταρχήν, η συνύπαρξη παλαιών (διαφόρων περιόδων) και σύγχρονων κελυφών συμβάλλει ουσιαστικά στην δημιουργία ενός αστικού περιβάλλοντος χαρακτηριζόμενου από ποικιλομορφία, τόσο στα εκφραστικά μέσα, όσο και σε νοηματικό περιεχόμενο.

Το γεγονός αυτό είναι καθοριστικής σημασίας για την ποιότητα του δομημένου χώρου, καθώς η έννοια της ποικιλομορφίας εισάγει την έννοια του πολυσήμαντου και κατά συνέπεια πέρα από το αυξημένο αισθητικό ενδιαφέρον, το οποίο δημιουργείται, επιτυγχάνεται τόσο η διεύρυνση, όσο και η εμβάθυνση της διαλεκτικής σχέσης χρήστη – περιβάλλοντος.

Από την άλλη μεριά, η διατήρηση παλαιών κτιρίων αποτελεί κατ' ουσία πηγή ιστορικής γνώσης, καθώς μέσα από την παρατήρηση και αναβίωση χώρων μιας περασμένης εποχής, είναι δυνατό να συλλεχθούν σημαντικού αριθμού και ποιότητας πληροφορίες, οι οποίες αφορούν προγενέστερες αντιλήψεις, τεχνοτροπίες, στάσεις ζωής που μπορούν να είναι ιδιαίτερα χρήσιμες, όχι μόνο ως ιστορική γνώση, αλλά και ως καθοδήγηση για το μέλλον. Το σημείο το οποίο παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον, αναφορικά με τις επαναχρήσεις κελυφών, είναι το πέρασμα τμήματος του παρελθόντος στο παρόν και μάλιστα όχι με στατικό τρόπο, καθώς λαμβάνει χώρα ανάμιξη παρελθοντικών και παροντικών στοιχείων δημιουργώντας μια ολότελα ξεχωριστή κατάσταση.

Ένα οικιστικό περιβάλλον, το οποίο συμπεριλαμβάνει έργα προγενέστερων εποχών, ουσιαστικά αποτελεί απεικόνιση αυτής της πορείας και κατά συνέπεια καθιστάται επιθυμητό. Επιπλέον μέσα από τη διαδικασία σύνθεσης του ατόμου ή του συνόλου με την ιστορία του, επιτυγχάνεται η διαμόρφωση της ατομικής ή συλλογικής ταυτότητάς του αντίστοιχα, γεγονός το οποίο αναμφίβολα έχει ως αποτέλεσμα την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνικής ομάδας.

Η αποκατάσταση των ιστορικών κατασκευών εξασφαλίζει την επιμήκυνση της ζωής τους, ώστε να μπορέσουν να χρησιμοποιηθούν στο παρόν και στο μέλλον. Για τις εργασίες αποκατάστασης, επανάχρησης και ανάδειξης των κατασκευών αυτών, απαιτείται μια συστηματική ανάλυση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους. Η διεπιστημονική ερευνά και να αναδεικνύει τις ιστορικές, αρχιτεκτονικές και αισθητικές αξίες, οι οποίες εμπεριέχονται στις μαρτυρίες αυτές του παρελθόντος.

Η σχέση του κτιρίου με τον τόπο στον οποίο δημιουργήθηκε, η ιστορική του ανάλυση, η αρχιτεκτονική του τεκμηρίωση και η έρευνα της κατασκευαστικής του δομής, είναι μελέτες οι οποίες πρέπει να προηγούνται κάθε πρότασης αποκατάστασης και επανάχρησης.

Οι προτάσεις για την αποκατάσταση των ιστορικών κατασκευών θα πρέπει να σέβονται και να διατηρούν, τόσο τα αυθεντικά υλικά, όσο και τις ιδιαίτερες κατασκευαστικές τους μεθόδους. Η χρήση υλικών και μεθόδων συμβατών με αυτών του κτιρίου, θα πρέπει να αποτελεί βασική αρχή. Ωστόσο όταν αυτές δεν επαρκούν, η χρήση νέων τεχνολογιών είναι αποδεκτή, αρκεί οι επεμβάσεις αυτές να είναι διακριτές, όσο το δυνατόν αναστρέψιμες και κυρίως να μην αντιστρατεύονται και καταστρέφουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των αυθεντικών τμημάτων.

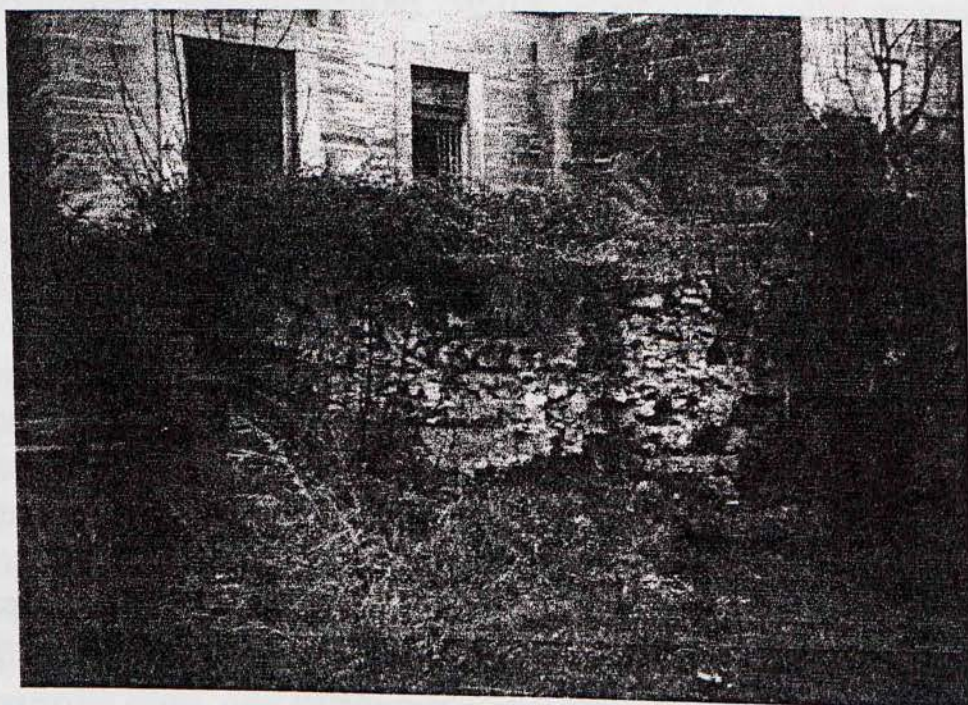
Η ένταξη νέων χρήσεων είναι βασική προϋπόθεση για την επιμήκυνση της ζωής των ιστορικών κτιρίων. Κάθε νέα χρήση που πρόκειται να φιλοξενηθεί στα κτίρια αυτά, θα πρέπει να σέβεται και να αναδεικνύει τα τυπολογικά και μορφολογικά τους χαρακτηριστικά, λαμβάνοντας άποψη τη δομοστατική τους. Η συμβολική αξία και ιεράρχηση των υφιστάμενων σχέσεων των χώρων, η οποία συχνά συνοδεύεται και τονίζεται από αντίστοιχες κατασκευές και υλικά, δε θα πρέπει να αλλοιώνεται αλλά να διατηρείται και να αναδεικνύεται. Μια τέτοια θεώρηση δρα καταλυτικά στο σχεδιασμό των επεμβάσεων και βοήθα τους χρήστες να κατανοήσουν και να εκτιμήσουν τις ιστορικές και αισθητικές αξίες των κτιρίων αυτών, οι οποίες εκφράζονται με την συγκεκριμένη τυπολογική διάρθρωση και την αισθητική της εποχής που κατασκευάστηκαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Καταγραφή Ζημιών

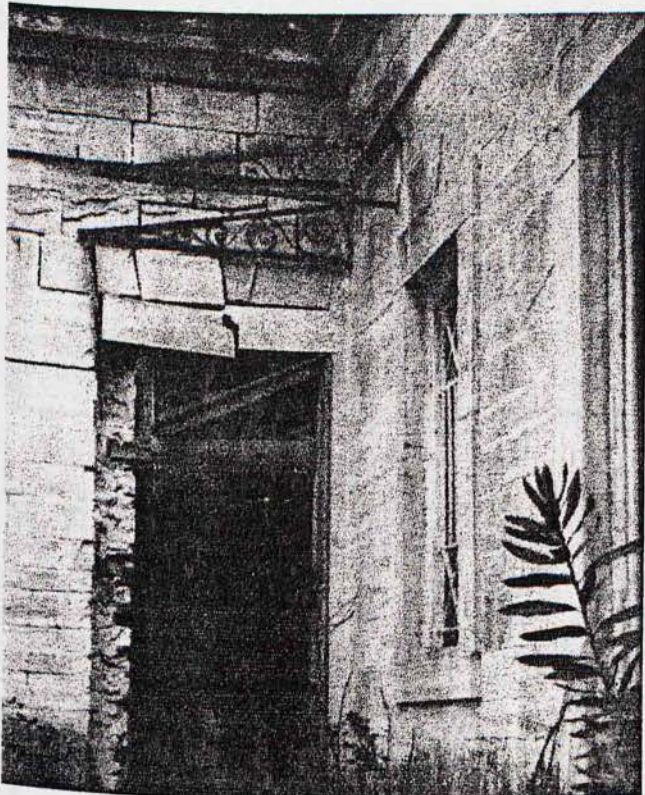
Τις περισσότερες φορές το υπό αποκατάσταση κτίριο έχει παραμείνει, για σημαντικού εύρους χρονικό διάστημα ασυντήρητο, γεγονός το οποίο υποδηλώνει την παρουσία φθορών, είτε λόγω γήρανσης ή αστοχίας τμήματος της κατασκευής, είτε εξωγενών παραγόντων.

- Χαρακτηριστικά παραθέτουμε τις συνήθεις βλάβες, οι οποίες απαντώνται

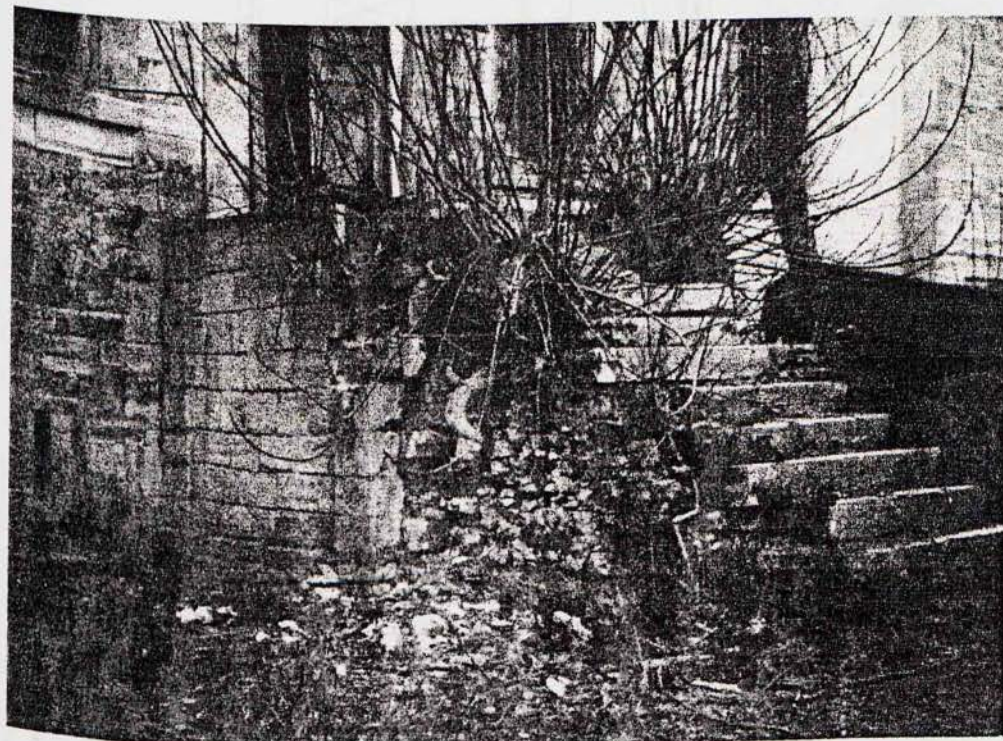

Οι πέτρες περιμετρικά της βεράντας έχουν αποκολληθεί και μεταφερθεί από ανθρώπινο παράγοντα.

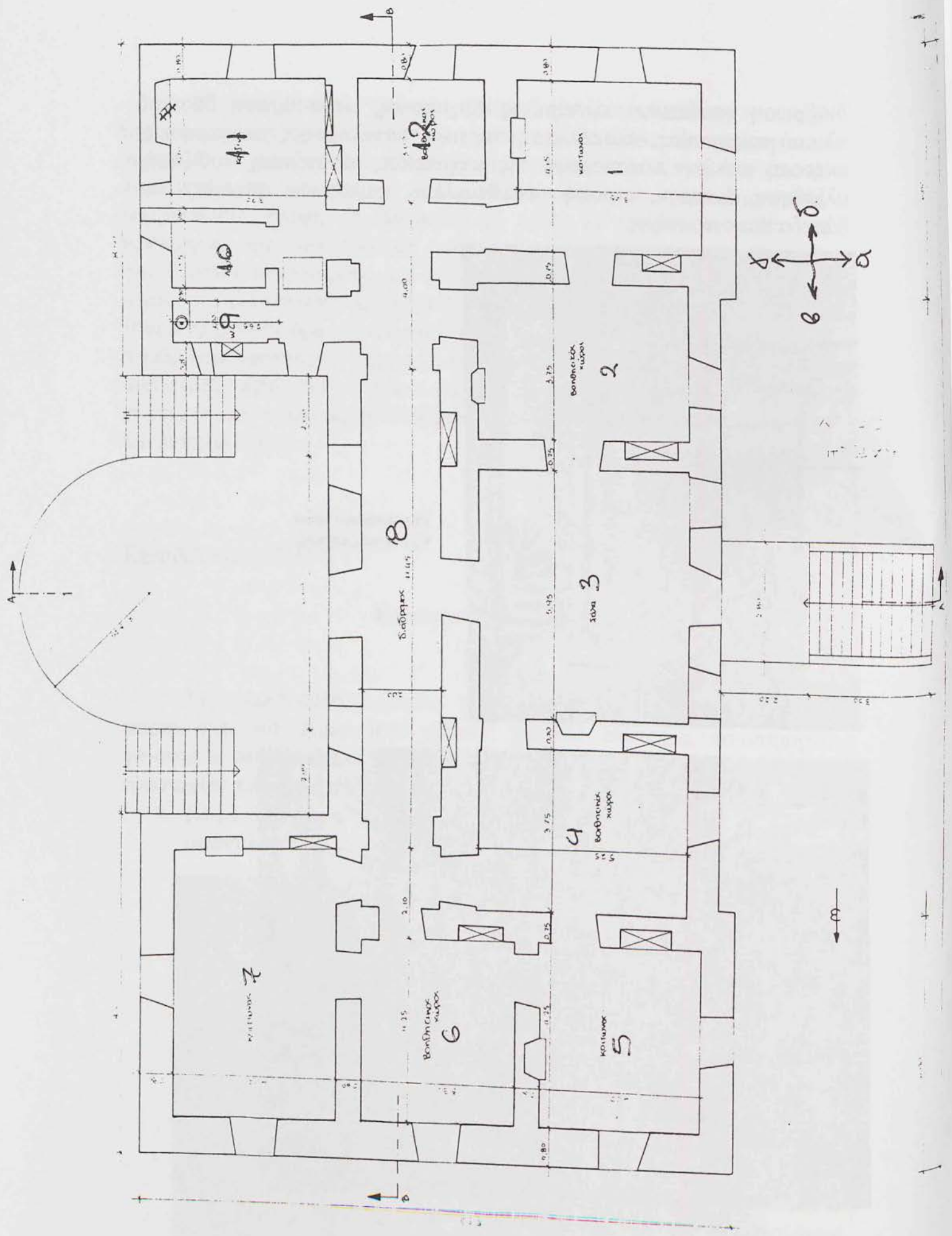
διάβρωση συνδετικού κονιάματος τοιχοποιίας, αποσάθρωση βασικού υλικού τοιχοποιίας, αποκόλληση παρειών, κατακόρυφες υποχωρήσεις, εκτροπή από την κατακόρυφο της τοιχοποιίας, μετατόπιση, καθίζηση, ολίσθηση, διαρροή, στροφή των θεμελίων, καθώς και αστοχίες στα δάπεδα και στις στέγες.

Ρηγματωμένο πρέκι εξωτερικής πόρτας.

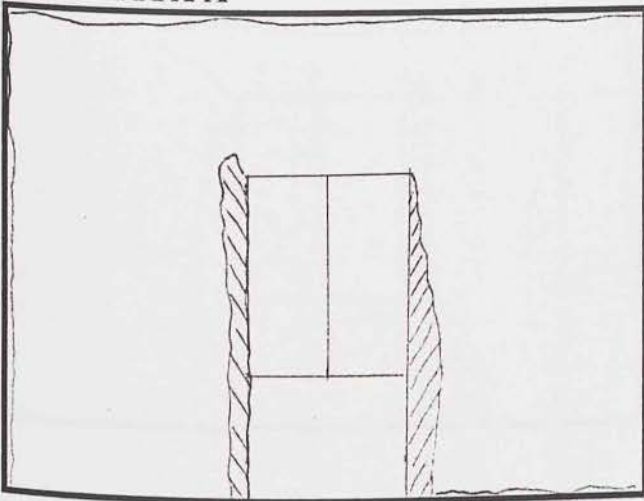

Αποκόλληση πέτρινης επένδυσης εξωτερικής σκάλας από φυσικούς παράγοντες.

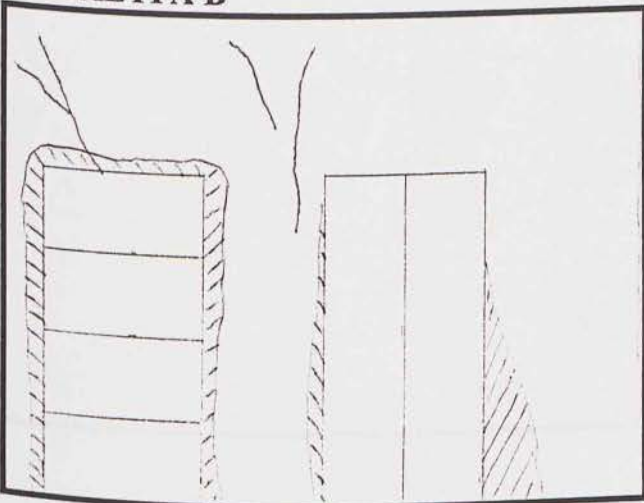
ΔΩΜΑΤΙΟ 1

• ΠΛΕΥΡΑ Α

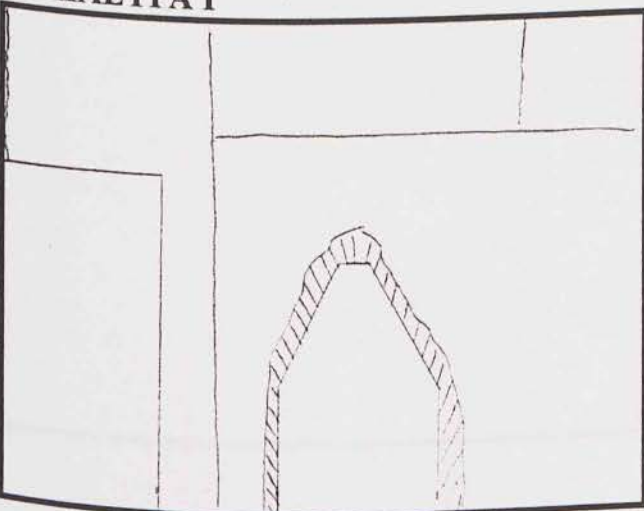
- Αποκόλληση επιχρίσματος εκατέρωθεν από το παράθυρο.
- Κάθετη ρωγμή στο επίχρισμα.
- Οριζόντια ρωγμή στην τοιχοποιία και την οροφή.

• ΠΛΕΥΡΑ Β

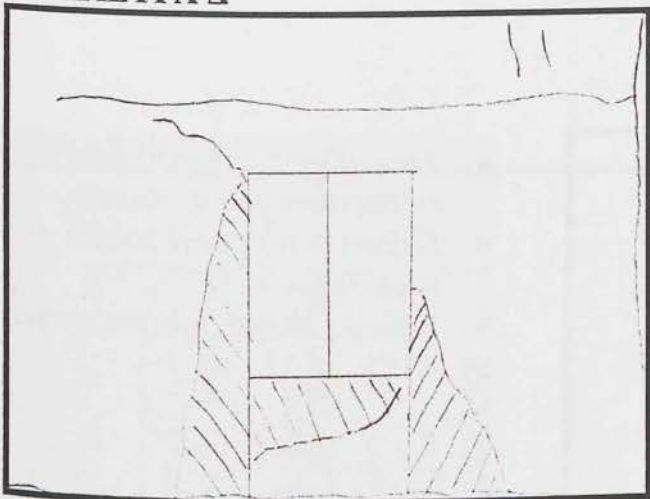
- Αποκόλληση επιχρίσματος γύρω από τα ανοίγματα (πόρτα, ντουλάπα).
- Κάθετες μικρορωγμές στο επίχρισμα.

• ΠΛΕΥΡΑ Γ

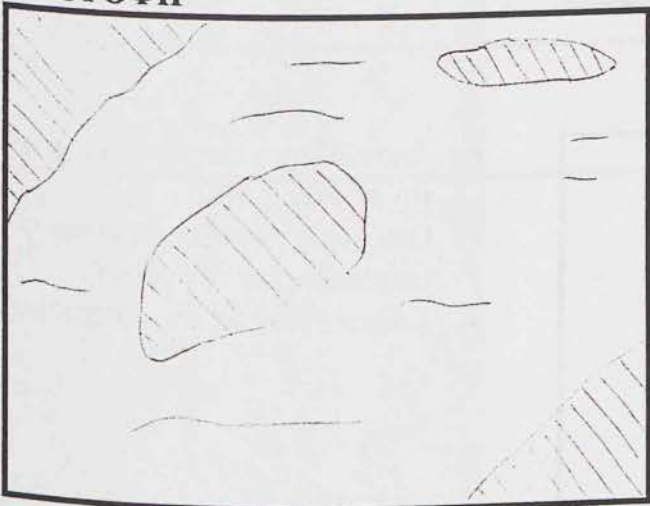
- Αποξήλωση τζακιού από κατοίκους της περιοχής.
- Αποκόλληση επιχρίσματος γύρω από το τζάκι.
- Αποξήλωση ηλεκτρολογικών σωληνώσεων από κατοίκους.

• ΠΛΕΥΡΑ Δ

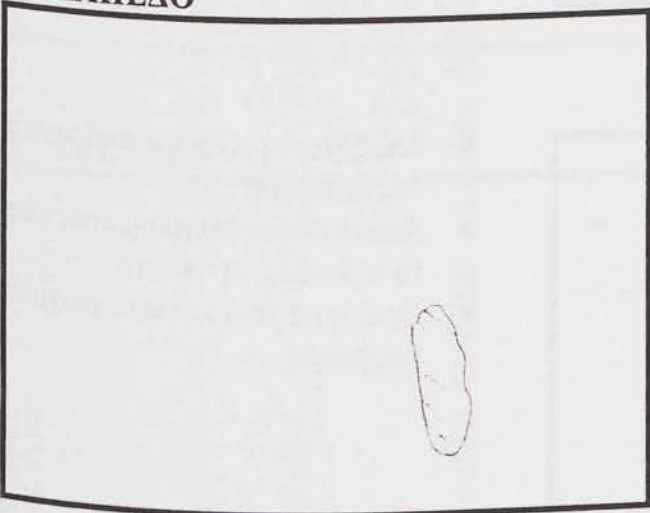
- Αποκόλληση επιχρίσματος γύρω από το παράθυρο και την ποδιά αυτού.
- Οριζόντια ρωγμή επιχρίσματος πάνω από το πρέκι του παραθύρου.
- Κάθετες ρηγματώσεις στο επίχρισμα.
- Οριζόντια αποκόλληση επιχρίσματος και ξύλινου σοβατεπί.

• ΟΡΟΦΗ

- Αποκόλληση λόγω υγρασίας την οροφής και ρηγμάτωση αυτής.

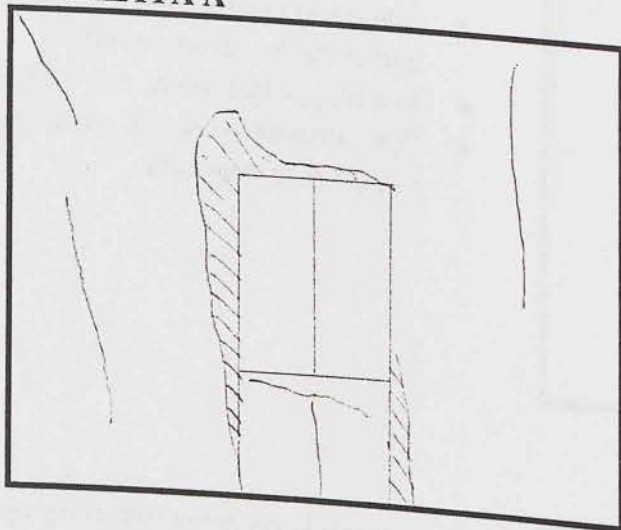
• ΔΑΠΕΔΟ

Αποξήλωση σανίδων από κατοίκους της περιοχής.

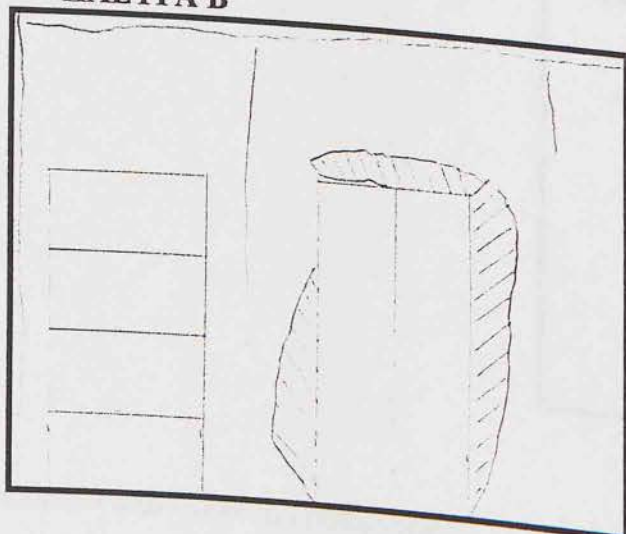
ΔΩΜΑΤΙΟ 2

• ΠΛΕΥΡΑ Α

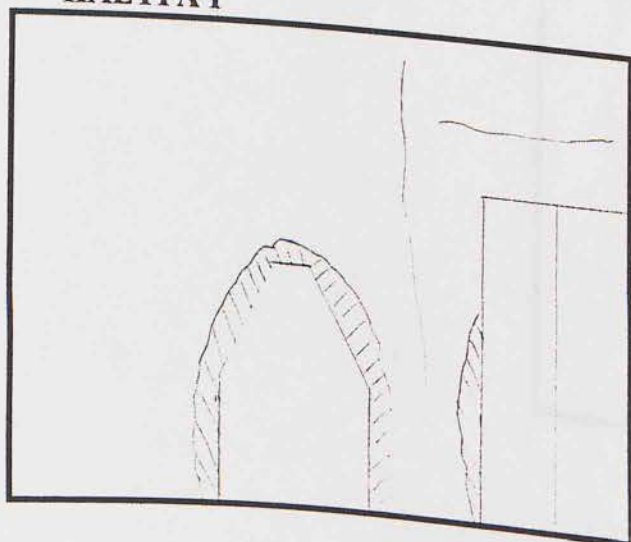
- Αποκόλληση επιχρίσματος εκατέρωθεν από το παράθυρο.
- Κάθετη ρωγμή στην ποδιά του παραθύρου.
- Κάθετες ρωγμές στο επίχρισμα.

• ΠΛΕΥΡΑ Β

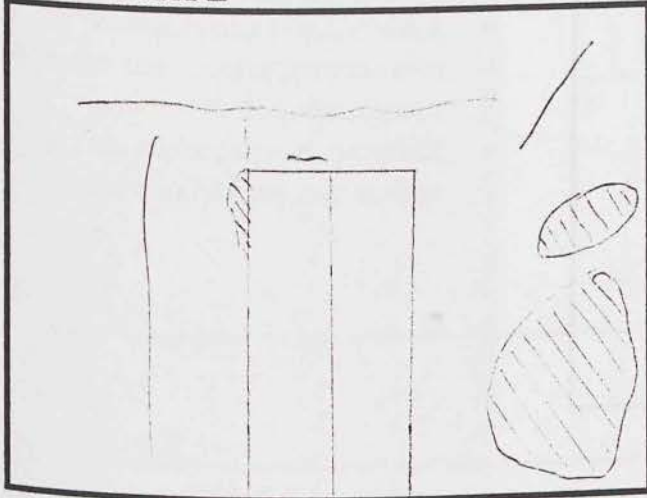
- Αποκόλληση επιχρίσματος γύρω από την πόρτα.
- Οριζόντια ρηγμάτωση ανάμεσα στην τοιχοποιία και την οροφή.
- Κάθετες ρωγμές στο επίχρισμα.

• ΠΛΕΥΡΑ Γ

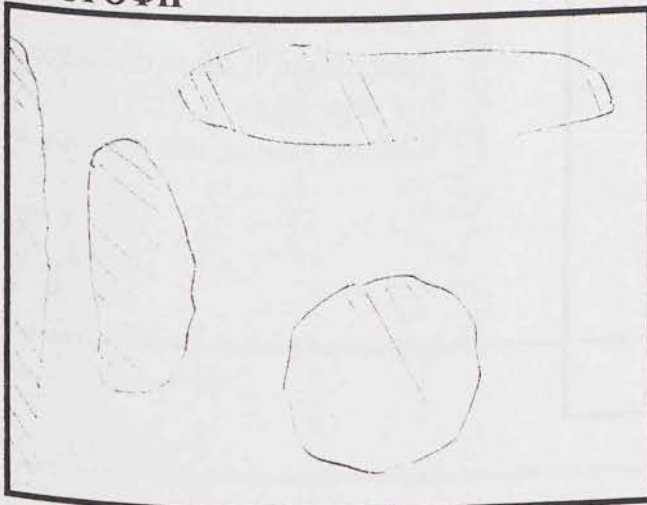

- Αποξήλωση τζακιού από κατοίκους της περιοχής.
- Αποκόλληση επιχρίσματος γύρω από το τζάκι και την πόρτα.
- Οριζόντιες και κάθετες ρωγμές στο επίχρισμα.

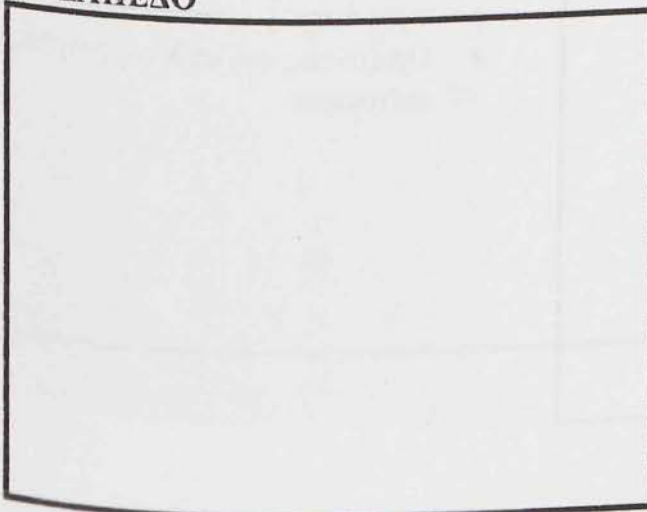
• ΠΛΕΥΡΑ Δ

• ΟΡΟΦΗ

• ΔΑΠΕΔΟ

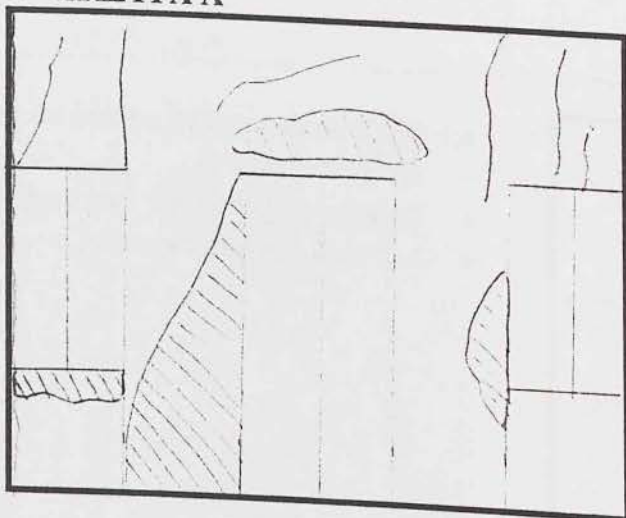
- Οριζόντια ρωγμή πάνω από το πρέκι του παραθύρου.
- Κάθετες ρηγματώσεις στο επίχρισμα.
- Αποκόλληση επιχρίσματος.

- Αποκόλληση μεγάλων τμημάτων της οροφής.

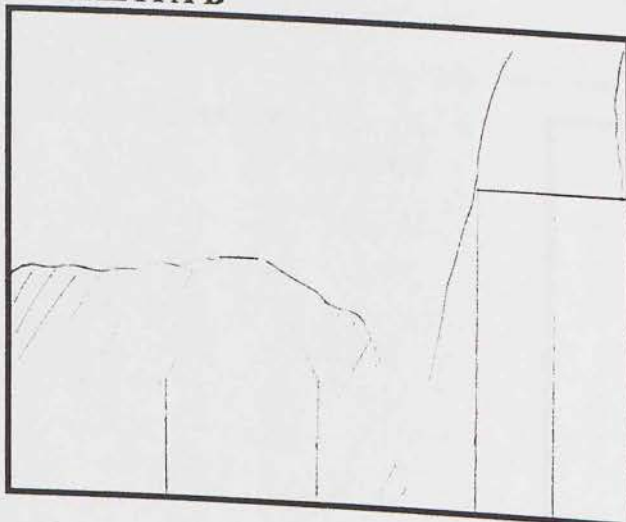
- Το δάπεδο βρίσκεται σε καλή κατάσταση.

ΔΩΜΑΤΙΟ 3

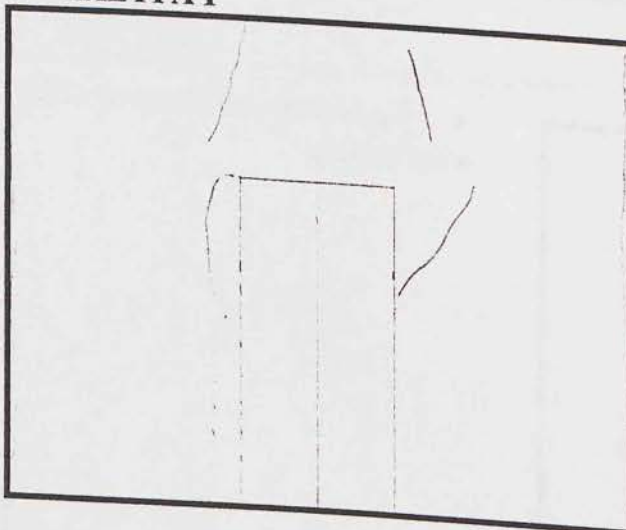
• ΠΛΕΥΡΑ Α

• ΠΛΕΥΡΑ Β

• ΠΛΕΥΡΑ Γ

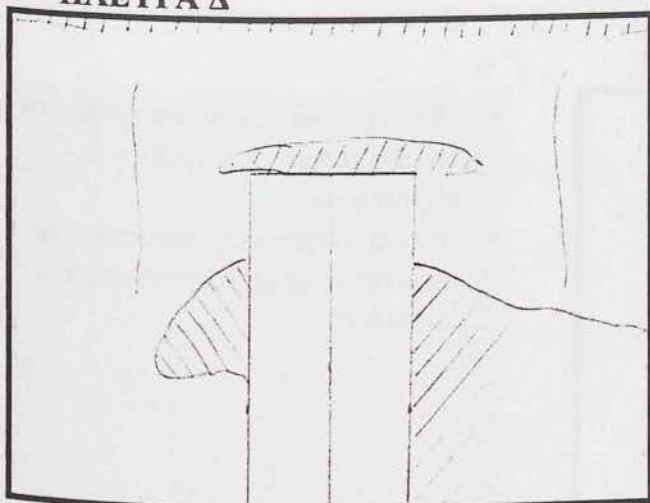

- Αποκόλληση μεγάλου τμήματος από το επίχρισμα, δίπλα από την πόρτα.
- Αποκόλληση επιχρίσματος πάνω από το πρέκι της πόρτας και την ποδιά του παραθύρου.
- Κάθετες ρωγμές πάνω από τα πρέκια των παραθύρων.

- Αποκόλληση μεγάλου τμήματος επιχρίσματος εκατέρωθεν του τζακιού.
- Αποξήλωση τζακιού από κατοίκους την περιοχής.
- Κάθετες ρωγμές στο επίχρισμα.

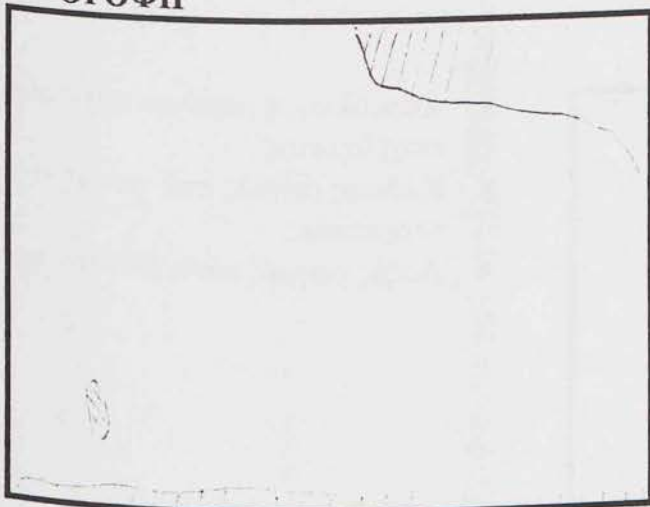
- Αποκόλληση επιχρίσματος γύρω από την πόρτα.
- Οριζόντιες και κάθετες ρωγμές στο επίχρισμα.

• ΠΛΕΥΡΑ Δ

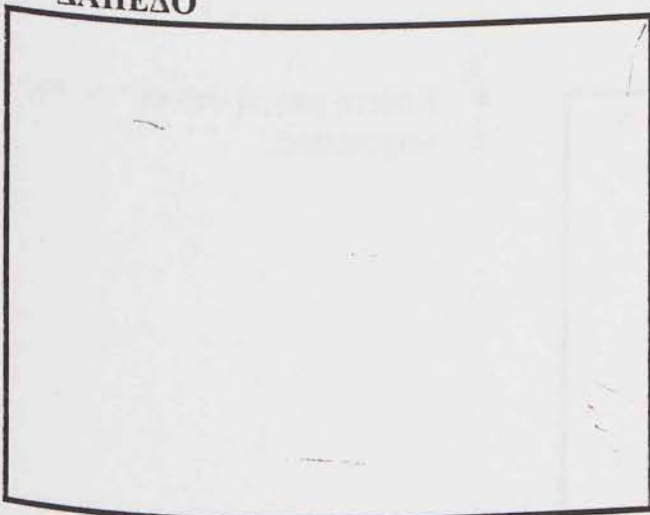
- Οριζόντια ρωγμή πάνω από το πρέκι του παραθύρου και αποκόλληση επιχρίσματος.
- Κάθετες ρηγματώσεις στο επίχρισμα.
- Οριζόντια αποκόλληση μεταξύ τοιχοποιίας και οροφής.

• ΟΡΟΦΗ

- Αποκόλληση μεγάλων τμημάτων της οροφής.

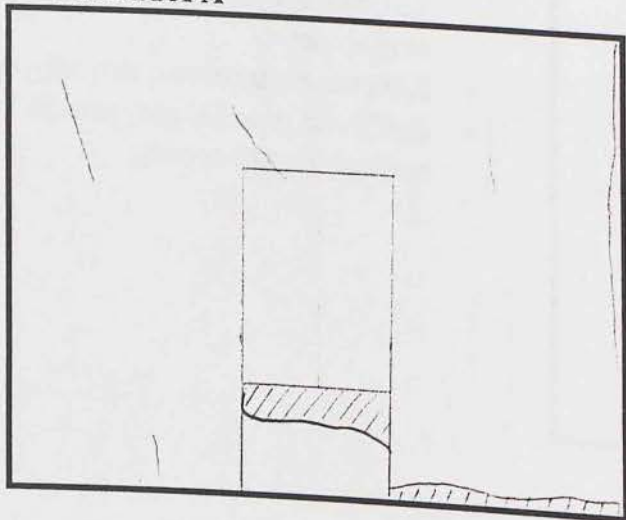
• ΔΑΠΕΔΟ

- Το δάπεδο είναι καμένο στην είσοδο.

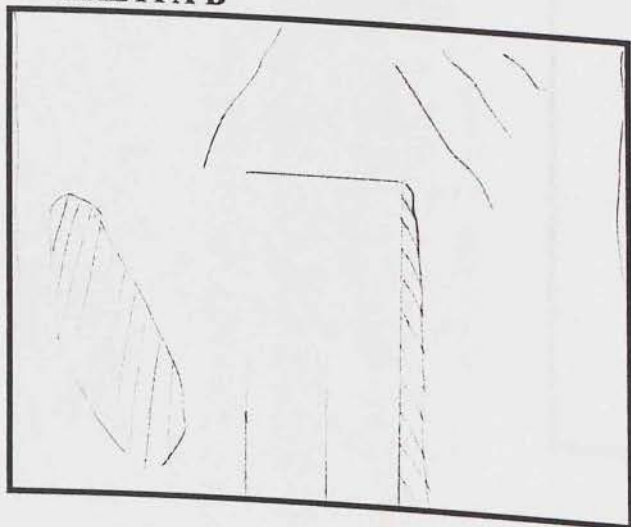
ΔΩΜΑΤΙΟ 4

• ΠΛΕΥΡΑ Α

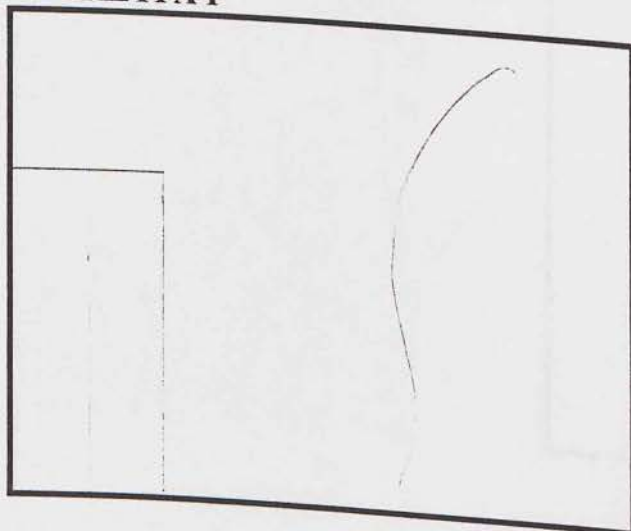
- Αποκόλληση μεγάλου τμήματος από το επίχρισμα, στο πρέκι του παραθύρου.
- Αποκόλληση επιχρίσματος στο σημείο επαφής τοιχοποιίας και δαπέδου.

• ΠΛΕΥΡΑ Β

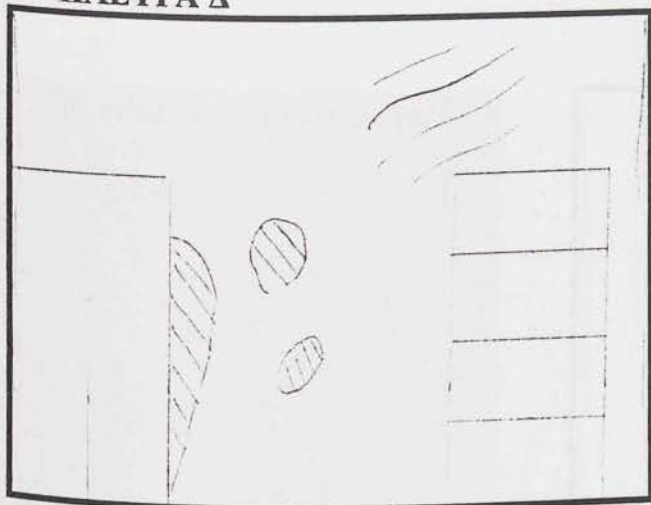
- Αποκόλληση μεγάλου τμήματος επιχρίσματος
- Κάθετες ρωγμές στις γωνίες της τοιχοποιίας.
- Λοξές ρωγμές πάνω από την πόρτα.

• ΠΛΕΥΡΑ Γ

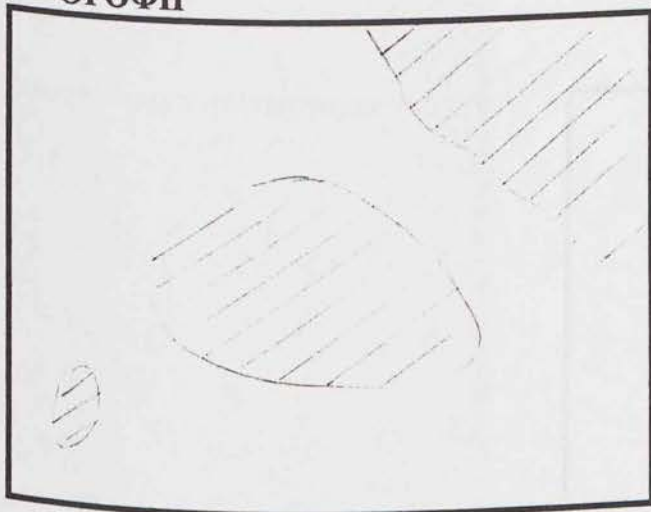
- Κάθετη ρωγμή στο κέντρο της τοιχοποιίας.

• ΠΛΕΥΡΑ Δ

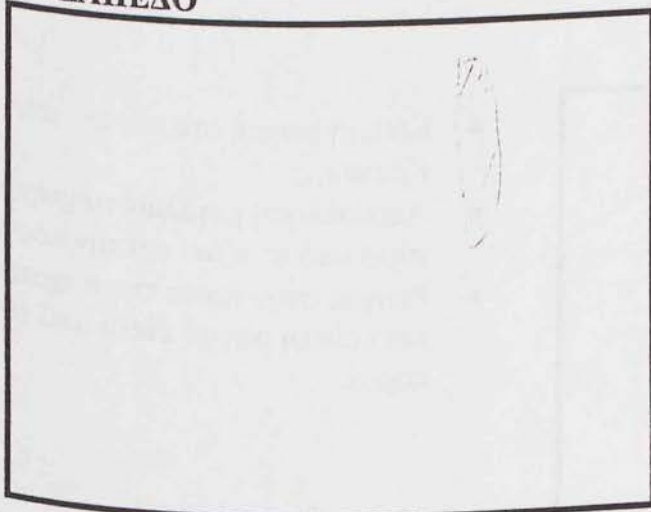
- Αποκόλληση επιχρίσματος δίπλα από την πόρτα.
- Λοξές ρωγμές πάνω από το πρέκι της ντουλάπας.

• ΟΡΟΦΗ

- Αποκόλληση μεγάλων τμημάτων της οροφής λόγω υγρασίας.

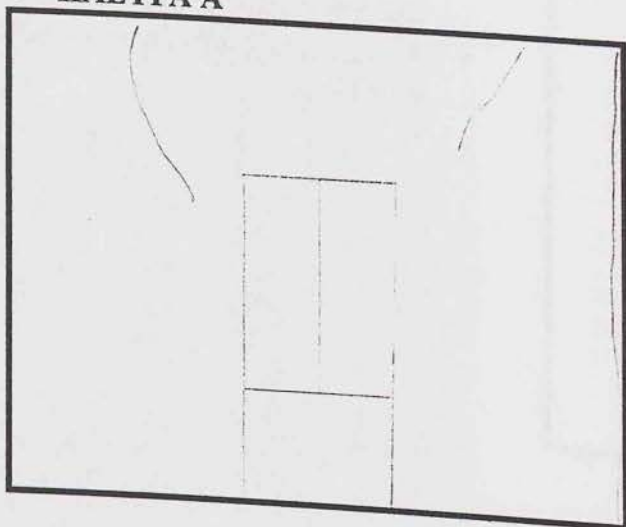
• ΔΑΠΕΔΟ

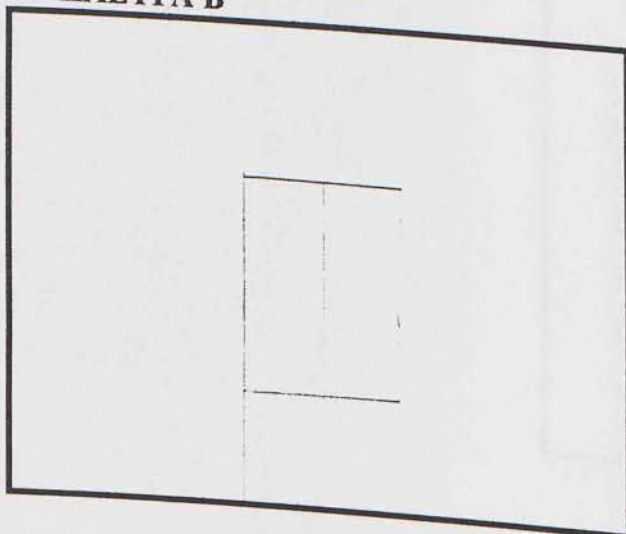
- Το δάπεδο έχει μερικές σανίδες σάπιες.

ΔΩΜΑΤΙΟ 5

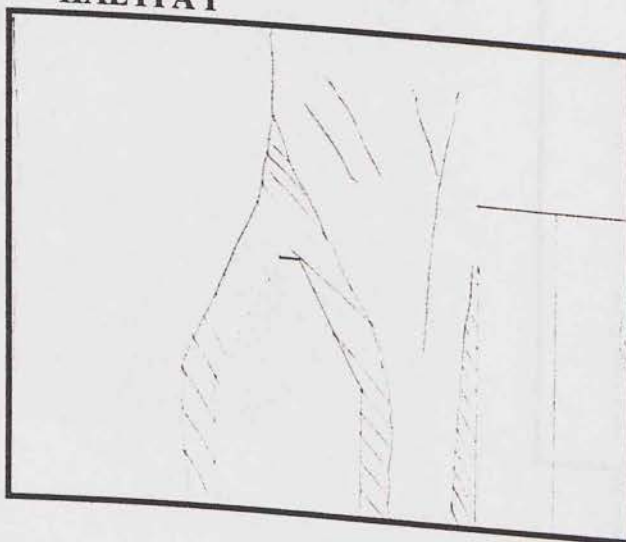
• ΠΛΕΥΡΑ Α

• ΠΛΕΥΡΑ Β

• ΠΛΕΥΡΑ Γ

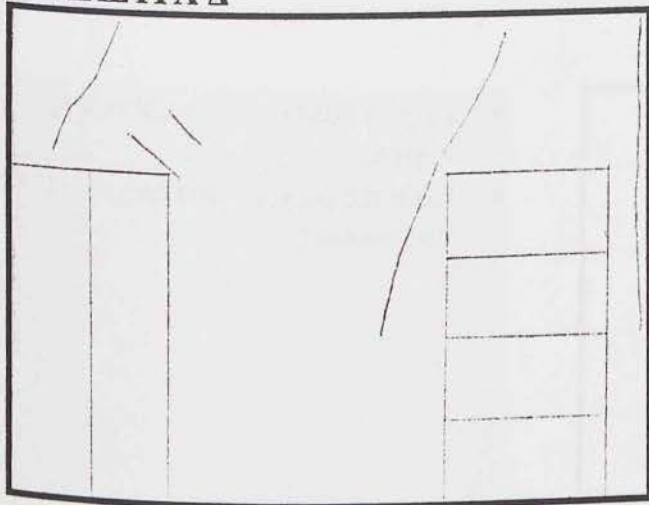

• Ρωγμές κάθετες στο επίχρισμα.

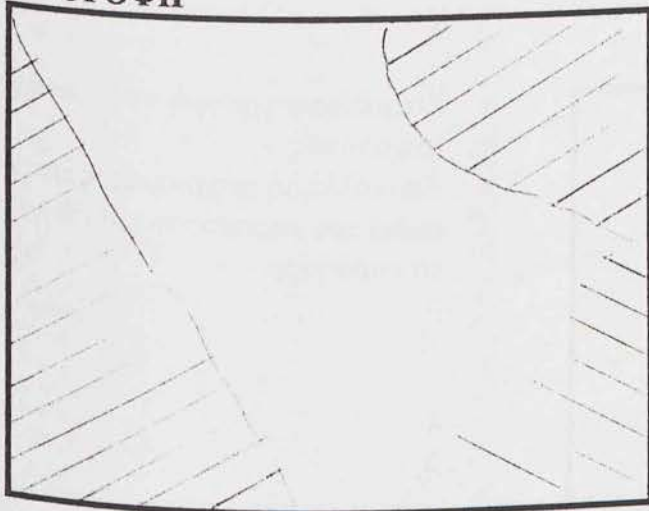
• Δεν παρατηρήθηκε καταστροφή.

- Κάθετη ρωγμή στο κέντρο του τζακιού.
- Αποκόλληση μεγάλων τμημάτων γύρω από το τζάκι και την πόρτα.
- Ρωγμές στην γωνία την τοιχοποιίας και κάθετη ρωγμή δίπλα από την πόρτα.

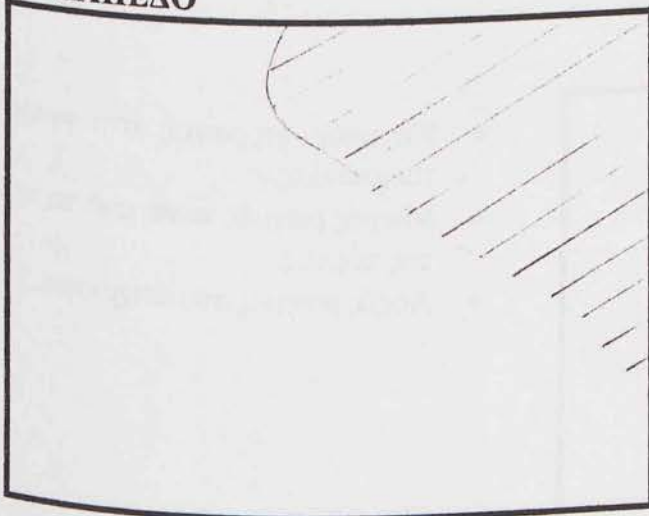
• ΠΛΕΥΡΑ Δ

• ΟΡΟΦΗ

• ΔΑΠΕΔΟ

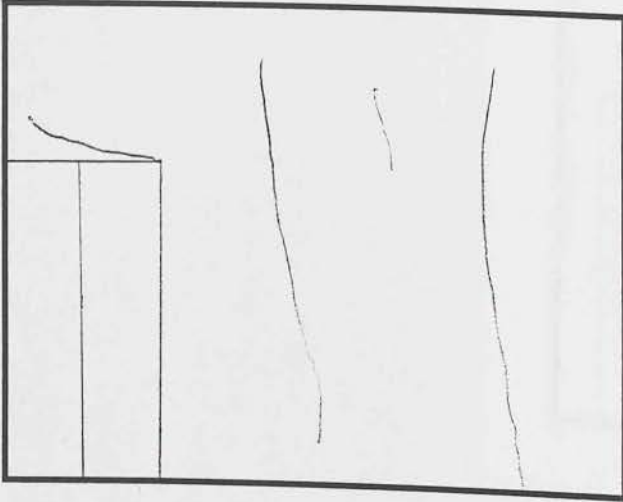
- Κάθετες ρωγμές πάνω από το πρέκι της ντουλάπας και της πόρτας.

- Αποκόλληση μεγάλων τμημάτων της οροφής λόγω υγρασίας και ένα τμήμα λόγω φωτιάς.

- Το δάπεδο είναι καμένο από ανθρώπινο παράγοντα.

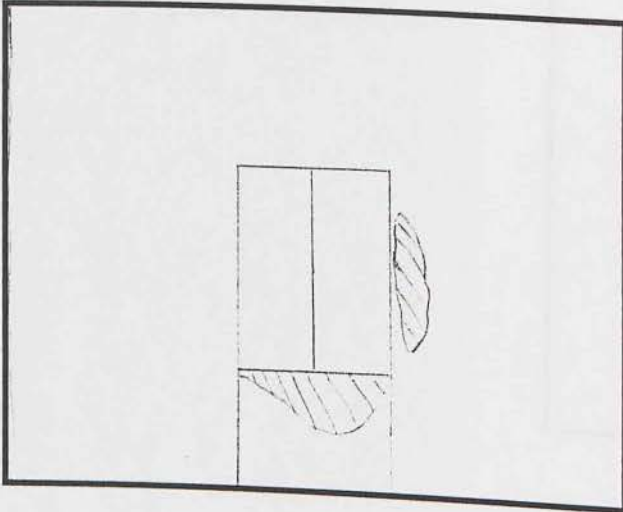
ΔΩΜΑΤΙΟ 6

• ΠΛΕΥΡΑ Α

- Ρωγμή πάνω από το πρέκι της πόρτας.
- Κάθετες ρωγμές στο επίχρισμα της τοιχοποιίας.

• ΠΛΕΥΡΑ Β

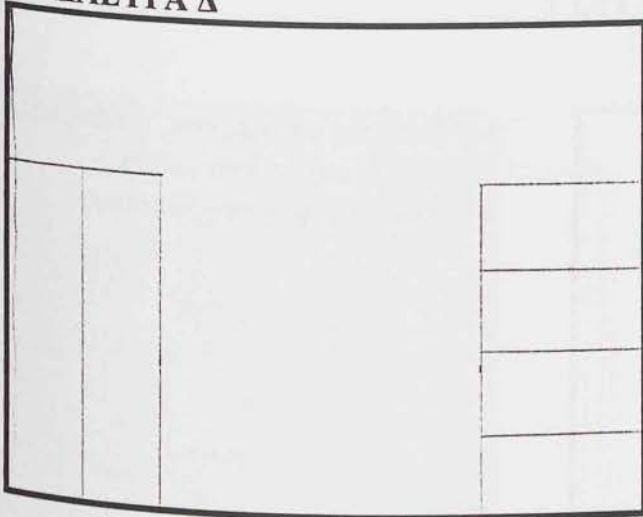
- Κατακόρυφη ρωγμή στην γωνία της τοιχοποιίας.
- Αποκόλληση επιχρίσματος στην ποδιά του παραθύρου και δίπλα από το παράθυρο.

• ΠΛΕΥΡΑ Γ

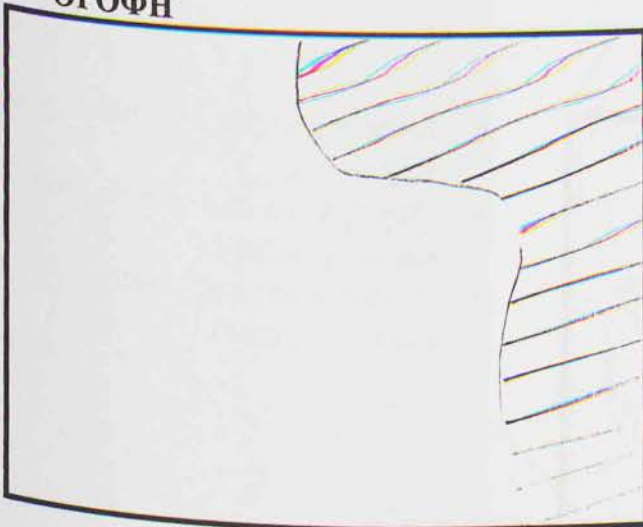
- Κατακόρυφη ρωγμή στην γωνία της τοιχοποιίας.
- Μικρές ρωγμές πάνω από το πρέκι της πόρτας.
- Λοξές ρωγμές στο επίχρισμα.

• ΠΛΕΥΡΑ Δ

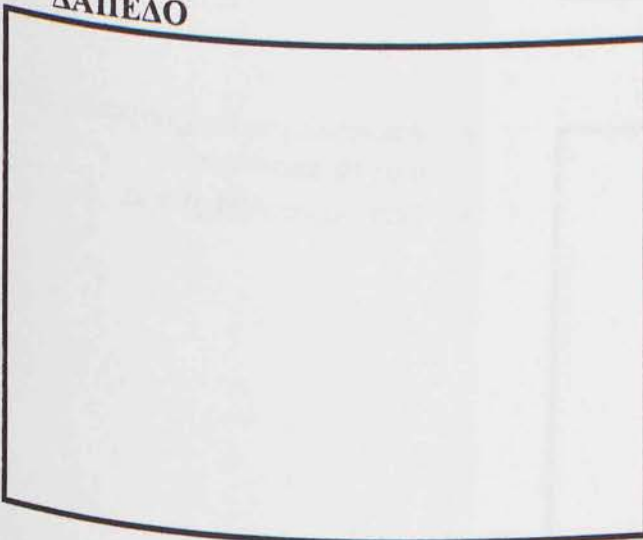
- Κατακόρυφη ρωγμή στην γωνία της τοιχοποιίας.

• ΟΡΟΦΗ

- Αποκόλληση μεγάλου τμήματος της οροφής λόγω της υγρασίας.

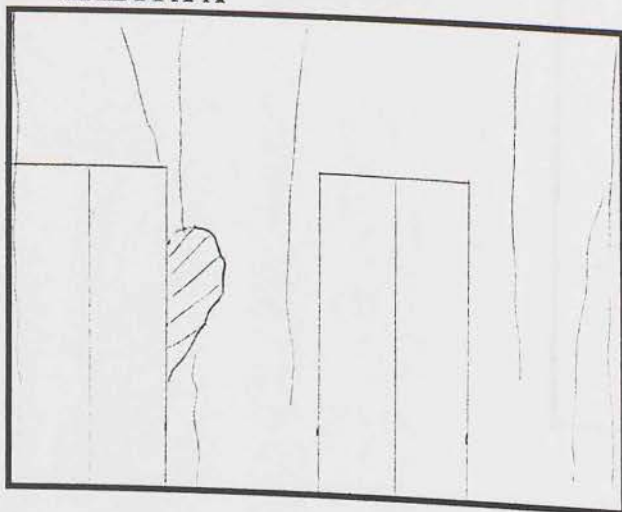
• ΔΑΠΕΔΟ

- Το δάπεδο βρίσκεται σε καλή κατάσταση.

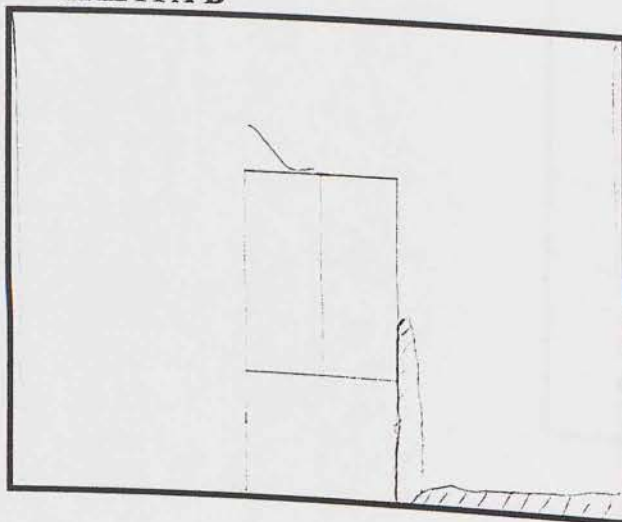
ΔΩΜΑΤΙΟ 7

• ΠΛΕΥΡΑ Α

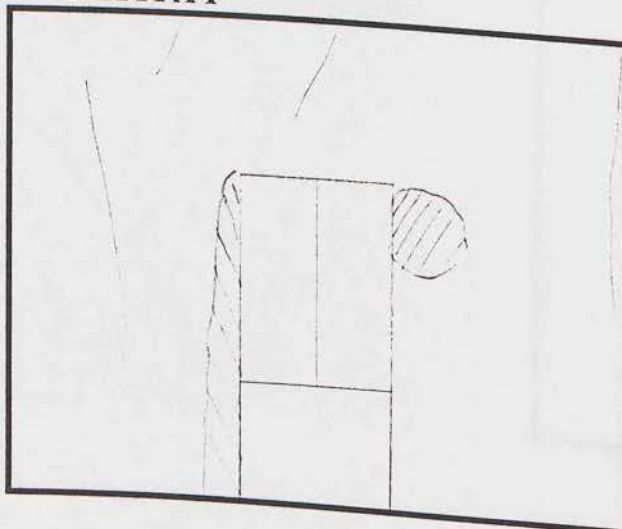
- Κάθετες ρωγμές στις γωνίες και δίπλα από τα ανοίγματα.
- Αποκόλληση επιχρίσματος.

• ΠΛΕΥΡΑ Β

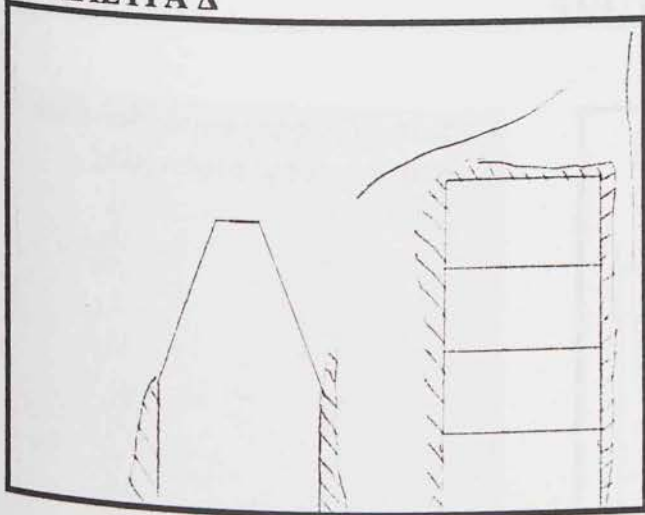
- Κάθετες ρωγμές στις γωνίες της τοιχοποιίας.
- Ρωγμή πάνω από το πρέκι του παραθύρου.
- Αποκόλληση επιχρίσματος με το ξύλινο σοβατεπί.

• ΠΛΕΥΡΑ Γ

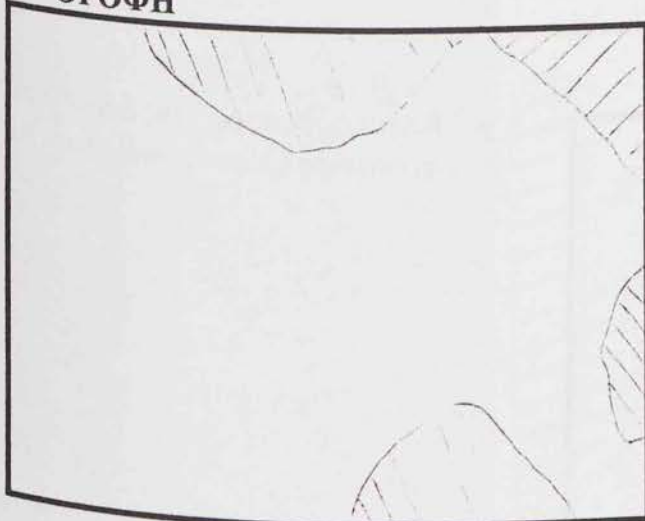

- Αποκόλληση επιχρίσματος δίπλα από τα παράθυρο.
- Ρωγμές στο επίχρισμα.

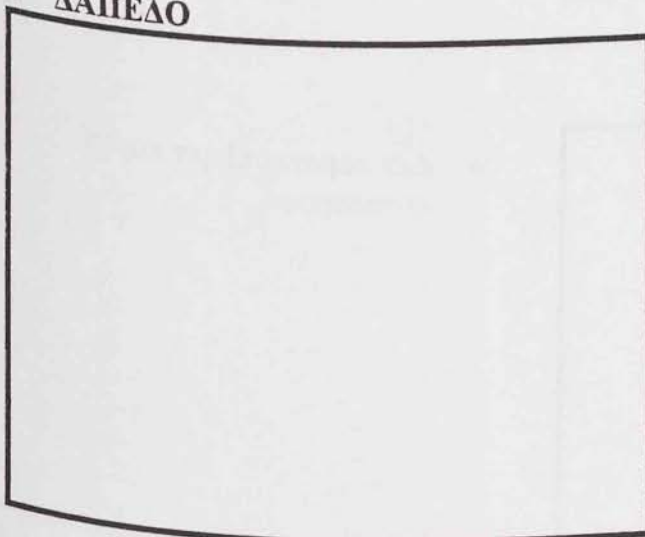
• ΠΛΕΥΡΑ Δ

• ΟΡΟΦΗ

• ΔΑΠΕΔΟ

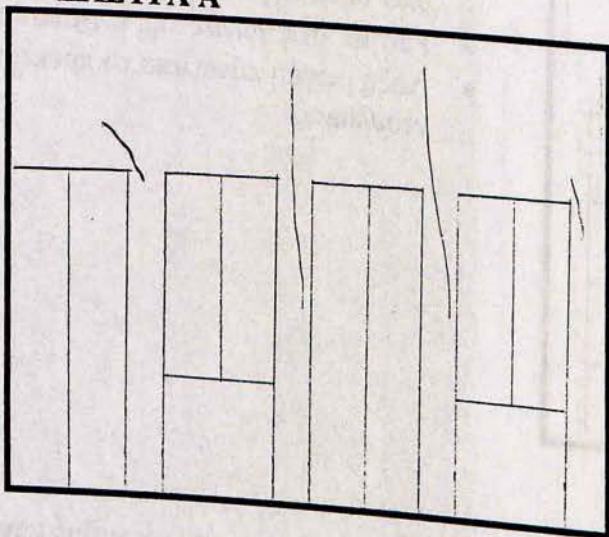
- Αποκόλληση επιχρίσματος διπλά από τα ανοίγματα.
- Ρωγμές στις γωνίες της τοιχοποιίας.
- Λοξή ρωγμή πάνω από το πρέκι της ντουλάπας.

- Αποκόλληση μεγάλων τμημάτων της οροφής λόγω της υγρασίας.

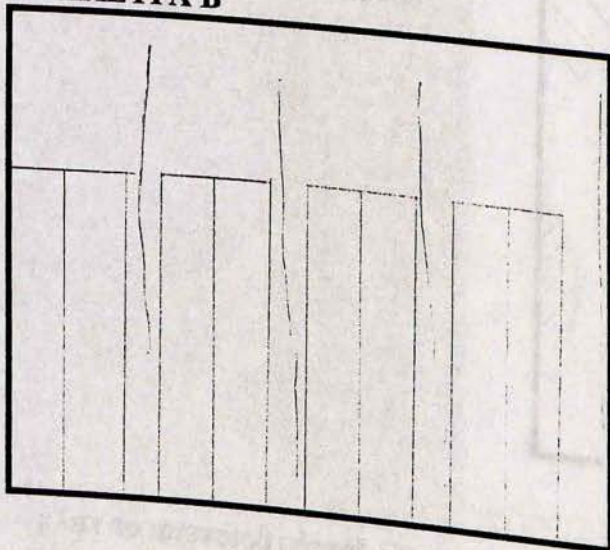
- Το δάπεδο βρίσκεται σε καλή κατάσταση.

ΔΩΜΑΤΙΟ 8

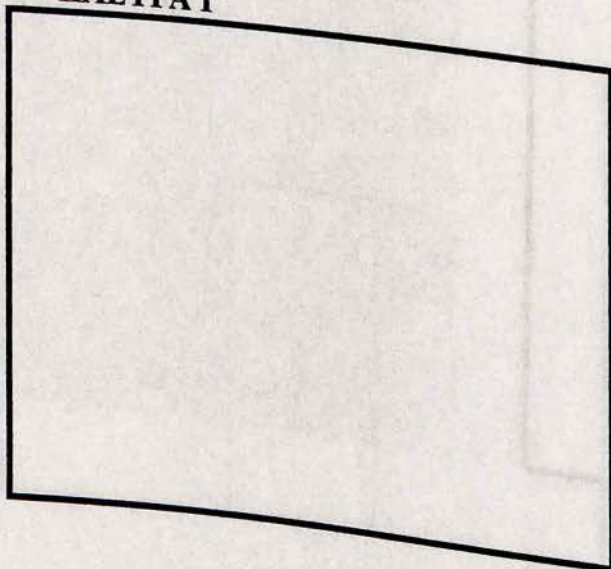
• ΠΛΕΥΡΑ Α

• ΠΛΕΥΡΑ Β

• ΠΛΕΥΡΑ Γ

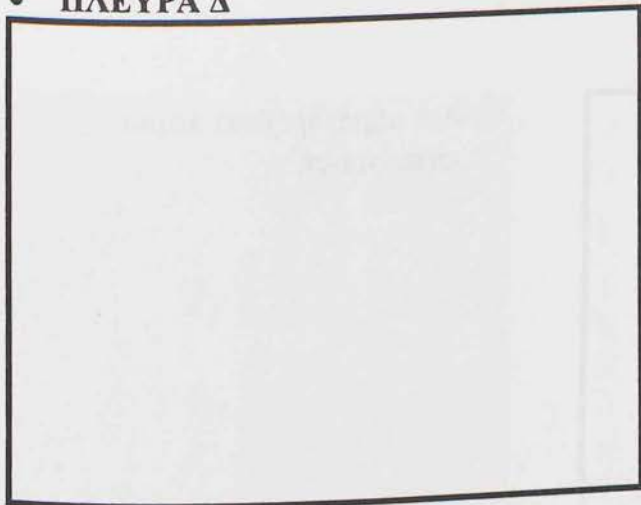

- Κατακόρυφες ρωγμές διπλά από τα ανοίγματα της τοιχοποιίας.

- Κατακόρυφες ρωγμές διπλά από τα ανοίγματα (πόρτες, ντουλάπες).

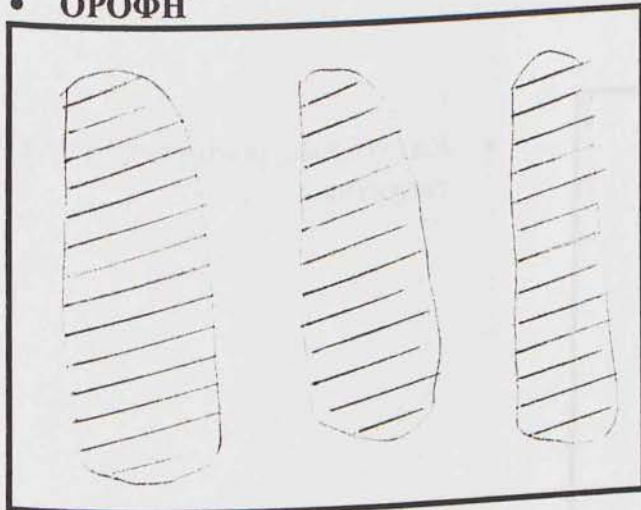
- Δεν παρατηρήθηκε καμία καταστροφή.

- ΠΛΕΥΡΑ Δ

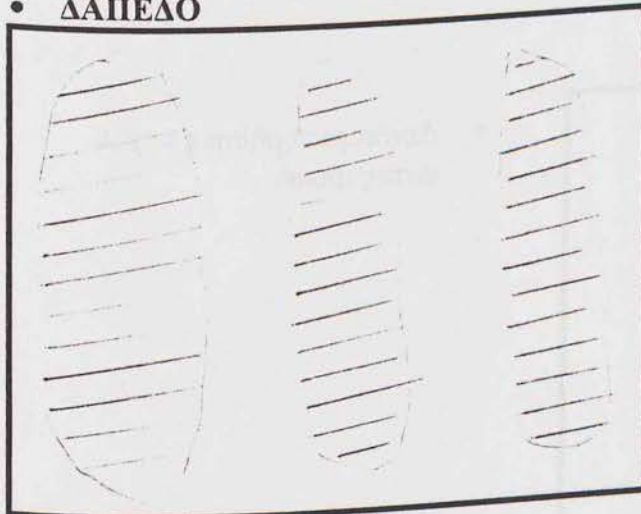
- Δεν παρατηρήθηκε καμία καταστροφή.

- ΟΡΟΦΗ

- Μεγάλα τμήματα της οροφής έχουν αποκολληθεί λόγω της υγρασίας.

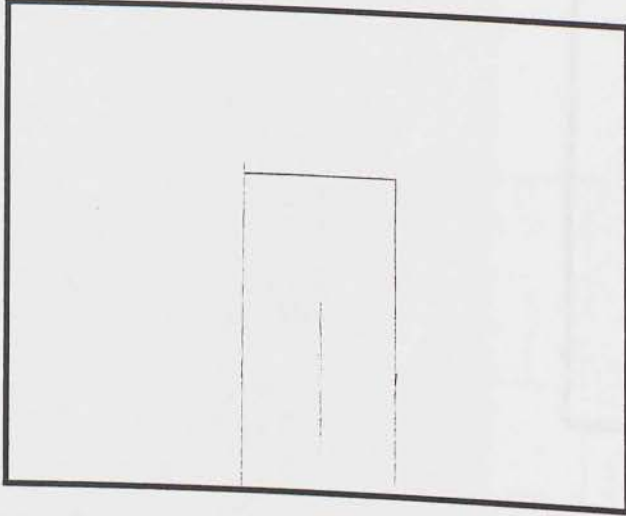
- ΔΑΠΕΔΟ

- Στο δάπεδο οι περισσότερες σανίδες έχουν αποξηλωθεί από τους κατοίκους της περιοχής.

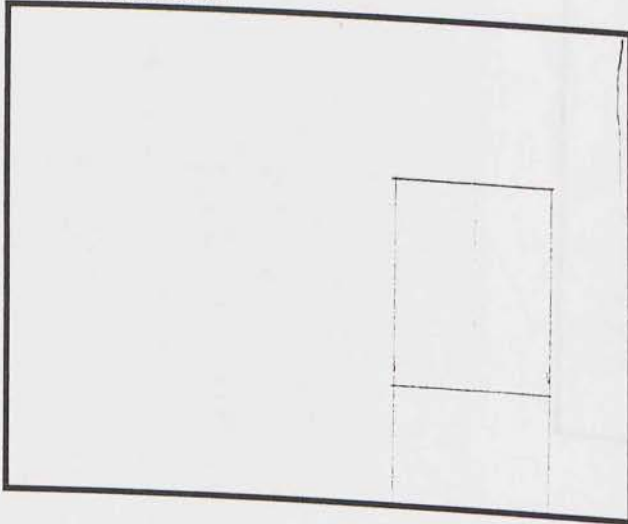
ΔΩΜΑΤΙΟ 9

- ΠΛΕΥΡΑ Α

- Δεν παρατηρήθηκε καμία καταστροφή.

- ΠΛΕΥΡΑ Β

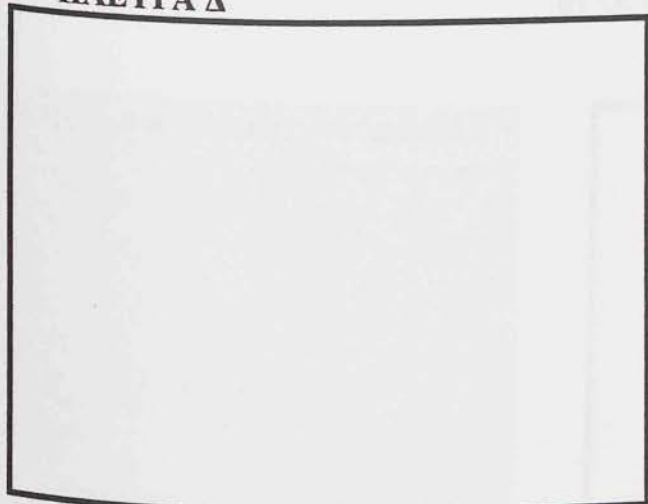
- Κατακόρυφη ρωγμή στην γωνία της τοιχοποιίας.

- ΠΛΕΥΡΑ Γ

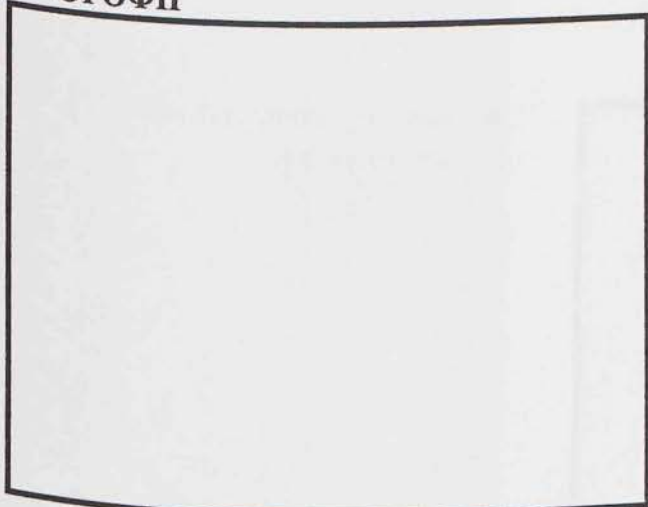

- Δεν παρατηρήθηκε καμία καταστροφή.

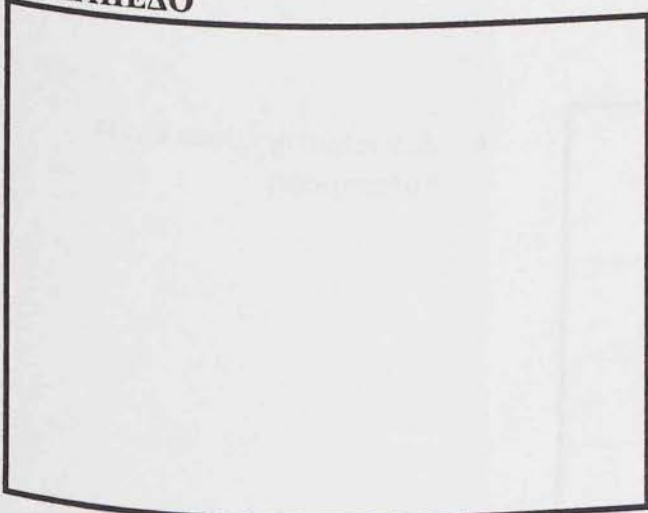
• ΠΛΕΥΡΑ Δ

• ΟΡΟΦΗ

• ΔΑΠΕΔΟ

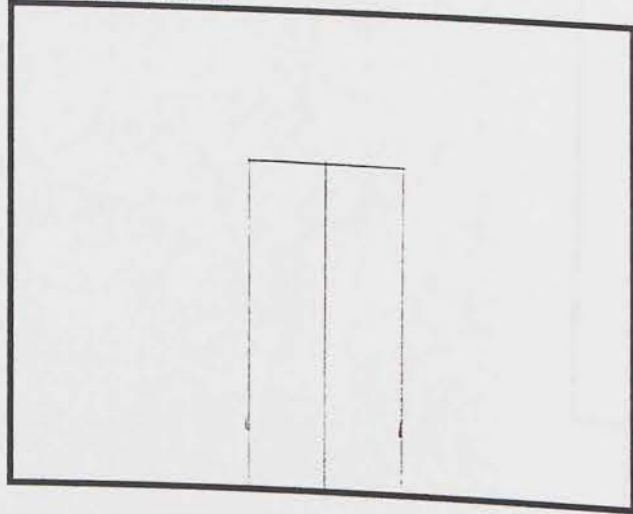
• Δεν παρατηρήθηκε καμία καταστροφή.

• Δεν παρατηρήθηκε καμία καταστροφή.

• Δεν παρατηρήθηκε καμία καταστροφή.

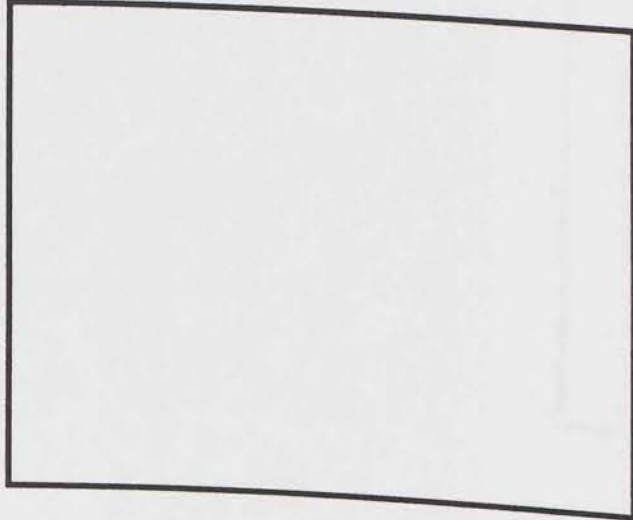
ΔΩΜΑΤΙΟ 10

• ΠΛΕΥΡΑ Α

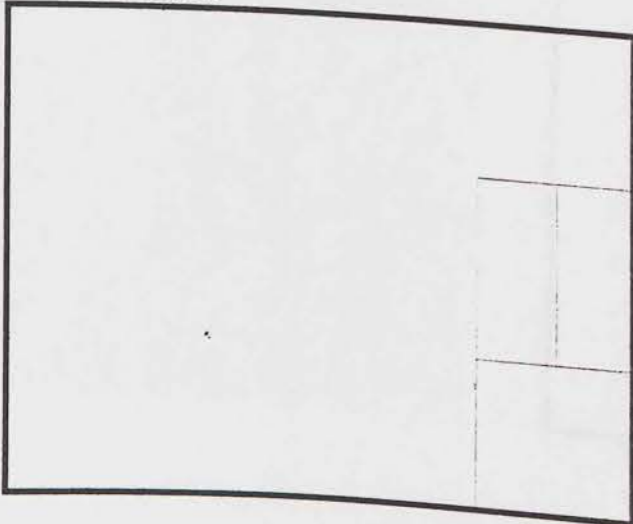
• Δεν παρατηρήθηκε καμία καταστροφή.

• ΠΛΕΥΡΑ Β

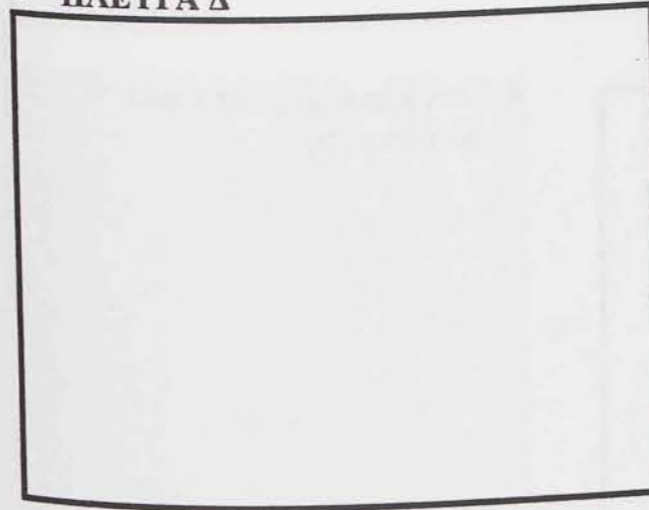
• Δεν παρατηρήθηκε καμία καταστροφή.

• ΠΛΕΥΡΑ Γ

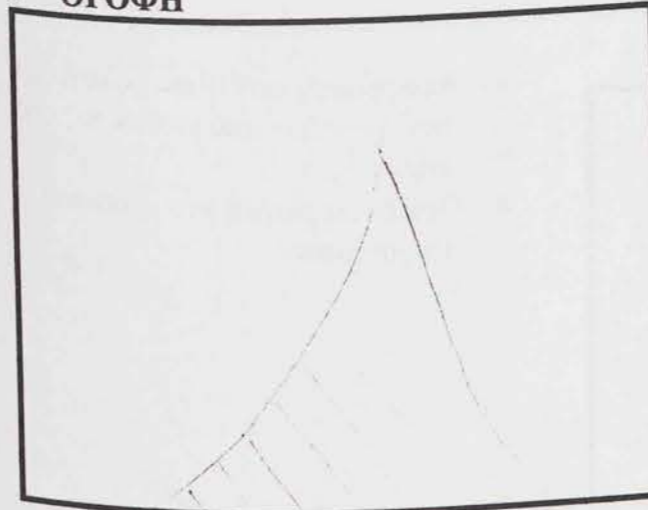
• Δεν παρατηρήθηκε καμία καταστροφή.

• ΠΛΕΥΡΑ Δ

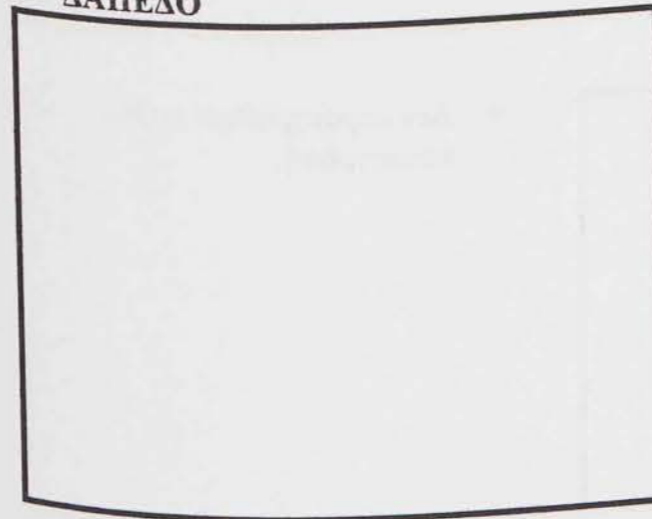
• Δεν παρατηρήθηκε καμία καταστροφή.

• ΟΡΟΦΗ

• Αποκόλληση μεγάλου τμήματος της οροφής λόγω της υγρασίας.

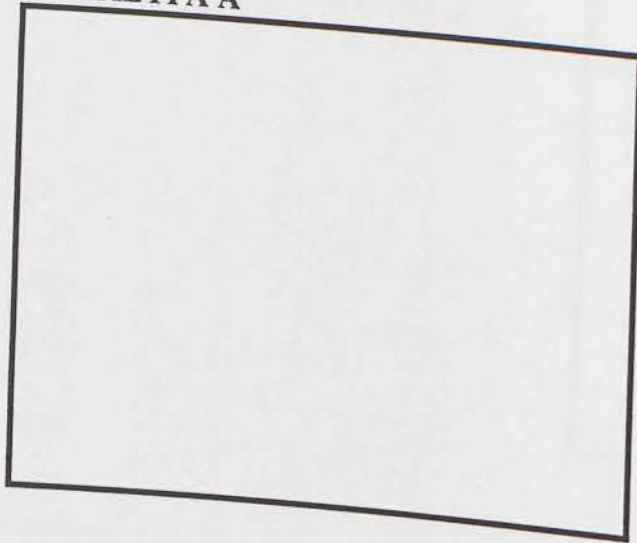
• ΔΑΠΕΔΟ

• Δεν παρατηρήθηκε καμία καταστροφή.

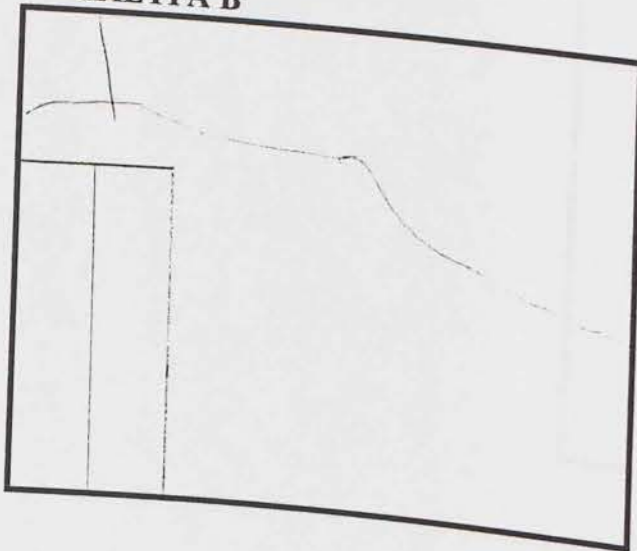
ΔΩΜΑΤΙΟ 11

• ΠΛΕΥΡΑ Α

- Δεν παρατηρήθηκε καμία καταστροφή.

• ΠΛΕΥΡΑ Β

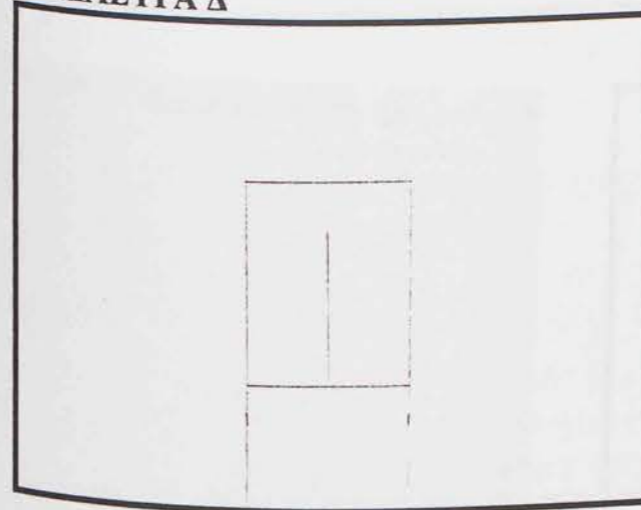
- Αποξήλωση των ηλεκτρολογικών σωληνώσεων από κατοίκους της περιοχής.
- Οριζόντια ρωγμή στο μέσο του επιχρίσματος.

• ΠΛΕΥΡΑ Γ

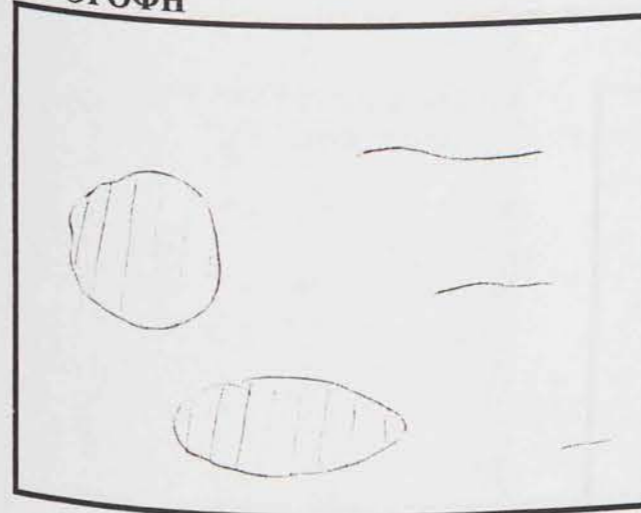
- Δεν παρατηρήθηκε καμία καταστροφή.

• ΠΛΕΥΡΑ Δ

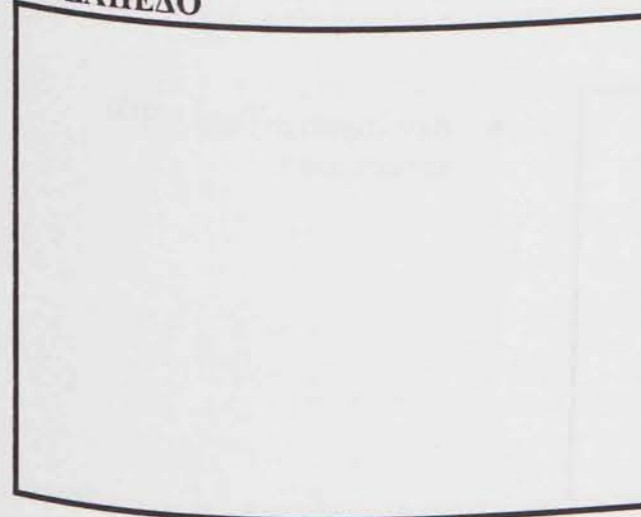
- Δεν παρατηρήθηκε καμία καταστροφή.

• ΟΡΟΦΗ

- Αποκόλληση μικρών τμημάτων λόγω της υγρασίας.
- Μικρές ρωγμές στο μέσο της οροφής.

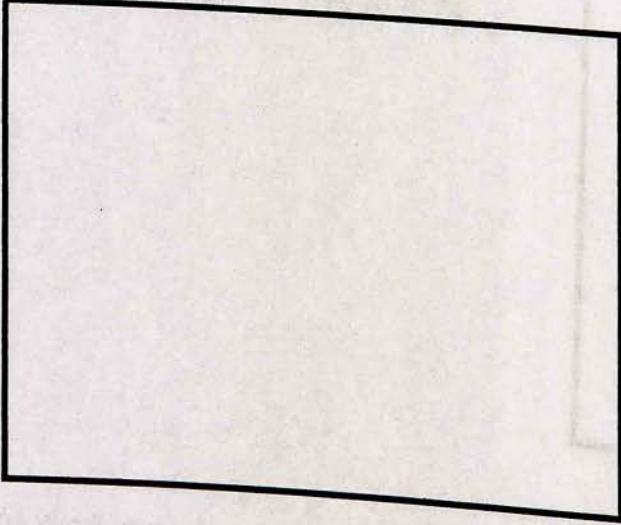
• ΔΑΠΕΔΟ

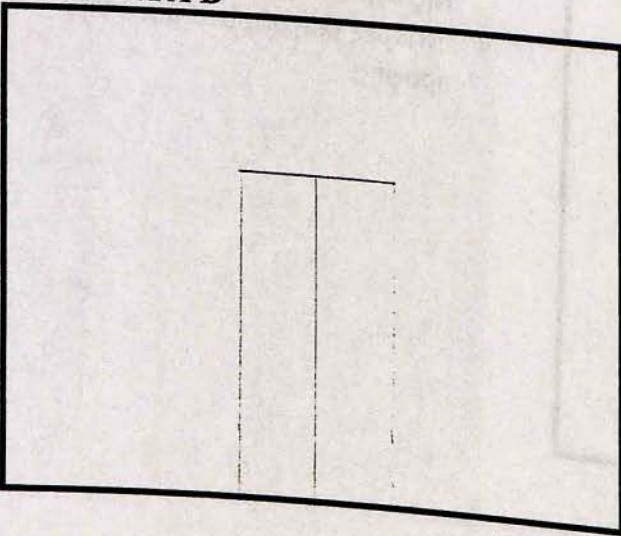
- Δεν παρατηρήθηκε καμία καταστροφή.

ΔΩΜΑΤΙΟ 12

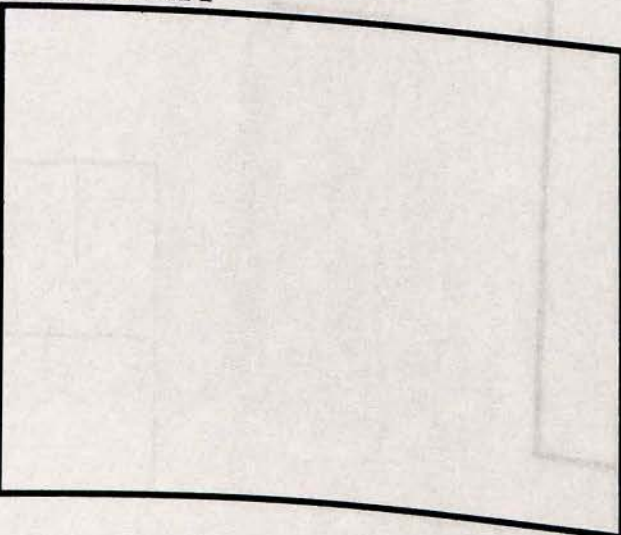
- ΠΛΕΥΡΑ Α

- ΠΛΕΥΡΑ Β

- ΠΛΕΥΡΑ Γ

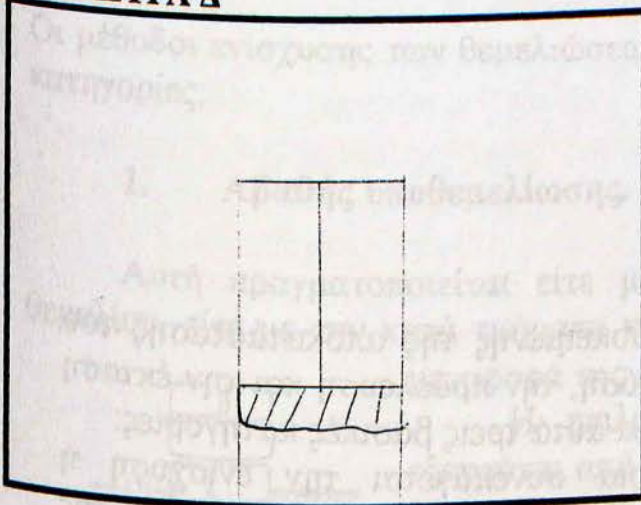

- Δεν παρατηρήθηκε καμία καταστροφή.

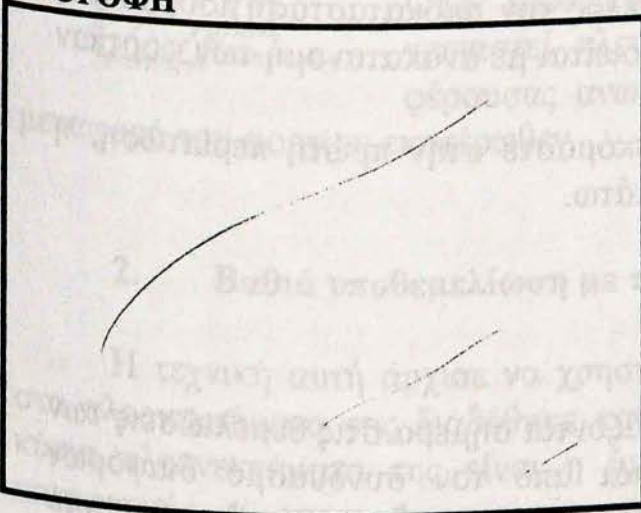
- Δεν παρατηρήθηκε καμία καταστροφή.

- Δεν παρατηρήθηκε καμία καταστροφή.

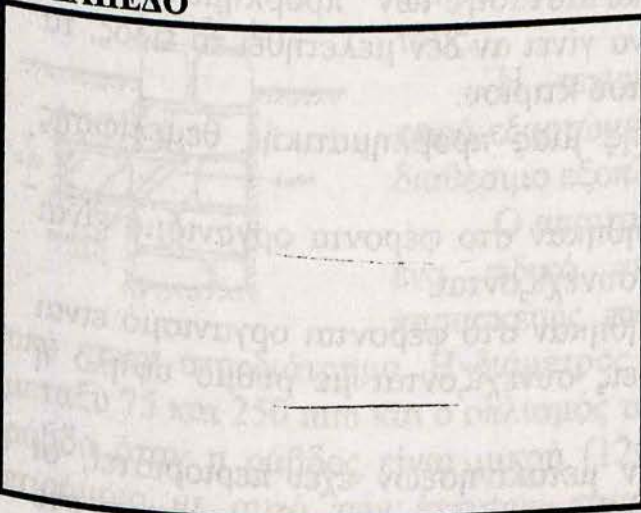
• ΠΛΕΥΡΑ Δ

• ΟΡΟΦΗ

• ΔΑΠΕΔΟ

• Αποκόλληση επιχρίσματος στην ποδιά του παραθύρου

• Ρωγμές στον σοβά της οροφής.

• Αποξήλωση σανιδιών από κατοίκους της περιοχής.

Είδη Επεμβάσεων

Το είδος των επεμβάσεων προκειμένης της αποκατάστασης του κτιρίου, ποικίλλει ανάλογα με την φύση, την προέλευση και την έκταση των βλαβών, διαμορφώνοντας παρόλα αυτά τρεις βασικές κατηγορίες: Την απλή αποκατάσταση, η οποία συνεπάγεται την ενίσχυση ή αντικατάσταση είτε υλικού, είτε δομικού στοιχείου, με άλλο ίδιας φύσης και συμπεριφοράς, την αντικατάσταση, επίσης υλικού ή στοιχείου με σύγχρονο αυξημένης αντοχής και τέλος την αποκατάσταση ισορροπίας της κατασκευής, η οποία πραγματοποιείται με ανακατανομή των φορτίων και των ασκούμενων ωθήσεων.

Όσον αφορά το κονάκι βρισκόμαστε στην πρώτη περίπτωση, η οποία παραθέτεται αναλυτικά παρακάτω.

Θεμέλια

Τα προβλήματα που παρουσιάζονται σήμερα στις θεμελιώσεις των ιστορικών κατασκευών προέρχονται από τον συνδυασμό διαφόρων αιτιών, όπως η διάβρωση και η χαλάρωση του εδαφικού υλικού κοντά στην επιφάνεια από τα κινούμενα νερά, οι σεισμικές ωθήσεις, η γενική καθίζηση της περιοχής. Η αποκατάσταση των προβλημάτων της ανωδομής των κτιρίων δεν μπορεί να γίνει αν δεν μελετηθεί το είδος, τα υλικά και η μορφή της θεμελίωσης του κτιρίου.

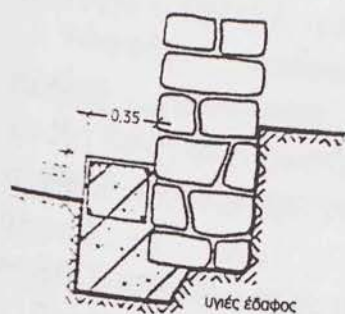
Γενικά επεμβάσεις ενίσχυσης μιας προβληματικής θεμελίωσης προτείνονται όταν:

- Οι βλάβες που προκλήθηκαν στο φέροντα οργανισμό είναι σοβαρές και οι μετακινήσεις συνεχίζονται.
- Οι βλάβες που προκλήθηκαν στο φέροντα οργανισμό είναι σοβαρές και οι μετακινήσεις συνεχίζονται με ρυθμό υψηλό ή αυξανόμενο.
- Παρότι ο ρυθμός των μετακινήσεων έχει περιοριστεί, οι βλάβες προξένησαν τέτοια εξασθένηση και αποδιοργάνωση στο φέροντα οργανισμό, έτσι ώστε άλλοι κίνδυνοι να επιβάλλουν την ενίσχυση της θεμελίωσης.

Οι μέθοδοι ενίσχυσης των θεμελιώσεων μπορούν να χωριστούν σε τρεις κατηγορίες:

1. Αβαθής υποθεμελίωσης.

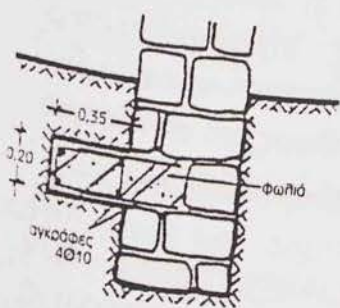
Αυτή πραγματοποιείται είτε με τη διαπλάτυνση του παλαιού θεμελίου, είτε με την κατά τμήματα κατασκευή υποθεμελίωσης και τη μεταφορά της έδρασης βαθύτερα.

Η επιλογή μεταξύ των δυο μεθόδων εξαρτάται από τη σύσταση του εδάφους, από το διαθέσιμο εξοπλισμό καθώς και από το διαθέσιμο χώρο στην περιοχή των θεμελίων. Όταν επιλέγεται η υποσκαφή, είναι πιθανό να χρειαστεί πλευρική στήριξη της υπερκείμενης φέρουσας ανωδομής ή προσωρινή στήριξη και μεταφορά του φορτίου εκατέρωθεν.

2. Βαθιά υποθεμελίωση με την κατασκευή μικροπασσάλων.

Η τεχνική αυτή άρχισε να χρησιμοποιείται από το 1950 και χάρη στα πλεονεκτήματά της διαδόθηκε και χρησιμοποιήθηκε ευρύτατα. Τα κύρια πλεονεκτήματά της είναι η άμεση εφαρμογή και η ταχύτητα κατασκευής, η αποφυγή εργασιών υποσκαφής και οι συνεπαγόμενοι κίνδυνοι και η ικανότητα των μικροπασσάλων να παραλάβουν σταδιακά τμήμα των φορτίων αμέσως μετά την κατασκευή τους.

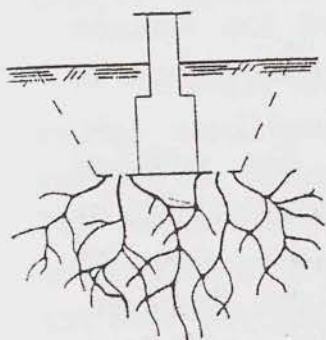
Η τεχνική κατασκευής διαφέρει κάθε φορά εξαρτώμενη από τις εδαφικές συνθήκες, το διαθέσιμο εξοπλισμό και την τεχνογνωσία.

Ο απαιτούμενος βασικός εξοπλισμός είναι ένα ειδικό γεωτρύπανο και ο εξοπλισμός παρασκευής σκυροδέματος και εισαγωγής του

υπό πίεση στο διάτρημα. Η διάμετρος των μικροπασσάλων κυμαίνεται μεταξύ 75 και 250 mm και ο οπλισμός τους αποτελείται από μία κεντρική ράβδο όταν η ράβδος είναι μικρή (120-140 mm) και από ένα καλάθι παρόμοιο με αυτό των έγχυτων πασσάλων, όταν η διάμετρος είναι μεγάλη. Η τεχνική της διάτρησης, της σωλήνωσης ή όχι, της οπής και ο χρόνος αφαίρεσης της σωλήνωσης, εξαρτώνται από το είδος, τη κατάσταση του εδάφους και την κλίση της σωλήνωσης από την κατακόρυφο. Στην περίπτωση απουσίας σωλήνωσης στο σώμα του

πασσάλου, δημιουργούνται ανωμαλίες και ριζώματα και γι' αυτό ονομάζεται ριζοπάσσαλος.

3. Βελτίωση & ενίσχυση του εδάφους με ενέσεις.

Η επιλογή του τύπου και η σύσταση του ενέματος εξαρτώνται από το είδος του εδάφους και την επιθυμητή τελική αντοχή. Γενικά στην περίπτωση διαπερατών αμμωδών εδαφών χρησιμοποιούνται αιωρήματα τσιμέντου, ενώ προτιμώνται χημικά διαλύματα ειδικών πυριτικών ή πολυμερών προϊόντων όταν η διαπερατότητα είναι μικρότερη.

Τελευταία χρησιμοποιείται και η τεχνική του jet-grouting (εδαφοπάσσαλοι), η οποία προσφέρει καλές λύσεις σε πολλές περιπτώσεις.

Τοιχοποιίες

Άποψη καταστροφών στον διάδρομο

Οι τοιχοποιίες των ιστορικών κτισμάτων μπορούν να διακριθούν σε δύο μεγάλες ενότητες: τις λιθοδομές και τις ξυλόπηκτες τοιχοποιίες.

Στις λιθοδομές η φέρουσα ικανότητα και η αυθεντικότητα της τοιχοποιίας, εξαρτώνται από τα υλικά που την αποτελούν, δηλαδή τους λίθους, το συνθετικό κονίαμα και τις ξυλοδεσιές.

Η γήρανση ή καταστροφή των λίθων οφείλεται στη μηχανική ή φυσική φθορά (καθιζήσεις, σεισμοί, καιρικές συνθήκες), στη χημική φθορά λόγω των οξέων του περιβάλλοντος (διοξείδιο του θείου, οξείδιο του αζώτου, διοξείδιο του άνθρακα), στη

βιολογική φθορά (κατά την οποία

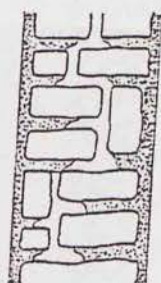
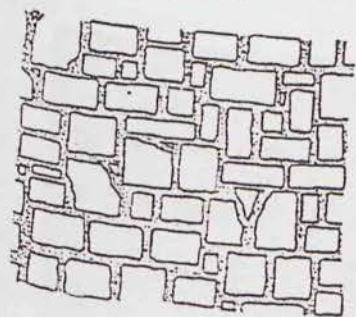
τελευταίες έρευνες έδειξαν ότι τα βακτηρίδια μπορούν να μετατρέψουν τα αμμωνιακά άλατα της ατμοσφαιρικής σκόνης σε οξείδια του αζώτου, οπότε με την παρουσία του νερού σχηματίζονται νιτρικά οξέα) καθώς και στον ανθρώπινο παράγοντα. Οι πιο συνήθεις μορφές φθοράς είναι η κονιοποίηση, ο σχηματισμός κρούστας, οι αποφλοιώσεις, τα εξανθήματα, ο θρυμματισμός καθώς και οι ρηγματώσεις.

Η κονιοποίηση, η οποία εμφανίζεται συχνότερα στους αμμόλιθους, οφείλεται στην καταστροφή του συνδετικού υλικού του πετρώματος στην έξω επιφάνεια του λίθου, με συνέπεια να απομακρύνεται με την επίδραση του νερού και του ανέμου.

Ο σχηματισμός κρούστας οφείλεται στο γεγονός ότι οι φυσικές πέτρες με περιεκτικότητα σε ασβέστιο σχηματίζουν επιφανειακά γύψο, με το διοξείδιο του θείου του αέρα και την υγρασία. Η κρούστα αυτή συμπυκνώνεται λόγω της επαναλαμβανόμενης αποκρυστάλλωσης και το αποτέλεσμα είναι η δημιουργία μιας επιφανειακής φλούδας, η οποία εύκολα καταστρέφεται.

Η αποφλοίωση οφείλεται στη διείσδυση νερού σε λίθους, με αργιλικά συστατικά, η οποία οδηγεί σε αποφλοίωση της επιφάνειας τους κατά παράλληλα στρώματα.

Ο θρυμματισμός οφείλεται επίσης στη διείσδυση νερού, στη διόγκωση των περιεκτικών σε άργιλο ορυκτών, καθώς και σε εκτινάξεις λόγω παγετού ή σχηματισμού αλάτων με αποτέλεσμα το θρυμματισμό των πετρωμάτων.

Τα ρήγματα στους λίθους προκύπτουν από μικρομετακινήσεις, από σεισμούς ή από άλλες αιτίες, που επηρεάζουν τη σταθερότητα της κατασκευής. Σε ορισμένες περιπτώσεις εμφανίζονται και ρήγματα λόγω οξείδωσης σιδήρων στοιχείων.

Οι εξανθήσεις οφείλονται στη διάλυση συστατικών του κονιάματος των αρμών από το νερό της βροχής. Τα ανθρακικό ασβέστιο με τα θειούχα οξέα του νερού της βροχής, σχηματίζει τις εξανθήσεις του ασβεστίου ή γύψου.

Το συνδετικό κονίαμα των λιθοδομών είναι το πιο ευάλωτο τμήμα τους. Ιδιαίτερα στο κτίριο που εξετάζουμε, όπου το κονίαμα είναι πηλοκονίαμα. Στις περιπτώσεις αυτές όταν καταστραφεί τα αρμολόγημα ή το επίχρισμα, αρχίζει η ταχεία καταστροφή του συνθετικού πηλοκονιάματος.

Έλεγχος Της Κατάστασης Των Λιθοδομών

Οι μέθοδοι για τον έλεγχο της φυσικής κατάστασης των λιθοδομών διακρίνονται σε μη καταστρεπτικές και καταστρεπτικές. Μη καταστρεπτικές μέθοδοι είναι η λεπτομερής παρατήρηση, η φωτογράφιση, ο καθορισμός της υδατοαπορρόφησης και η ενδοσκόπηση. Ο καθορισμός της υδατοαπορρόφησης παρέχει στοιχεία για το πορώδες της πέτρας. Η ενδοσκόπηση βοηθά στον προσδιορισμό των κενών και της δομής του πετρώματος, καθώς και των αλλαγών στο υλικό των αρμών. Οι καταστρεπτικές μέθοδοι προσδιορίζουν κυρίως τις θλιπτικές αντοχές και εξετάζουν τις φυσικές, μηχανικές, χημικές ή βιομηχανικές επιδράσεις στις φυσικές πέτρες.

Αποκατάσταση Των Λιθοδομών.

Για την αποκατάσταση τοιχοποιιών από λιθοδομή, υπάρχουν διάφορες μέθοδοι, ανάλογα με την σπουδαιότητα και την κατάσταση διατήρησής τους. Οι πιο διαδεδομένες είναι ο καθαρισμός, η συμπλήρωση, η στερέωση και η ενίσχυση της λιθοδομής. Ο καθαρισμός μπορεί να γίνει με αμμοβολή, υπέρηχους, εκτόξευσή υγρών με χημικά ή μη συστατικά. Η συμπλήρωση μπορεί να γίνει με παρόμοιο φυσικό λίθο με κατάλληλο κονίαμα, ή με υλικό το οποίο από φυσικής, χημικής και αντιληπτικής πλευράς είναι πολύ κοντά στο αρχικό.

Η ενίσχυση της λιθοδομής, όταν δεν στοχεύει μόνο στην αποκατάσταση των λίθων ή του κονιάματος, αλλά στην αποκατάσταση της φέρουσας ικανότητας της ως δομοστατικού

Αποψη από το τζάκι στην σάλα.

στοιχείου της κατασκευής, τότε οι επεμβάσεις είναι δραστικότερες και

γενικά μπορούν να διακριθούν σε διάφορες κατηγορίες.

Οι ήπιες μορφές επέμβασης συνίστανται στη βελτίωση της συνοχής των λίθων που επιτυγχάνεται με βαθύ αρμολόγημα με κατάλληλο κονίαμα.

Οι πιο δραστικές μορφές που εξαρτώνται από το βαθμό φθοράς και το είδος του ιστορικού κτιρίου, είναι οι μερικές ανακατασκευές, η χρήση ενισχυμένων κονιαμάτων σε συνδυασμό με μεταλλικό οπλισμό, οι διαφόρων ειδών οπλισμένοι μανδύες σκυροδέματος, καθώς και οι επεμβάσεις με μεταλλικά στοιχεία, όπως ραφές, ενέματα, προεντάσεις.

Η αύξηση της αντοχής των λιθοδομών σε εγκάρσιο εφελκυσμό, γίνεται με ραφές. Στις επεμβάσεις αυτές χρησιμοποιούνται συνήθως χάλυβες με νευρώσεις, οι οποίοι τοποθετούνται σε τρύπες με διάμετρο 50-60mm. Οι διατάξεις αυτές διαπερνούν εγκάρσια την τοιχοποιία από την μία ως την άλλη επιφάνεια. Με τη διοχέτευση τσιμεντενέματος, συνδέονται οι δυο επιφάνειες του τοίχου και επιτυγχάνεται αύξηση της αντοχής. Βασικό μειονέκτημα των ραφών είναι η αλλοίωση του αρχικού φέροντος οργανισμού.

Οι δραστικές αυτές επεμβάσεις γενικά θα πρέπει να αποφεύγονται. Ωστόσο όταν δεν είναι δυνατό να αντιμετωπιστούν διαφορετικά οι βλάβες και οι μη αντιστρέψιμες αυτές επεμβάσεις είναι απαραίτητο να χρησιμοποιηθούν, θα πρέπει να ανατίθενται σε ειδικευμένους μηχανικούς.

Η πλήρωση των ρωγμών σε τοιχοποιίες μπορεί να γίνει με ενέματα που κατασκευάζονται από φυσικές πουζολάνες, ασβέστη και άμμο ως κύρια συστατικά, με προσθήκη κεραμικού υλικού ή τσιμέντου. Τα ενέματα αυτά παρασκευάζονται με θηραϊκή γη, ασβέστη άμμο, κεραμάλευρο, τσιμέντο και πλαστικοποιητικά υλικά. Η διαδικασία σφράγισης των ρωγμών περιλαμβάνει: αφαίρεση του επιχρίσματος, απομάκρυνση του κονιάματος των αρμών που έχει υποστεί βλάβη, καθαρισμό της ρωγμής από χαλαρά μέρη με αέρα ή νερό υπό πίεση, εκτράχυνση των επιφανειών των αρμών, σφράγιση των χειλών της ρωγμής με γύψο ή τσιμεντοκονία και τοποθέτηση πλαστικών για την απομάκρυνση του εγκλωβισμένου αέρα και τον έλεγχο του πλήρους εμποτισμού του τοίχου. Η εισαγωγή του ενέματος γίνεται σταδιακά από κάτω προς τα πάνω και με πίεση περίπου 5 bar. Χρησιμοποιούνται δοχεία πίεσης ή μικρές αντλίες διοχέτευσης του ενέματος.

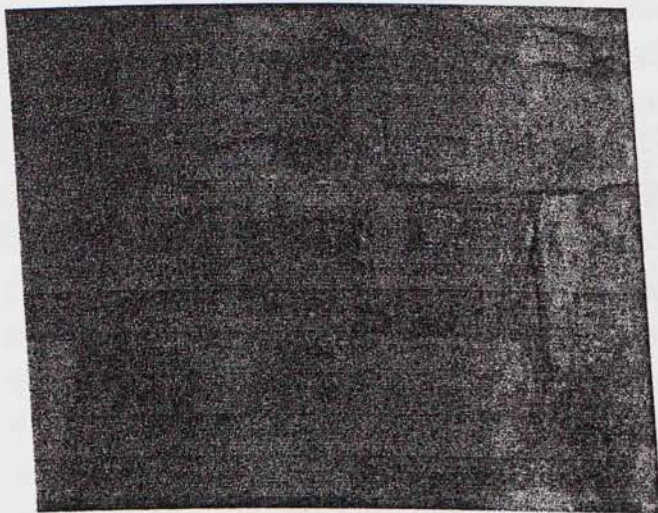
Κονιάματα

Τα κονιάματα που πρόκειται να χρησιμοποιηθούν στις αποκαταστάσεις τοιχοποιιών ιστορικών κτιρίων, είτε ως συνδετικό υλικό,

είτε ως επίχρισμα, πρέπει να είναι συμβατά με τα κονιάματα της αρχικής κατασκευής. Τα χαρακτηριστικά που επηρεάζουν τη συμβατότητα είναι:

- Το χρώμα και η υφή.
- Το μέτρο ελαστικότητας.
- Το πορώδες και οι ιδιότητες του.
- Ο συντελεστής θερμικής διαστολής.

Τα κονιάματα των ιστορικών κατασκευών διαφέρουν ουσιαστικά από τα σύγχρονα. Το μεγάλο πορώδες των υλικών δόμησης που χρησιμοποιούνται, επέτρεπε στο δομικό στοιχείο να αναπνέει ελεύθερα και να στεγνώσει γρήγορα. Με βάση αυτή την αρχή δημιουργήθηκαν κατασκευές ανθεκτικές στο χρόνο με υλικά χαμηλής αντοχής. Η αρχή αυτή έρχεται σε αντίθεση με τα σύγχρονα υλικά (το τσιμέντο), τα οποία δημιουργούν δομικά στοιχεία με μικρή διαπερατότητα, γεγονός που δεν επιτρέπει την κίνηση του νερού. Αυτή είναι η κύρια δυσκολία στις επεμβάσεις αποκατάστασης ιστορικών κατασκευών και εκεί οφείλεται πολλές φορές η ασυμβατότητα των νέων υλικών σε σχέση με τα παλιά.

Αποψη κονιάματος σε τοίχο υπογείου.

Έτσι πρωταρχικό ρόλο στην επιλογή των κονιαμάτων αποκατάστασης, καθώς και των ενεμάτων πλήρωσης των ρωγμών, έχει η ανάλυση των υφιστάμενων αρχικών κονιαμάτων των ιστορικών κτιρίων.

Οι μέθοδοι των “ιστορικών κονιαμάτων” διακρίνονται σε

καταστρεπτικές και μη καταστρεπτικές. Στις μη καταστρεπτικές μεθόδους

ανήκουν η κρουσιμετρήση για τον προσδιορισμό της αντοχής και η ηχομέτρηση για τον προσδιορισμό του μέτρου ελαστικότητας, οι οποίες διεξάγονται επιτόπου. Στις καταστρεπτικές μεθόδους ανήκουν η χημική ανάλυση, η μέτρηση του πορώδους, η ανάλυση με ακτινογραφήματα X, η θερμογραφία, η ανάλυση με το ηλεκτρονικό μικροσκόπιο και ο προσδιορισμός των μηχανικών ιδιοτήτων, με θραύση δοκιμίων και εξέταση στα εργαστήριο.

Η χημική ανάλυση προσδιορίζει τα συστατικά στοιχεία των κονιαμάτων ως οξείδια και εκφράζει την αναλογία μείξης τους. Για την ανάλυση αυτή χρειάζονται περίπου 10-20 gr κονιάματος.

Η μέτρηση του πορώδους γίνεται με ποροσίμετρο, το οποίο προσδιορίζει το ποσοστό και την κατανομή των πόρων σε αδιατάραχτο δείγμα κονιάματος περίπου 20 cm³ (3X3X2,5). Ο έλεγχος αυτός χρησιμεύει στον καθορισμό της υδατοαπορρόφησης στο κονίαμα.

Συνδεδετικό κονίαμα σε πρέκι.

Με την βοήθεια των ακτινών Rontgen γίνεται ο προσδιορισμός της ορυκτολογικής σύστασης ενός κονιάματος. Η θερμική ανάλυση προσδιορίζει τα συστατικά του κονιάματος από τις μεταβολές του βάρους

του λόγω θερμοκρασίας. Η ανάλυση με

ηλεκτρονικό μικροσκόπιο δίνει πληροφορίες για την ορυκτολογική σύσταση και τη δομή ενός κονιάματος. Ο έλεγχος αυτός μπορεί να προσδιορίσει την ύπαρξη φυσικών ή τεχνητών πουζολανών στο κονίαμα.

Τα αποτελέσματα των μετρήσεων μα βάση τις μεθόδους που αναφέρθηκαν, χρησιμοποιούνται για τον προσδιορισμό της σύστασης και των ιδιοτήτων των κονιαμάτων σε μια ιστορική κατασκευή. Για τη δημιουργία νέων, σύγχρονων κονιαμάτων, συμβατών με τα ιστορικά απαιτείται μια σειρά ενεργειών ώστε να καθοριστούν τα απαιτούμενα χαρακτηριστικά τους.

1. Ορίζονται τα επιζητούμενα χαρακτηριστικά των νέων υλικών, λαμβάνοντας υπόψη τις σημερινές συνθήκες λειτουργίας.
2. Αναζητούνται νέες πρώτες ύλες και προσδιορίζονται οι ιδιότητες τους.
3. Πραγματοποιούνται δοκιμαστικές συνθέσεις κονιαμάτων.
4. Ελέγχονται τα δοκιμαστικά δείγματα εάν εμπίπτουν στα επιζητούμενα.

5. Επιχειρούνται βελτιώσεις για καλύτερα αποτελέσματα.

Τέλος συντάσσεται η τελική πρόταση η οποία θα πρέπει να συνοδεύεται απαραίτητα από τις οδηγίες εφαρμογής.

Η τελική ποιότητα των νέων συμβατών κονιαμάτων εξαρτάται από μια σειρά παραμέτρων όπως ο τύπος της ασβεστού, το είδος των κονιών, ο λόγο νερού / κονίας, το είδος των αδρανών, η χρήση πρόσμικτων, η συμπίκνωση και η κατεργασία που υφίσταται το κονίαμα κατά την εφαρμογή καθώς και η συντήρηση που εφαρμόζεται κατά τις πρώτες ημέρες. Είναι σημαντικό για παράδειγμα, να αποφευχθεί η πρόωμη ρηγματώδη κατά το στάδιο της πλαστικής συρρίκνωσης και της συστολής λόγω της ξήρανσης με το χρόνο. Για το λόγο αυτό ενδείκνυται η κάλυψη με υγρές λινάτσες κατά την πρώτη εβδομάδα.

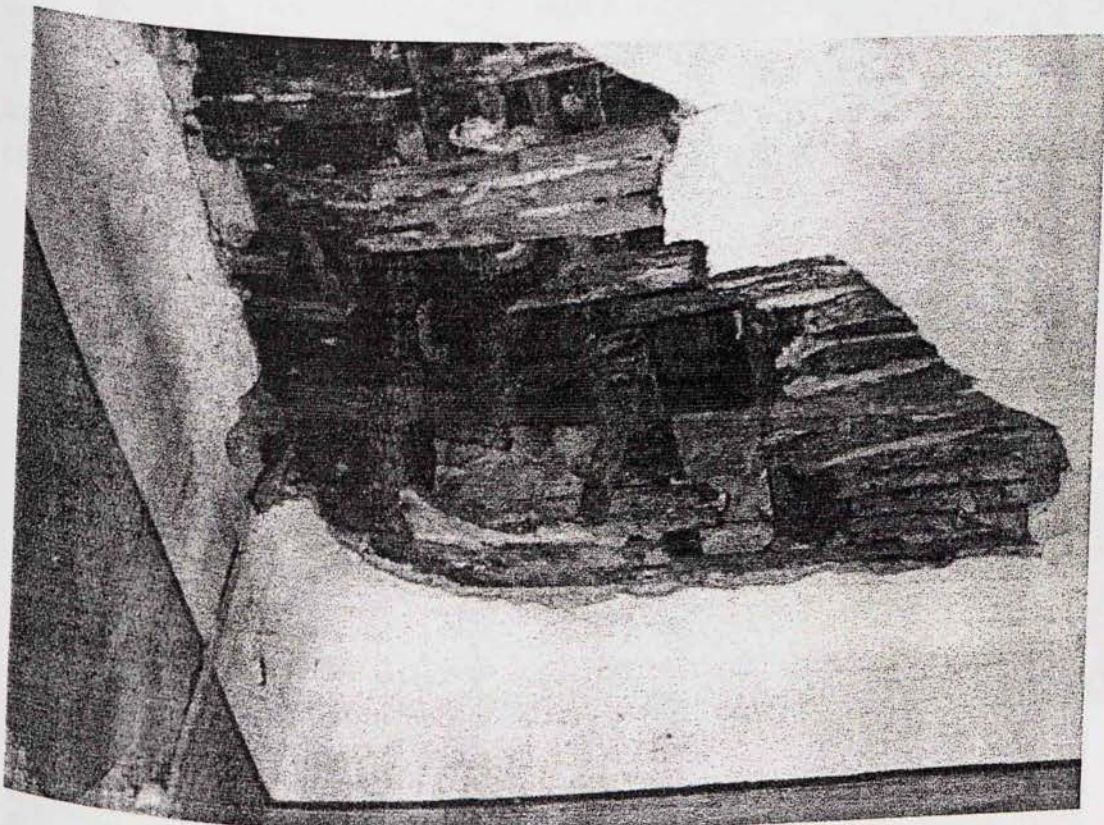
Ξύλινες Κατασκευές – Παθολογία

Το σημαντικότερο τμήμα των κατασκευών που εξετάζεται αποτελείται από ξύλινες κατασκευές. Οι κυριότεροι παράγοντες που προκαλούν αλλοίωση της εμφάνισης, της δομής και της χημικής σύστασης του ξύλου είναι: οι ζωικοί (έντομα), οι φυτικοί (βακτηρία, μύκητες), οι κλιματικοί (θερμοκρασία, βροχή, αέρας, ηλιακή ακτινοβολία), οι μηχανικοί (κόπωση, μακροχρόνιες δράσεις), η θερμότητα (πυρκαγιά, υψηλές θερμοκρασίες). Οι ξύλινες κατασκευές χρειάζονται προστασία από υγρασία, έντομα, μύκητες καθώς και πυροπροστασία.

Ο μεγαλύτερος εχθρός του ξύλου είναι το νερό. Υπό την επίδραση υγρασίας και ελλιπούς αερισμού, το ξύλο απειλείται από σήψη, ζωικούς και φυτικούς μύκητες. Για την προστασία του ξύλου από την υγρασία προτείνονται και για τα υφιστάμενα αλλά και για τα νέα τμήματα των ιστορικών κατασκευών τα ακόλουθα:

- Να επιτυγχάνεται εάν είναι δυνατόν διατηρήσει της υγρασίας του εσωτερικού χώρου < 20%.
- Πρέπει να επιδιώκεται η χρησιμοποιήσει μόνο στεγνού ξύλου και αν αυτό δεν είναι δυνατό θα πρέπει να λαμβάνονται μέτρα παράτασης του στεγνώματος του ξύλου και μετά την τοποθέτηση του (κατάλληλος αερισμός).
- Να αποφεύγεται η επαφή των ξύλινων στοιχείων με υγρά ή υγροσκοπικά υλικά.

- Να παρεμβάλλεται πάντα στεγνωτική μεμβράνη μεταξύ ξύλου και τοιχοποιίας.
- Σε ξύλινα πατώματα να υπάρχει συνεχής αερισμός.
- Οι εκτεθειμένες στις καιρικές συνθήκες ξύλινες κατασκευές να διαμορφώνονται έτσι ώστε το νερό να μπορεί να απομακρύνεται χωρίς να βρέχει τις συνδέσεις του ξύλου.
- Προτείνεται η διαβροχή ή καλύτερα ο εμποτισμός των ξύλινων τμημάτων που εκτίθεται στο περιβάλλον, με χημικά μέσα.

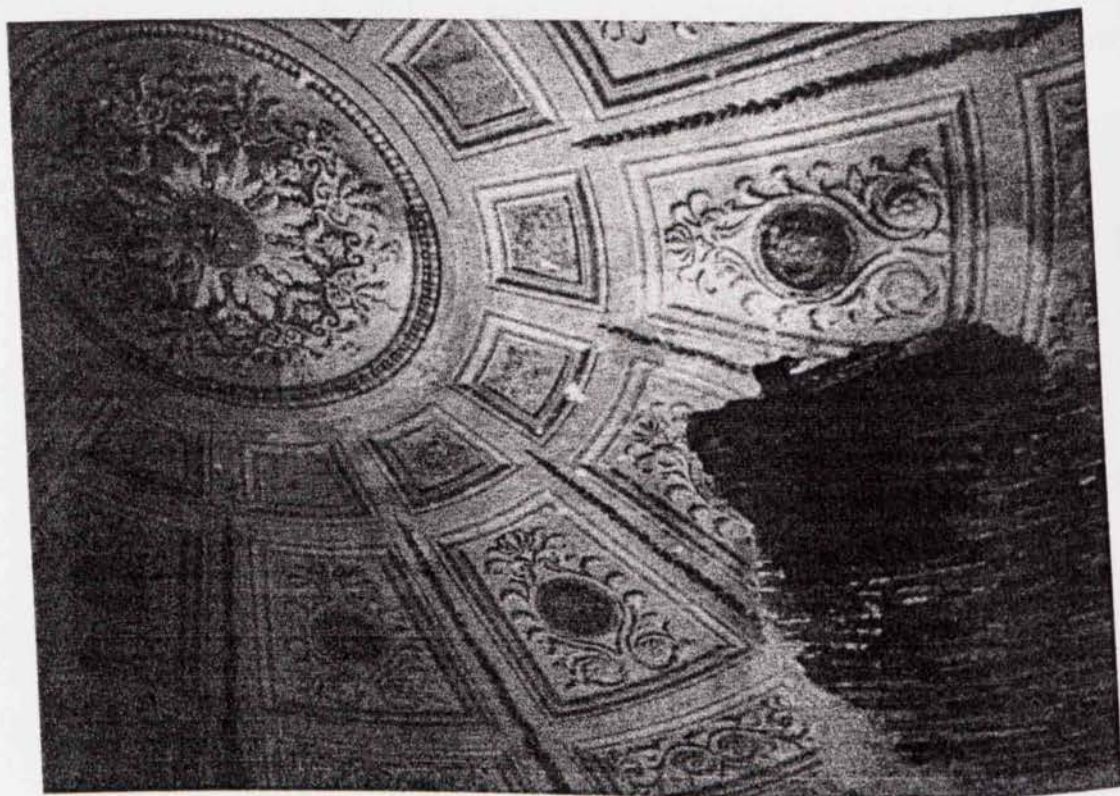
Κατάρρευση οροφής λόγω υγρασίας.

Για την προστασία των ξύλινων στοιχείων από σκόληκες, ιδιαίτερα αποτελεσματικά είναι διάφορα spray που ψεκάζονται συνεχώς επί μερικές μέρες στις τρύπες που έχουν ανοιχθεί. Στη συνέχεια οι τρύπες κλείνονται με κερί.

Για την προστασία από το σαρακι, πρέπει να υπάρξει ολική χημική θεραπεία του ξύλου. Πρώτα αφαιρούνται τα προσβεβλημένα τμήματα και καίγονται. Εάν η αφαίρεση αποκλείεται για στατικούς λόγους, γίνεται αντικατάστασή τους. Οι επιφάνειες της τομής βουρτσίζονται και ακολουθεί χημική διαβροχή, συμπεριλαμβανομένων και των νέων τεμαχίων.

Για την προστασία των ξύλινων στοιχείων από τους μύκητες, καταστρέφονται όλες οι εστίες μυκήτων και αφαιρούνται τα προσβεβλημένα τμήματα σε αρκετή απόσταση από την εμφανώς προσβεβλημένη περιοχή. Αν το ξύλο πρόκειται να επανεντοιχιστεί, θα πρέπει να στεγνώσει καλά και αν η υγρασία δεν μπορεί να απομακρυνθεί σύντομα, το καινούργιο ξύλο πρέπει να υποβληθεί στη μέθοδο διαποτισμού ή να προστατευτεί χημικά με αλοιφές.

Οι ξύλινες κατασκευές, όσον αφορά στην πυροπροστασία τους, μπορούν με χημικά μέσα να γίνουν δυσπρόσβλητες από την φωτιά. Τα ξύλινα στοιχεία που έχουν υποβληθεί σε χημική επεξεργασία, εάν

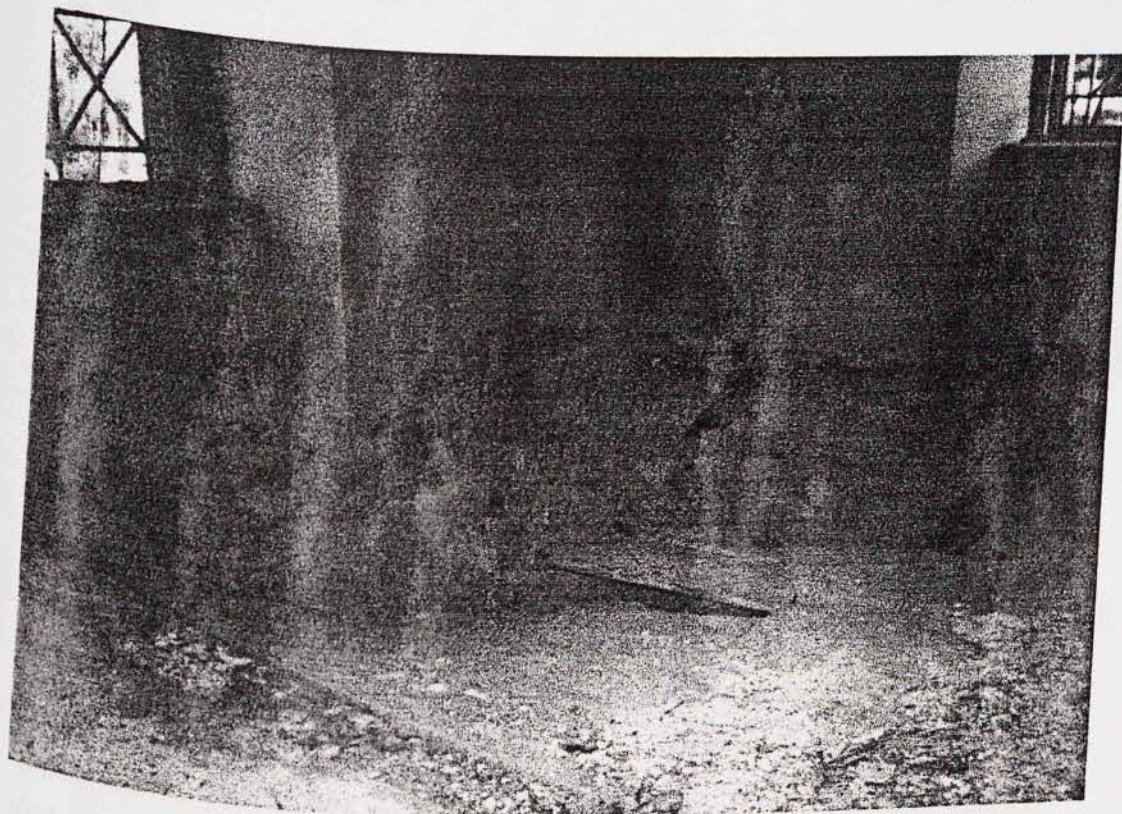
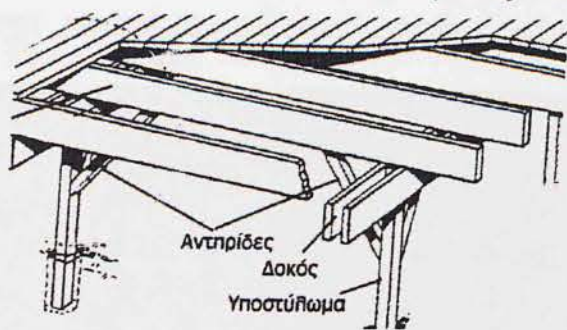
Κατάρρευση της ταβανογραφίας λόγω υγρασίας.

εκτεθούν σε απρόβλεπτη βροχή, θα πρέπει να ξαναυποβληθούν πυροπροστασία παρέχουν οι επαλείψεις με υλικά με βάση συνθετικές ρητίνες. Αν πρόκειται να γίνει και επεξεργασία του ξύλου κατά εντόμων και μυκήτων, τότε η κατά της φωτιάς επάλειψη θα γίνει τελευταία. Τα πυροπροστατευτικά υλικά εφαρμόζονται με επάλειψη ή ψεκασμό.

Πέρα από την προστασία και τη συντήρηση οι ξύλινες κατασκευές απαιτούν και δομικές αποκαταστάσεις, οι οποίες μπορεί να είναι είτε τοπικές αντικαταστάσεις φθαρμένων στοιχείων, είτε συνολικές ενισχύσεις δομικών στοιχείων. Οι ξύλινες αυτές κατασκευές οι οποίες παρουσιάζουν συχνά προβλήματα είναι οι ξυλόπηκτες τοιχοποιίες, τα πατώματα, οι σκάλες, η στέγη και τα κουφώματα.

Πατώματα

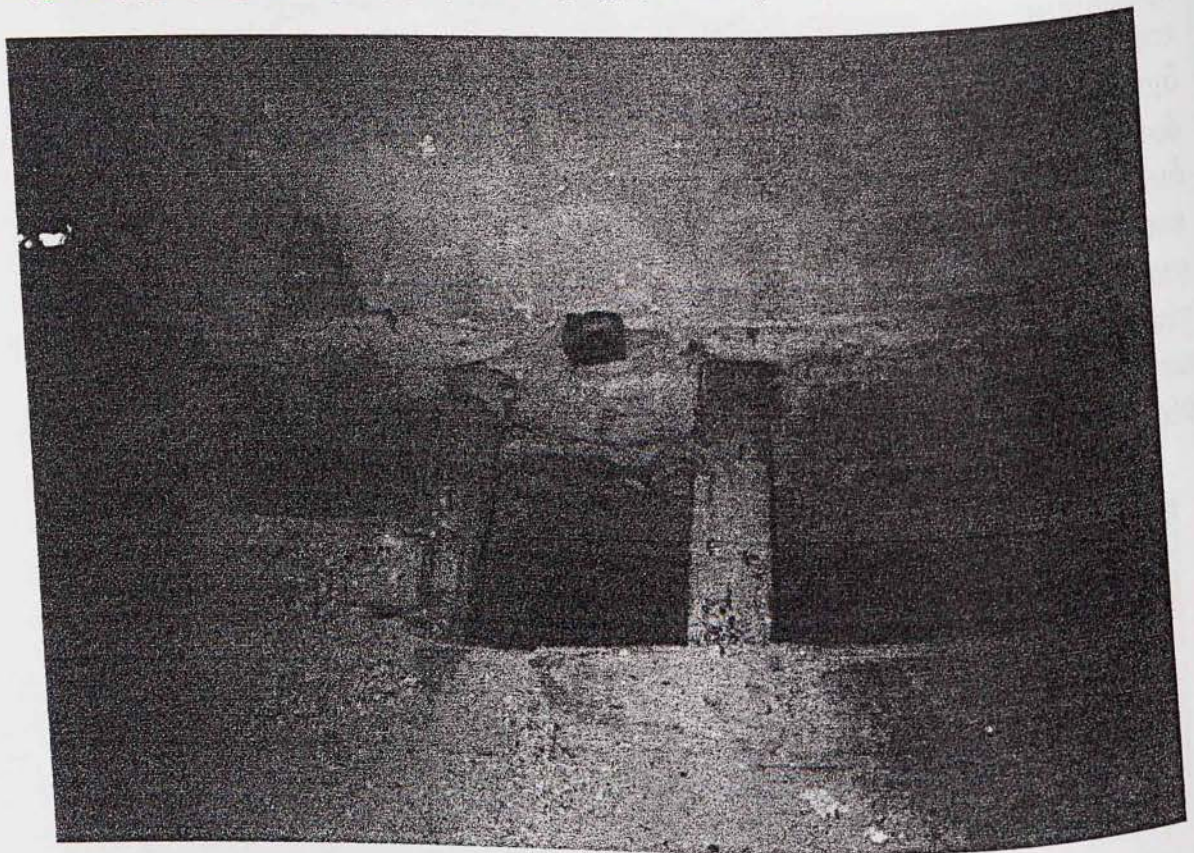
Οι αρχικές σανίδες των πατωμάτων διατηρούνται σε κακή κατάσταση, ενώ σε μερικά δωμάτια του κτιρίου είναι καμένες. Τα πατόξυλα παρουσιάζουν πρόβλημα, στα σημεία έδρασής τους στις τοιχοποιίες. Η διατήρηση των παλιών αυτών δοκαριών αντιμετωπίζεται με διάφορους τρόπους. Κατ' αρχήν επιβάλλεται η προστασία τους από μύκητες και έντομα. Αυτό γίνεται συνήθως με επάλειψη ή εμποτισμό με κατάλληλα διαλύματα. Τα καταστραμμένα τμήματα τους πρέπει να αφαιρεθούν και να προστεθούν νέα. Όπου χρειάζονται ενίσχυση, ιδιαίτερα στα σημεία έδρασής τους με

Κατεστραμμένο πάτωμα από φωτιά.

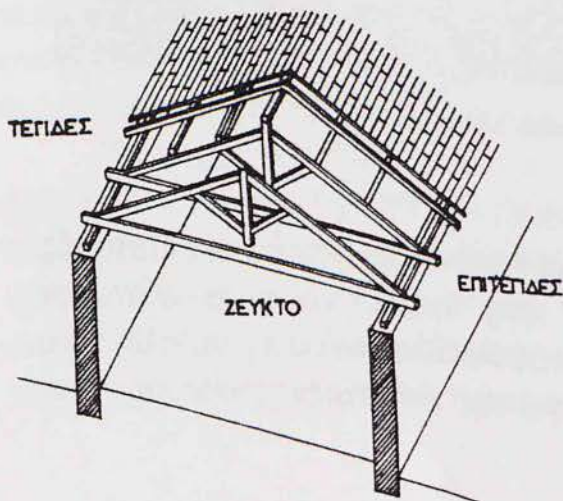
τις υποκείμενες τοιχοποιίες, αυτή μπορεί να γίνει με μεταλλικές διατομές. Οι πιθανές απαιτούμενες συνδέσεις τους πρέπει να γίνει πάνω σε υποκείμενα υποστυλώματα. Συχνά απαιτούνται ενισχύσεις σε όλο τους το μήκος και όταν δεν είναι δυνατό λόγω της εκτεταμένης φθοράς, τότε μπορούν να αντικατασταθούν με νέα.

Η αποκατάσταση των καταστραμμένων σανίδων χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή προκειμένου να επιτευχθούν οι λειτουργικές απαιτήσεις της νέας χρήσης του κτιρίου. Η αντικατάσταση των καταστραμμένων σανίδων θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τόσο τα γεωμετρικά και κατασκευαστικά χαρακτηριστικά των παλαιών (διάταξη, πλάτος, φάρδος, τρόπος καρφώματος), όσο και τις σύγχρονες ανάγκες της νέας χρήσης, όπως θερμομόνωση, ηχομόνωση, πυρασφάλεια κτλ.

Καταστροφή ξύλινου πατώματος από ανθρώπινο παράγοντα.

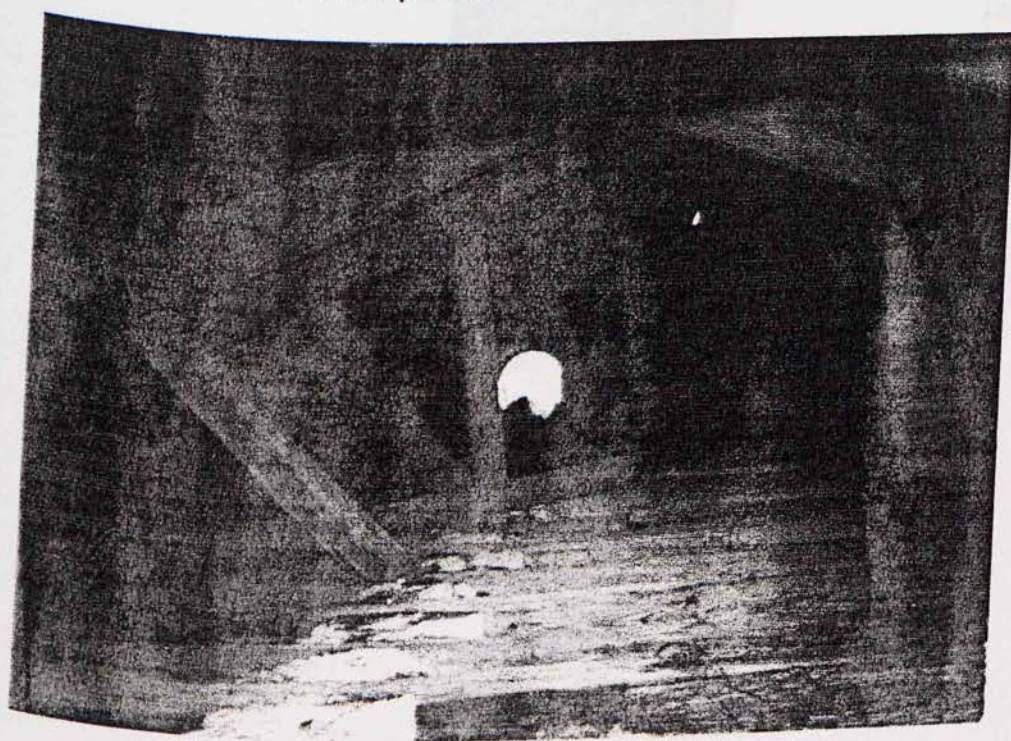
ΣΤΕΓΗ

Η στέγη του κτιρίου βρίσκεται σε κακή κατάσταση. Βασική αρχή για την αποκατάσταση της στέγης είναι η διατήρηση των βασικών της γεωμετρικών χαρακτηριστικών. Ο σκελετός της στέγης δεν πρέπει να καθαιρείται συνολικά αλλά τμηματικά, έτσι ώστε τα κατεστραμμένα τμήματα να

αντικαθίστανται τμήματα από νέα στις ίδιες θέσεις.
Αναλυτικότερα οι εργασίες αποκατάστασης θα πρέπει να ακολουθούν την εξής σειρά:

1. Καθαίρεση των κεραμιδιών, φύλαξη και καθαρισμός προς επανάχρηση.
2. Καθαίρεση των σανίδων του πετσώματος.
3. Σταδιακή καθαίρεση με επιλεκτική αντικατάσταση των επιτεγίδων, αμειβόντων, κυρίων δοκών κτλ.
4. Ενίσχυση των συνδέσμων μεταξύ της στέγης και του ξύλινου σκελετού των ξυλόπηκτων τοιχοποιιών, με την προσθήκη μεταλλικών στοιχείων.
5. Εμποτισμός όλων των ξύλινων στοιχείων με μυκητοκτόνο διάλυμα και με ειδικό διάλυμα για την επιβράδυνση της καύσης.
6. Στερέωση των σανίδων του πετσώματος και εμποτισμός τους σε ανάλογα διαλύματα.
7. Τοποθέτηση των κατάλληλων θερμ-ηχο-υγρομονωτικών.
8. Τοποθέτηση στοιχείων επικάλυψης που εν τω μεταξύ έχουν συντηρηθεί (κεραμίδια), με την προσθήκη νέων εφ' όσον τα διατηρούμενα δεν επαρκούν.

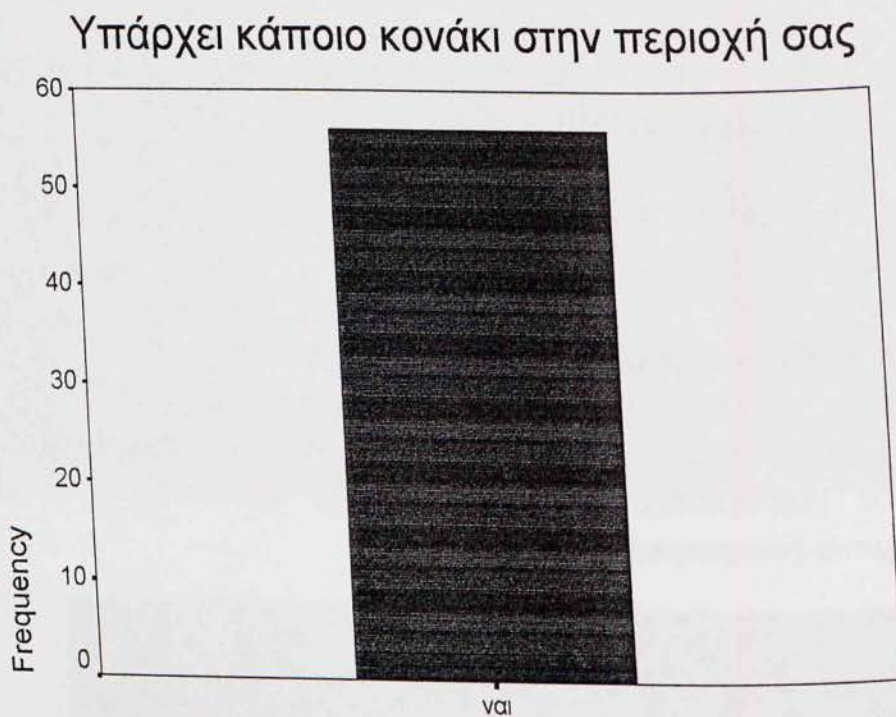
Αποψη από το εσωτερικό μέρος της στέγης.

Στατιστική έρευνα

Η στατιστική μελέτη που ακολουθεί, πραγματοποιήθηκε τον Ιούλιο του 2000 σε τυχαίο δείγμα του πληθυσμού του χωριού Κεχριές. Σκοπός μας ήταν να καταγράψουμε τις απόψεις των κατοίκων για το κονάκι του Ερρίκου Τομπάζη που βρίσκεται στο χωριό.

Πίνακας 1

Όπως φαίνεται στον πίνακα 1, το 100% των κατοίκων γνωρίζει για την ύπαρξη του κτιρίου στο χωριό.

Υπάρχει κάποιο κονάκι στην περιοχή σας

Πίνακας 2

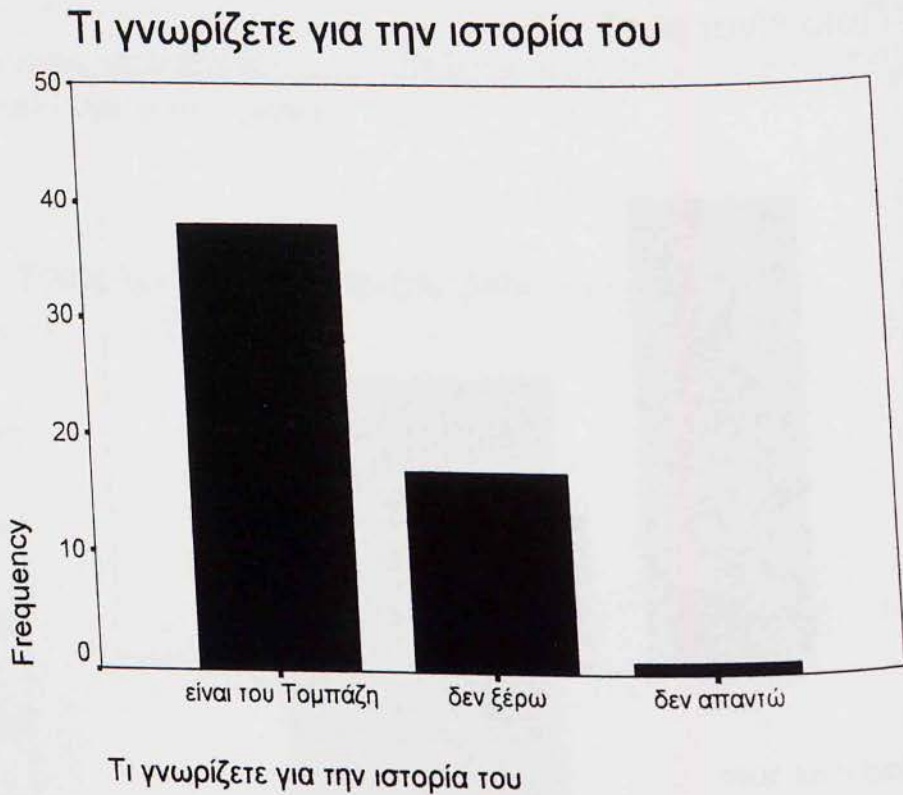
Το 80% των ερωτηθέντων γνωρίζει ποιος είναι ο Ερρίκος Τομπάζης και ότι το κονάκι ήταν δικό του.

Ποιο είναι αυτό

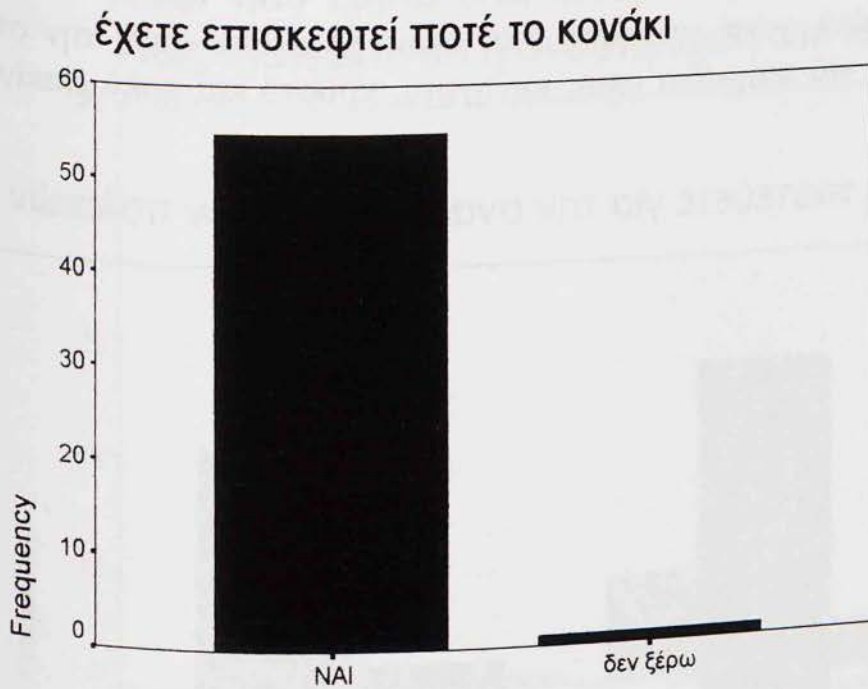
Πίνακας 3

Το 67% γνωρίζει και πολλά σημαντικά γεγονότα που αφορούν τον Τομπάζη και την ιστορία του κτιρίου, όπως ποια ήταν η χρήση του, ποιος ήταν ο τελευταίος που κατοίκησε εκεί και πως ήταν πριν την κατάρρευση των βοηθητικών του χώρων (στάβλος, αποθήκη)

Πίνακας 4-5

Το 98% έχει επισκεφτεί το κονάκι, και όπως φαίνεται στον πίνακα 5 ο καθένας για διαφορετικούς λόγους: το 44% από περιέργεια, το 19% για να παίξει, το 2% για περίπατο και το 35% για άλλους λόγους.

Έχετε επισκεφτεί ποτέ το κονάκι

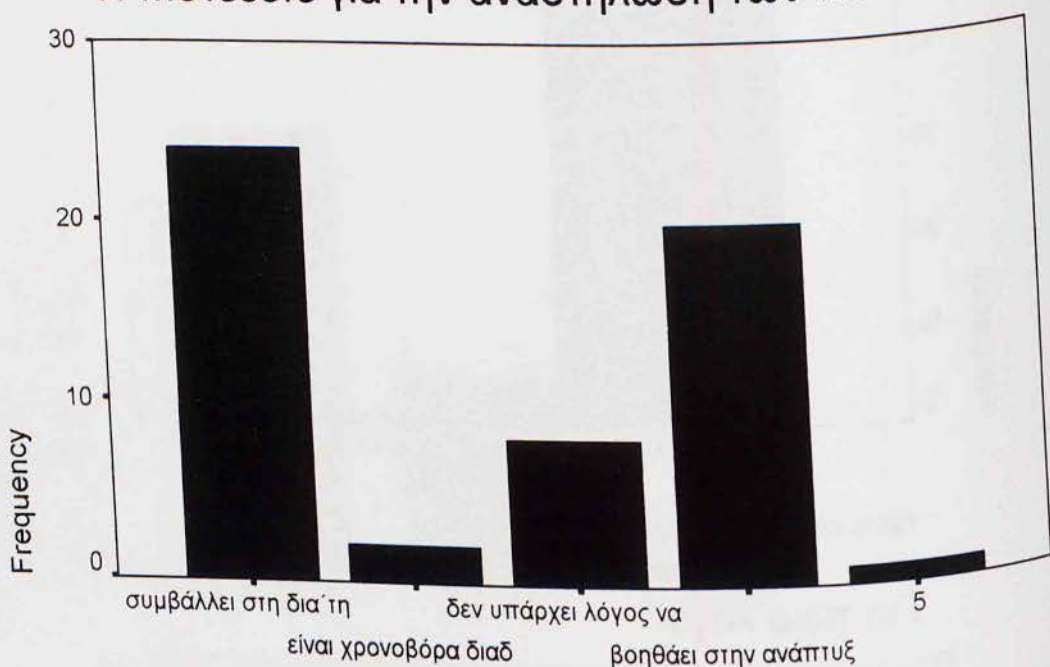

Για ποιο λόγο

Πίνακας 6

Για την αναστήλωση των παλαιών κτιρίων το 43% πιστεύει πως συμβάλλει στην διατήρηση και συνέχεια της τοπικής παράδοσης και ιστορίας. Το 36% πιστεύει πως η αναστήλωση παλαιών κτιρίων βοηθάει στην ανάπτυξη του τόπου και μόλις το 17% ότι δεν υπάρχει λόγος να αναστηλωθεί, όπου το ποσοστό αυτό ανήκει στην πρώτη κατηγορία (μέχρι 18 ετών), γιατί το κτίριο έτσι όπως βρίσκεται αυτή την στιγμή είναι ιδανικό για παιχνίδια όπως κυνηγητό, κρυφτό και πολύ επικίνδυνο επίσης.

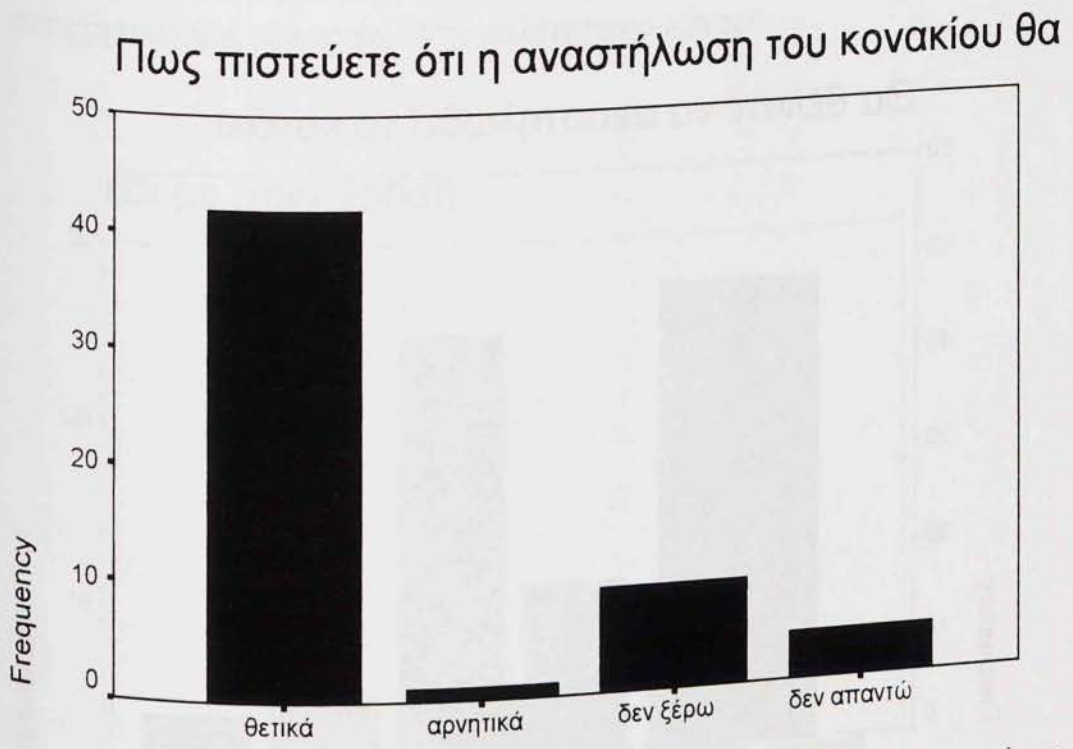
Τι πιστεύετε για την αναστήλωση των παλαιών κτιρί

Τι πιστεύετε για την αναστήλωση των παλαιών κτιρίων

Πίνακας 7

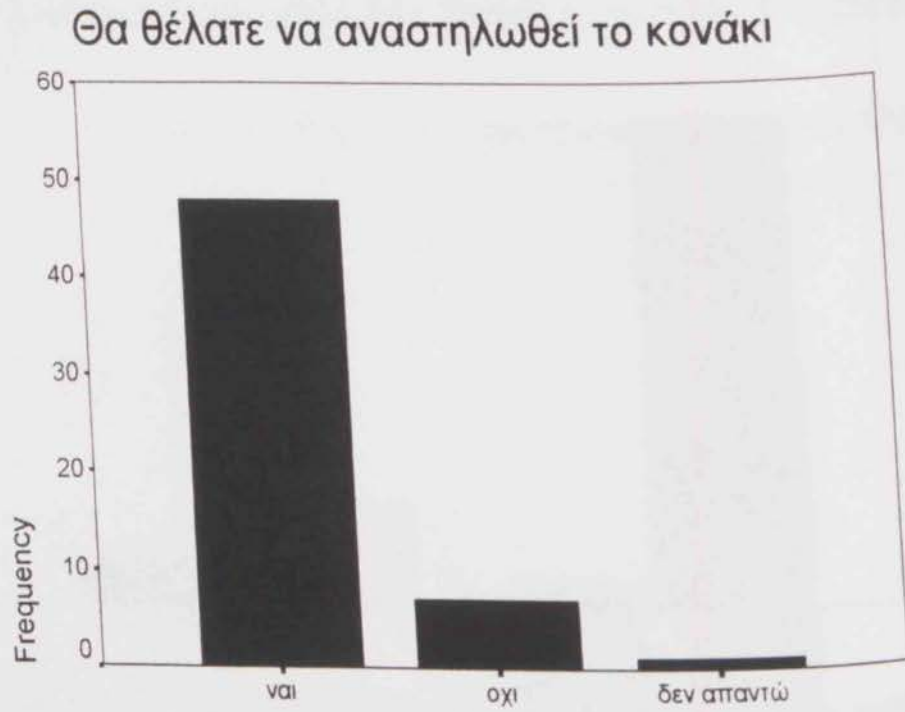
Το 75% πιστεύει πως η αναστήλωση του κτιρίου θα επηρέαζε θετικά την ανάπτυξη του χωριού και το υπόλοιπο 25% δεν γνωρίζει ή δεν απαντά.

Πως πιστεύετε ότι η αναστήλωση του κωνακίου θα επηρέαζε την ανάπτυξη

Πίνακας 8

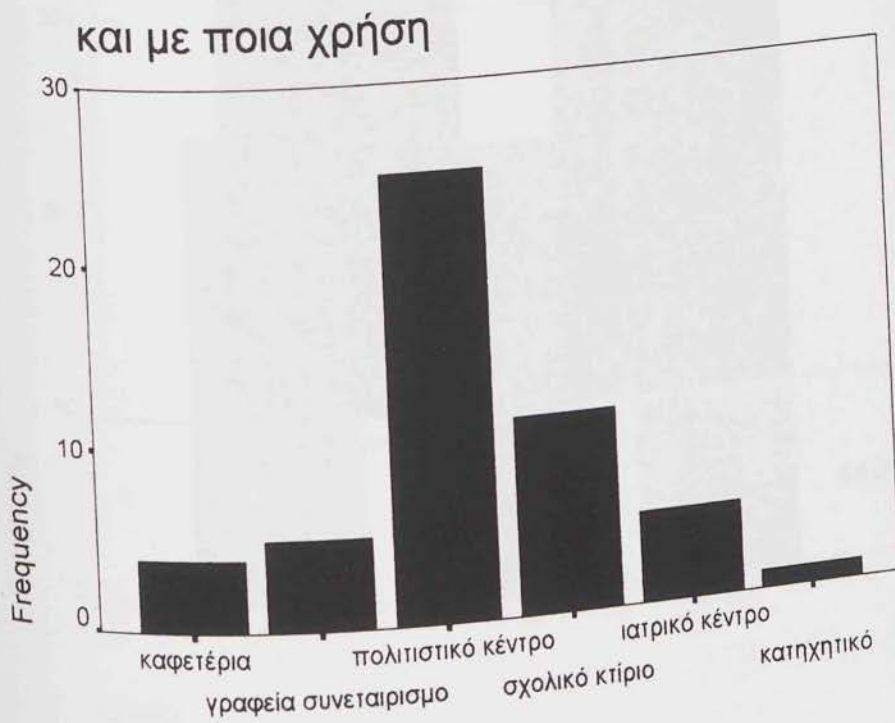
Το 87 % επιθυμεί την αναστήλωση του κτιρίου σε αντίθεση με το 12 % που επιθυμεί να μην αναστηλωθεί.

Θα θέλατε να αναστηλωθεί το κονάκι

Πίνακας 9

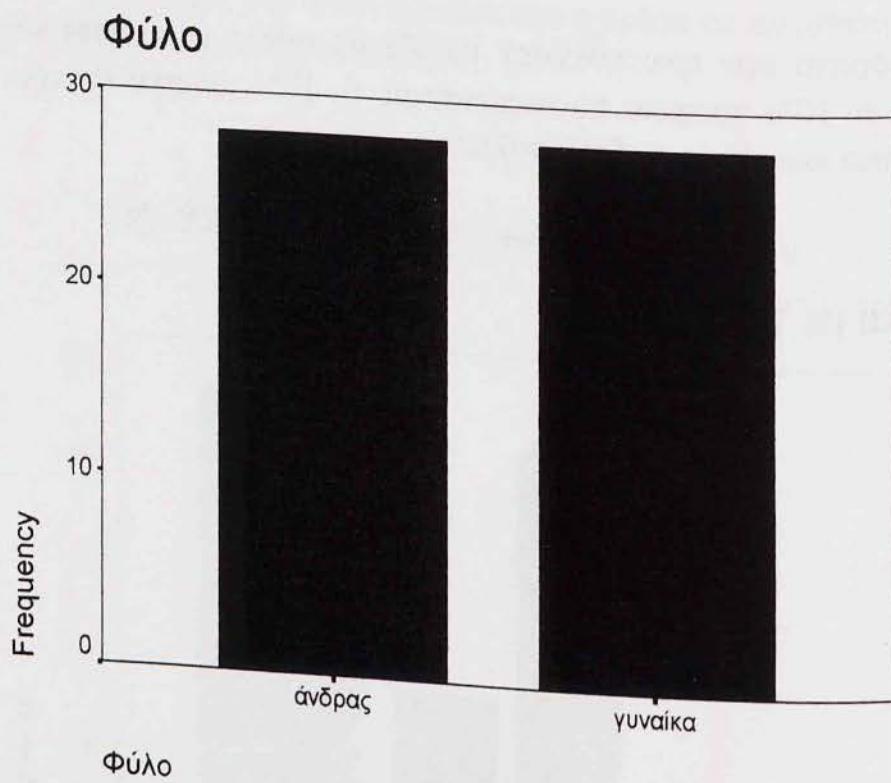
Από το ποσοστό των ερωτηθέντων το 8% θα ήθελε το κονάκι να γίνει καφετέρια, το 10% γραφεία συνεταιρισμού, το 10% ιατρικό κέντρο, το 2% κατηχητικό και τέλος το 51% πολιτιστικό κέντρο.

και με ποια χρήση

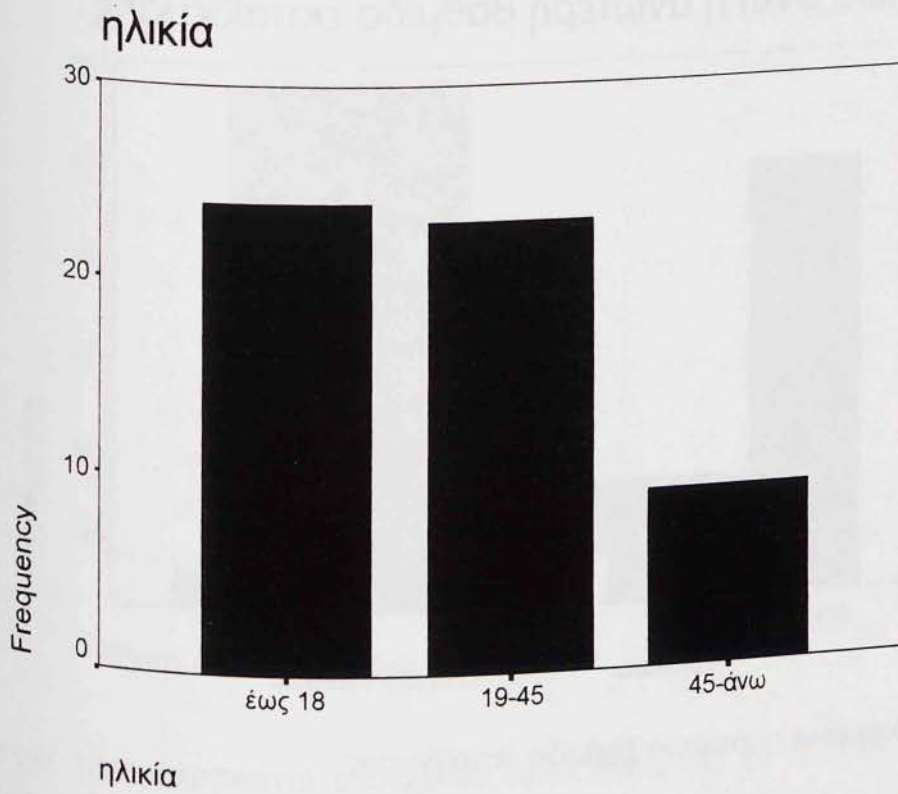
Πίνακας 10

Αν και τυχαία η δειγματοληψία. Το ποσοστό ανδρών - γυναικών είναι 50-50%

Πίνακας 11

Οι κάτοικοι που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο ήταν 43% μέχρι 18 ετών, το 40% από 19 έως και 45 ετών και το 17% από 46 ετών και πάνω.

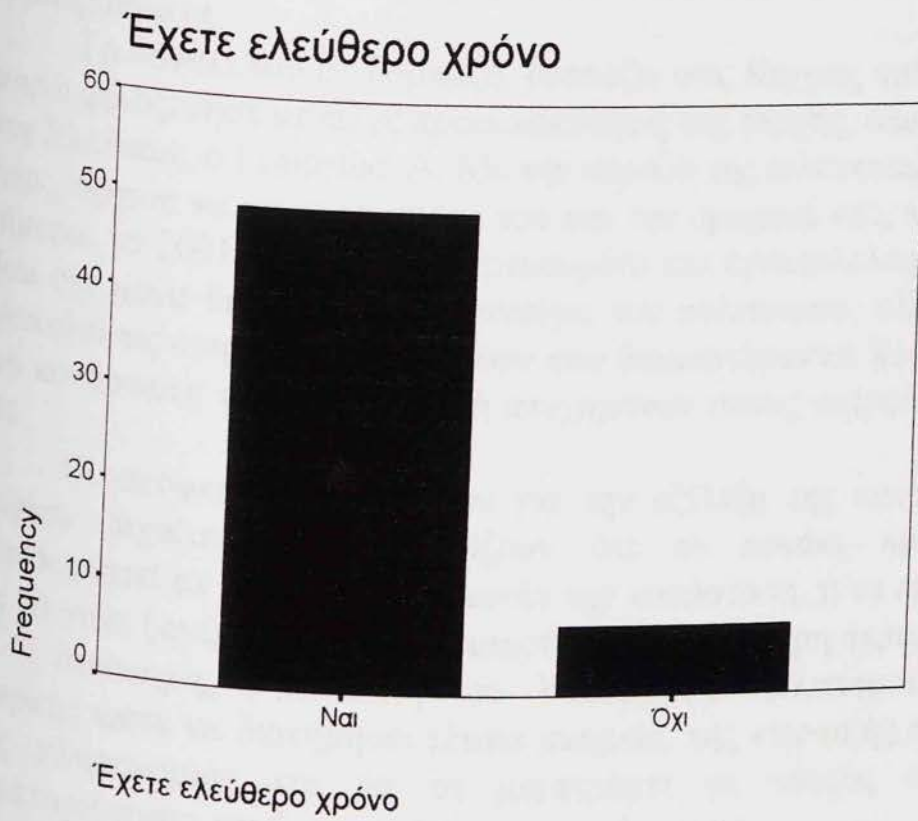
Πίνακας 12

Από τους ερωτηθέντες το 57 % βρίσκονται ή αποφοίτησαν από το Δημοτικό, το 14 % από το γυμνάσιο, το 12 % απ' το λύκειο, το 10 % από το δτάξιο γυμνάσιο και το 7% από ανώτερες ή ανώτατες σχολές.

Πίνακας 13

Από τους ερωτηθέντες το 87% δηλώνει ότι διαθέτει ελεύθερο χρόνο και μόλις το 13 % ότι δεν διαθέτει.

Βάσει των παραπάνω στοιχείων προκύπτει ότι οι κάτοικοι του χωριού βλέπουν θετικά την αναστήλωση του κτιρίου, θα ήθελαν ένα πνευματικό κέντρο (πράγμα που δεν υπάρχει) και θα ήθελαν να αναπτύξουν κάποιες δραστηριότητες τον ελεύθερο χρόνο τους.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ:

Η δημιουργία και η διατύπωση του ερωτηματολογίου έγινε με τη βοήθεια αποφοίτων του Παντείου Πανεπιστημίου για την ορθή διεξαγωγή της έρευνας, και η στατιστική ανάλυση των δεδομένων από μεταπτυχιακό φοιτητή του Οικονομικού Πανεπιστημίου (ΑΣΟΕΕ). Τους ευχαριστούμε για την βοήθειά τους, γιατί χωρίς αυτή δεν θα υπήρχε αυτό το κεφάλαιο στην εργασία μας.

Επίλογος

Φτάνοντας στο τέλος αυτής της μελέτης, λαμβάνοντας υπόψη την αρχιτεκτονική και ιστορική αξία αυτού του μνημείου, στην ανάπτυξη και εξέλιξη του τόπου, μπορούμε να καταλήξουμε στα ακόλουθα συμπεράσματα.

Το κονάκι του Ε. Τομπάζη, δεσπόζει στις Κεχριές από το 1838. Εν καιρώ φιλοξένησε μεγάλες προσωπικότητες της εποχής, όπως ο βασιλεύς των Ελλήνων, ο Γεώργιος Α. Με την πάροδο της τελευταίας εικοσαετίας όμως, άρχισε να χάνει το κύρος του και την ομορφιά του, καταλήγοντας σήμερα, το 2001, να είναι ένα ερειπωμένο και εγκαταλελειμμένο κτίριο. Που όχι μόνο δεν καθρεπτίζει πνεύμα του πολιτισμού, αλλά αντιθέτως προκαλεί τις ανησυχίες των γονέων που διαμαρτύρονται λόγω της κακής του κατάστασης για την αποφυγή ατυχημάτων στους νεαρούς επισκέπτες του.

Οι απόψεις των κατοίκων για την εξέλιξη της κατάστασης του κτιρίου διχάζονται. Υποστηρίζουν ότι το κονάκι πρέπει ή να κατεδαφιστεί αν παραμείνει σ' αυτήν την κατάσταση, ή να επαναχρηστεί και να γίνει ξανά σύμβολο πολιτισμού για την ευρύτερη περιοχή.

Δυστυχώς η πολιτική του Υπουργείου Πολιτισμού δεν είναι επαρκής ώστε να διατηρήσει τέτοια μνημεία, της κτιριακής πολιτιστικής μας κληρονομιάς και να τα μετατρέψει σε τόπους πολιτιστικής δραστηριότητας και ζωντανούς χώρους πολιτισμού.

Κατακριτέα είναι η συμπεριφορά επίσης της τοπικής αυτοδιοίκησης απέναντι σ' αυτό το κτιριακό μνημείο, όπου αντί να πιέζει για την αποκατάσταση ή τουλάχιστον για την διατήρηση του κτιρίου, άφησαν ανενόχλητους τους κατοίκους της περιοχής να το λεηλατήσουν και να κάψουν τα έπιπλα, τα βιβλία και τα ρούχα που βρήκαν. Αποκορύφωμα της όλης συμπεριφοράς της τοπικής αυτοδιοίκησης, ήταν ότι αντί να ζητήσει την ανακήρυξη του κτιρίου σαν διατηρητέο από το Υπουργείο Πολιτισμού διέταξε την κατεδάφιση των βοηθητικών του χώρων.

Βασισμένοι στα στοιχεία που συγκεντρώσαμε, μπορούμε να υποστηρίξουμε πως η στατική δομή του κτιρίου δεν έχει υποστεί σοβαρές βλάβες. Οι βλάβες εντοπίζονται κυρίως στα ξύλινα στοιχεία, όπως πατώματα, στέγη οροφή, κουφώματα και τέλος επιχρίσματα. Στηριζόμενοι στα παραπάνω συμπεράσματα, μπορούμε με βεβαιότητα να υποστηρίξουμε την αποκατάσταση του κτιρίου.

Υστερα λοιπόν από την στατιστική έρευνα που διεξήχθη στο χωριό, καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι το κυριότερο έλλειμμα για τους κατοίκους του χωριού, είναι ένα πολιτιστικό κέντρο. Με βάση την μελέτη αποκατάστασης του κτιρίου, προτείνουμε τη διατήρηση αυτού

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Το κείμενο που ακολουθεί είναι το πρώτο κεφάλαιο από ένα βιβλίο γραμμένο από την κα. Βαρβάρα Μπέικερ, μητέρα του Φίλιππου Μπέικερ, που κατοικούν στο κονάκι που βρίσκεται στο Προκόπι. Πρόκειται για ένα ταξιδιωτικό μυθιστόρημα που μας μεταφέρει στην εποχή των τσιφλικάδων και μας περιγράφει τόπους, καθεστώτα, συνήθειες, και συναισθήματα που επικρατούσαν την εποχή εκείνη στην Εύβοια. Ευχαριστούμε την κα. Μπέικερ που μας έδωσε το κείμενο και που μας εμπιστεύτηκε την μετάφρασή του.

Το Νησί Της Εύβοιας

Πολλοί άνθρωποι δεν έχουν ακούσει ποτέ για την Εύβοια. Που βρίσκεται; Είναι μεγάλο νησί; Πως μπορεί να παει κάποιος εκεί; Γιατί ονομαζόταν negroponte; Μόλις απαντηθούν αυτά τα ερωτήματα ο Edward Noel και ο Frederick Fellenberg θα γίνουν οι ξεναγοί μας.

Η Εύβοια που είναι το δεύτερο μεγαλύτερο νησί στο Αιγαίο. Εκτείνεται για 145 km από βορειοδυτικά προς νοτιοανατολικά, σχεδόν παράλληλα με την ανατολική εξωτερική ακτή της ηπειρωτικής Ελλάδας. Εξαιτίας του μακρόστενου σχημάτός του, το νησί κάποτε ονομαζόταν Μάκρη, το Μάκρη νησί. Αρχικά η Εύβοια ήταν μέρος της ηπειρωτικής Ελλάδας, αλλά αργότερα χωρίστηκε από έναν σεισμό ο οποίος σχημάτισε ένα στενό μεταξύ της Ευβοίας και της Βοιωτίας, όπου τα θαλάσσια ρεύματα είναι ισχυρά, απότομα και μεταβαλλόμενα.

Στους αρχαίους χρόνους, ο ευφημισμός «Εύριπος» είχε δοθεί στα επικίνδυνα ρεύματα σε μια απόπειρα να κατευναστούν, ονομάζοντας τα 'καλη ροή των νέρων'. Αργότερα το όνομα άλλαξε σε Εύριπο και στο Μεσαίωνα επεκτάθηκε σε ολόκληρο το νησί και στην πρωτεύουσα, που τώρα ονομάζεται Χαλκίδα. Αυτή η παραξενιά των ρευμάτων έχει παραμείνει μυστήριο στον άνθρωπο μέσα από τους αιώνες. Ο ίδιος ο φιλόσοφος Αριστοτέλης δεν μπόρεσε ποτέ να ανακαλύψει την αιτία για τις αλλαγές των ρευμάτων που καμία φορά έφταναν τις 7 σε μια μέρα. Όταν έμενε στην Χαλκίδα το 322π.Χ. για να απολαύσει την κουλτούρα και την κοινωνία της πόλης απελπίστηκε με την αποτυχία του να λύσει το πρόβλημα. Ο μύθος λέει ότι αυτοκτόνησε πέφτοντας στα ρεύματα. Οι ιατρικές αποδείξεις υποδεικνύουν ότι πέθανε από μια αρρώστια του γαστρεντερικού συστήματος. Είχε αναζητήσει καταφύγιο στην Χαλκίδα όταν κατηγορήθηκε για ασέβεια στην Αθήνα, μετά το θάνατο του διάσημου μαθητή του Μέγα Αλέξανδρο και παρουσιάστηκε ένα ξέσπασμα αντιμακεδονικών αισθημάτων.

Η στρατηγική σημασία του Εύριπου ήταν αναγνωρισμένη στους Αρχαίους χρόνους. Κατά την εποχή του Μέγα Αλέξανδρου, οι άνθρωποι της Χαλκίδας οχύρωσαν την γέφυρα του κάστρου που είχε κτιστεί τον προηγούμενο αιώνα και τον ενίσχυσαν με πύργους και πύλες. Οι Βένετοι τον 13^ο αιώνα κατασκεύασαν μια μικρογραφία κάστρου, στον βράχο που στεκόταν στη μέση του καναλιού και το διακόσμησαν με το Λιοντάρι του Άγιου Μάρκου, το έμβλημα του πιο ήρεμου "δημοκρατισμού" της Βενετίας, το οποίο αναφερόταν στην συνέχεια ως Γέφυρα του Άγιου Μάρκου και ριχτή γέφυρα το ένωνε με την στέρεα ενώ από την μεριά του νησιού μια σταθερή γέφυρα κατασκευάστηκε με θαυμάσια τόξα που επέτρεπαν στις μάζες του νερού να ρέουν ανάμεσα στις ασίδες, που σχηματίστηκαν σε εκείνο το σημείο. Καθ' όλη την ιστορία, η γέφυρα πάνω από τον Εύριπο παρέμεινε διάσημη για την ομορφιά της και την έλξη της από συγγραφείς και ποιητές. Δυστυχώς καταστράφηκε λίγο μετά από το 1880.

Οι Βένετοι που εγκαταστάθηκαν στην Εύβοια μετά από την 4^η σταυροφορία έλεγαν το νησί Νεγκροπόντε είτε λόγω της μαύρης γέφυρας ή σαν παραφορά του ονόματος Εύριπου', το κλασικό όνομα του καναλιού, στην αιτιατική μορφή « στον Εύριπο» έγινε Νέγριπου και αργότερα Νεγκροπόντε. Η αλλαγή του χειλικού Εύριπου στο λαρυγγικό Έγριπος είχε γίνει πριν το 1204.

Κατά τη διάρκεια της Βενετικής κατοχής από το 1204 ως το 1570 το Νεγκροπόντε διένυσε περίοδο ακμής ως τμήμα μιας αυτοκρατορίας που εξαπλωνόταν στις θάλασσες. Το γεγονός αυτό ευνόησε το εμπόριο και την πλουσιοπάροχη ζωή, αφού οι έμποροι ήταν προστατευμένοι από τα τείχη που είχαν χτιστεί σε όλο το νησί. Ο χειρότερος εχθρός τους, ήταν οι Οθωμανοί Τούρκοι, που εισήλθαν πρώτη φορά στην Ευρώπη απ' την Ανατολή και έφτασαν ως την Βιέννη. Μία μετά την άλλη οι Βενετικές αποικίες έπεσαν. Μόνο τα νησιά του Ιωνίου ήταν υπό την κατοχή της Μητρόπολης όταν ο Ναπολέων κατέκτησε την Βενετία το 1797.

Οι Τούρκοι που κυριαρχούσαν στην Εύβοια από το 1570 έλεγαν το νησί "Έγριμπο" και στην πρωτεύουσα του έδωσαν το ίδιο όνομα. Ο Έγριμπος ήταν γνωστός ως η πιο όμορφη Βενετική πόλη σ' όλη τη Μεσόγειο, μετά την Ραγούσα, που σήμερα λέγεται Dubrovnik.

Μετά την ίδρυση του Ελληνικού κράτους, οι Τούρκοι επιτέλους παρέδωσαν τα κλειδιά του κάστρου Καρα-Μπαμπα στις στρατιές του Βαυαρού βασιλιά Όθωνα την Άνοιξη του 1833. Τότε, υιοθετήθηκε ξανά το παλιό όνομα της Εύβοιας. Οι Αρχαίοι Έλληνες το έλεγαν έτσι για να δώσουν έμφαση στην ανάπτυξη της κτηνοτροφίας (Ευ = καλό + βους = βόδι), το οποίο έγινε Εύβοια...

... Το πρωινό ήταν δροσερό και ηλιόλουστο εκείνη την πολλά υποσχόμενη φθινοπωρινή μέρα, όταν ο Noel και ο Fellenberg άρχισαν το ταξίδι τους για το Νεγκροπόντε. Ενθουσιασμός και προσδοκία πλανιόταν στον αέρα καθώς έφευγαν από το λιμάνι του Πειραιά. Με καλούς ανέμους στα πανιά του, το καϊκι τους έφυγε για το νησί του προορισμού του, πλέοντας παράλληλα με την νότια ακτή της Αττικής και γύρο απ' το ακρωτήριο του Σουνίου, με τον ξεχωριστό ναό του Ποσειδώνα.

Η θάλασσα ήταν τόσο γαλήνια καθώς έμπαιναν στον Ευβοϊκό κόλπο, που δεν έδωσαν πολύ σημασία στη δόξα του παρελθόντος, αν και πολλά μέρη κλασσικού ενδιαφέροντος βρέθηκαν μπροστά τους. Τα βουνά του Νεγκροπόντε φαίνονταν αγνά στα δεξιά τους. Πέρασαν την Ερέτρια στα δεξιά και μετά στα αριστερά τους το μικρό λιμάνι της Αυλίδας. Καθώς πλησίαζαν την Χαλκίδα αισθάνθηκαν την παρουσία της περίφημης γέφυρας, η οποία δεν είναι πια εκεί για να την θαυμάσουμε. Τον καιρό εκείνο, ο Πύργος του Ευρίπου με τον Λέοντα του Αγίου Μάρκου στεκόταν ακόμα στη μέση του στενού, για να θυμίζει την Βενετική και Λομβαρδική κυριαρχία των παλιών καιρών. Στην μεριά του νησιού που αντίκριζε την στερεά και πάνω στην πολυάσχολη βουή της πόλης στεκόταν επιβλητικό το κάστρο της Καρα-Μπαμπα με την Τούρκικη σημαία να κυματίζει ακόμα ψηλά.

Το ταξίδι είχε πάρει εννέα ολόκληρες ώρες και οι ταξιδευτές ανακουφίστηκαν που αποβιβάστηκαν και πάτησαν ξανά πάνω σε στέρεα γη. Τους υποδέχτηκαν φιλικοί Τούρκοι που τους προσέφεραν φιλοξενία και την επόμενη μέρα τους γνώρισαν την ζωή της πόλης. Η θέα των Τούρκων γυναικών με τα βέλα και τις φορεσιές τους που περπατούσαν στους δρόμους, τους έδωσε να καταλάβουν κατά πόσο το νησί ήταν ακόμα υπό την επιρροή των Μουσουλμανικών παραδόσεων. Περιπλανήθηκαν στην παλιά Βενετική πόλη Σίτα όπου είχαν απομείνει ερείπια από τείχη και σπίτια. Από την όμορφη Βενετική γέφυρα, είχαν απομείνει μόνο έντεκα τόξα όρθια, ενώ αρχικά υπήρχαν σαράντα οκτώ, σύμφωνα με τον Dr. Ludolf Stefani που περιγράφει με λεπτομέρειες την πόλη της Χαλκίδας, στο βιβλίο του *Reise durch einige Gegenden dew Nordlichen Griechelands*, που δημοσιεύτηκε το 1843.

Στην Τούρκικη συνοικία υπήρχαν τζαμιά και μιναρέδες. Το κύριο τζαμί που χτίστηκε μεταξύ του 1470 και 1600 και το μαρμάρινο σιντριβάνι με τις όμορφες επιγραφές στέκεται ακόμα. Το ίδιο και η φημισμένη εκκλησία της Αγίας Παρασκευής, κτισμένη τα Βυζαντινά χρόνια από τους Βενετούς, που μέχρι και τώρα παραμένει άθικτη και σε άριστη κατάσταση.

Υπήρχε μια ανθούσα Εβραϊκή κοινότητα, η πιο παλιά στην Ευρώπη, η οποία είχε δημιουργηθεί σε ένα γκέτο για ασφάλεια, το οποίο χρηματοδοτούταν αδρά από τους Βένετους. Οι οποίοι εξαρτούνταν απ' αυτούς για τις συναλλαγές τους, μια που οι Εβραίοι ήταν όπως πάντα

ξακουστοί για τις συναλλαγές και το εμπόριο. Οι εβραίοι λάτρευαν τους θεούς τους στην δική τους συναγωγή, στην οποία δίνουν ακόμα το παρόν τους. Η κοινότητα τους τότε έφτανε τα 200 άτομα. Μουσουλμάνοι, Εβραίοι και Χριστιανοί ζούσαν τότε όλοι μαζί ευτυχισμένοι.

Τον Noel και τον Fellenderg τους σύστησαν στους οδηγούς και τους συνταξιδιώτες τους για το υπόλοιπο ταξίδι τους στην βόρεια και κεντρική Εύβοια. Οι οικοδεσπότες τους έδωσαν πληροφορίες για την πολιτική κατάσταση και τι θα μπορούσε να γίνει στο μέλλον. Τώρα ήταν προετοιμασμένοι για να φύγουν το συντομότερο δυνατό και εφοδιασμένοι με καλά άλογα ήταν έτοιμοι για να καλύψουν 9 ώρες μέχρι το Αχμέτ Αγά, το τσιφλίκι όπου ο Τούρκος ιδιοκτήτης του είχε βάλει πωλητήριο.

Απόλαυσαν την διαδρομή έξω από την πόλη κατά μήκος της ακτής. Σταδιακά η διαδρομή τους πέρασε μερικά χαμηλά βαλτώδη εδάφη ενώ στα δεξιά τους και μακριά ήταν η χιονισμένη κορυφή του βουνού Δίρφης, βασιλεύοντας επιβλητικά στο τοπίο από λόφους που καταρακούσαν προς τα πεδινά. Σταμάτησαν για να δροσιστούν και να ξεκουραστούν στο χωριό Βατόντα πάνω από ένα εκτεταμένο ελαιώνα που έφτανε μέχρι τη θάλασσα. Το τσιφλίκι του Βατόντα είχε καλλιεργηθεί καλά από τους Τούρκους που τώρα έφευγαν αφού είχαν πουλήσει το μέρος στον Βασίλη Βουδούρη, διακεκριμένο ιδιοκτήτη πλοίων και πατριώτη από την Ύδρα, γνωστός για την δράση του στην θάλασσα κατά την διάρκεια του πόλεμου για την απελευθέρωση. Η οικογένεια Βουδούρη έγινε επίσης ιδιοκτήτης της γης στο Μαντούδι, ένα γειτονικό χωριό στο Αχμέτ Αγά και το οποίο στα επόμενα χρόνια θα πρωταγωνιστούσε συχνά στην ιστορία των Noel.

Η μακρουλή ορογραμμή του βουνού Καντήλι, στεκόταν ψηλή και στέρεα στα βορειοδυτικά και τους προσκαλούσε να συνεχίσουν το ταξίδι τους, ενώ τους είχαν μείνει ακόμα 7 περίπου ώρες δρόμο. Τώρα περνούσαν μέσα από ένα χωριό που ονομαζόταν Ψαχνά, με γη εύφορη και υγρή, αν και η λέξη Ψαχνά σημαίνει άγονη. Πιο πέρα στην γραμμή του ορίζοντα υπήρχε η ισχυρή σειρά βουνών που καταρακούσαν ως το Αιγαίο στην ανατολική μεριά της Ευβοίας. Εδώ και εκεί τα απομεινάρια ενός Βενετικού πύργου πάνω στην κορυφή ενός λόφου πρόσφεραν κάτι στα ενδιαφέροντα της έξοχης. Σημάδια του παρελθόντος, αυτά τα παρατηρητήρια ήταν διαταγμένα κατά μήκος στις πλάγιες των βουνών για να ειδοποιούν για την θεά έχθρων που έκαναν επιδρομές στις ακτές: πειρατές Σαρακηνοί ή Τούρκοι.

Οι Βένετοι και οι Λομβαρδοί κράτησαν την άμυνα τους ενάντια στους τούρκους για 265 χρόνια. Το να κρατήσουν την αυτονομία στο Νεγκροπόντε απ' το 1205 μέχρι τα 1470, σαν στρατηγικό κέντρο που προστάτευε τους εμπορικούς δρόμους του Αιγαίου, ήταν μια σπουδαία Βενετική κτήση. Ο Κοντέρ στο θαυμάσιο βιβλίο του πάνω στους

Ενετικούς πύργους στην Εύβοια λειο ότι υπήρχαν 59 πύργοι. Οι Τούρκοι ήταν ο κύριος κίνδυνος που καταδοκούσε να κατακτήσει ολόκληρη την Ελλάδα, πράγμα που στο τέλος το κατάφεραν. Όταν η Εύβοια τελικά κατακτήθηκε το 1470, ήταν εξαιτίας της ανικανότητας του Ενετικού Ναυτικού. Αυτή η απώλεια της Βενετίας, της αγαπημένης τους αποικίας ήταν βαθύτατα οδυνηρή.

Οι ταξιδιώτες μας δεν ήξεραν το μέρος αυτό της ιστορία του νησιού. Καθώς κατευθύνονταν βόρεια, το τοπίο άλλαξε χαρακτήρα για να ανέβουν τις δασωμένες πλαγιές μέχρι το Κλιμάκι, τη δύσκολη σκάλα. Είχαν μπροστά τους 2 ώρες δύσκολο δρόμο και εξαρτώντας απόλυτα από την ευκινησία των αλόγων και στηριζόταν στην σιγουριά των ποδιών τους, για να τους πάνε με ασφάλεια κατά μήκος του στενού και επικίνδυνου μονοπατιού. Τελικά έφτασαν στην κορυφή και ξεκουράστηκαν άλογα και αναβάτες. Ήταν στο πέρασμα του βουνού που ονομαζόταν ο “Άγιος”, όπου υπάρχει μια μικρή εκκλησία του Αγίου Λουκά. Καθαρός αέρας και πανέμορφη θέα πάνω απ’ τα βουνά ήταν η ανταμοιβή τους καθώς και δροσερό ανοιξιότικο νερό.

Δεν υπήρχε όμως αρκετός χρόνος για ξεκούραση. Είχαν ακόμα πολύ δρόμο μπροστά τους. Τώρα κατέβαιναν ένα δύσβατο μονοπάτι που οδηγούσε στην κοιλάδα όπου ήταν και ο προορισμός τους. Τα άλογα έκαναν κούρβες στις πλαγιές, σε κάθε στροφή του μονοπατιού εμφανιζόταν κι ένα πιο όμορφο σκηνικό. Ξαφνικά εμφανίστηκε η πιο εκθαμβωτική θέα: τώρα πάνω απ τα βουνά η θέα ήταν προς το Αιγαίο Πέλαγος και τα νησιά των Σποράδων -Σκιάθος, Σκόπελος και Αλόνησος- που όλα διαγράφονταν καθαρά στον ορίζοντα, ενώ στις πλαγιές των γύρω βουνών φύτρωναν κεφαλλονίτικα πεύκα, μαύρα πεύκα και το φωτεινότερο πράσινο των φυλλοβόλων δέντρων.

Ο Edward Lear ταξίδεψε στην Εύβοια το 1848 συντροφιά του καλού του φίλου George, ο οποίος είχε έγνοια για την άνεσή του και κουβαλούσε το κουτί με τα σύνεργα της ζωγραφικής. Ήταν πάντα ξύπνιοι στο δρόμο πριν την Ανατολή έτσι ώστε η πρώτη δόξα του πρωινού τοπίου να παγιδευτεί στους πίνακές του. Έχουμε σ’ ένα σπίτι στο Αχμέτ Αγά μια ζωγραφιά απ’ το μπλοκ σχεδίων του, που δίνει μια ωραία άποψη εξοχής, ονομάζεται “Κοντά στο Αχμέτ Αγά”. Είχε σημειώσει με μολύβι τα δέντρα και τους θάμνους για να τα ζωγραφίσει αργότερα καθώς και τα χρώματά τους: πεύκο, φυλλοβόλο πεύκο, σκούρο πράσινο, μπλε και άλλα. Του έδινε μεγάλη ευχαρίστηση η αντίθεση ανάμεσα στο πυκνό σκούρο πράσινο χρώμα των πεύκων και στο απαλό χρώμα των γύρω υψωμάτων. Την ίδια ευχαρίστηση ένιωθε και ο Edward Noel.

Κατά την κάθοδο, τα δάση άνοιγαν σιγά σιγά σε ηλιόλουστα ξέφωτα και βοσκοτόπια βοδιών και προβάτων. Ο Frederick Fellenberg

ήταν ενθουσιασμένος με το τοπίο, που του θύμιζε τόσο πολύ την γενέτειρα του την Ελβετία.

Μετά από μια ώρα δρόμο έφτασαν στο στενό μονοπάτι που υπήρχε στην πλαγιά του βουνού. Οι οδηγοί τους ενημέρωσαν ότι έμπαιναν στο Δερβένη, που στα τουρκικά σημαίνει φαράγγι. Ελέγχοντας το πέρασμα εδώ στην δυτική πλευρά του βουνού, από πάνω τους ήταν το Φράγκικο κάστρο της Κλεισούρας, ένα οχυρό κτισμένο στις αρχές του 13^{ου} αιώνα, για να φυλάει την είσοδο προς το βόριο μέρος του νησιού. Επίσης σηματοδοτούσε το νότιο σύνορο της Αγίας Τριάδος, της βόρειας επαρχίας του νησιού.

Τον καιρό που περνούσαν οι Edward Noel και Frederick Fellenberg, τα τείχη του στέκονταν ακόμα όρθια ενώ υπήρχαν και ερείπια διαφόρων κτισμάτων, ενός ναού και άλλων. Οι Φράγκοι - κυρίως από την Βόρεια Γαλλία και τις Κάτω χώρες- ήρθαν στην Ελλάδα μετά την σταυροφορία που οδήγησε στην άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1204. Συνοδεύονταν από Βενετούς που τους παρείχαν τις θαλάσσιες μεταφορές, ενώ μαζί τους ήρθαν και Λομβαρδοί από την διπλανή κοιλάδα. Οι Λομβαρδοί και οι Βενετοί αφού νίκησαν τους Φράγκους, έγιναν εκ περιτροπής άρχοντες του κάστρου. Ένα Ενετικό παρατηρητήριο κτίστηκε στην άκρη του οχυρού, από το οποίο μπορούσαν να σταλούν ευκρινή σήματα στον επόμενο πύργο της Μπέζας στο βουνό Καντήλι. Αυτός ο πύργος δίπλα στο φράγκικο κάστρο τότε έστεκε ακόμα, αλλά σήμερα έχει καταρρεύσει και υπάρχει μόνο ένας σωρός από αγκωνάρια. Το ίδιο συμβαίνει και με τον περιμετρικό τοίχο του οχυρού, που ακολούθησε τις πτυχώσεις του εδάφους και έγινε ένα ακανόνιστο πολύγωνο.

Μέσα σε αυτό το οχυρό μπορούσε το Μεσαίωνα να ζήσει και να κρατήσει αντίσταση μία διμοιρία πεζικού ή να κατασκοπεύει τους εχθρούς από μια ασφαλή απόσταση ή και να ανακόψει την υποχώρηση τους.

Η Κλεισούρα περιβαλλόταν από δίπλα τείχη, τα οποία στην ανατολική πλευρά δέσποζαν κατακόρυφα ακριβώς πάνω από την διαδρομή του περάσματος. Εδώ ήταν και η είσοδος του φρουρίου εκεί όπου το άνοιγμα του περάσματος δεν ήταν πάνω από δυο μέτρα φαρδύ. Μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, αυτό το στενό πέρασμα λεγόταν Σιδερόπορτα. Η πύλη ήταν ανάμεσα στα πετρώματα του βουνού και έναν απότομο βράχο που υψώνονταν από πιο χαμηλά. Τόση ήταν η φυσική δύναμη αυτής της θέσεις που αυτή η πύλη πράγματι «κλείδωσε» την είσοδο για όλη την βόρεια Εύβοια.

Η Κλεισούρα έδωσε το όνομα της στην κεντρική επαρχία της Εύβοιας. Οι Ενετοί είχαν χωρίσει το νησί σε 3 μέρη με πρωτεύουσες τους Ωρεούς στο βόριο τμήμα, την Χαλκίδα στο κεντρικό και την Κάρυστο στο Νότιο. Πάνω από την Κάρυστο ήταν το περίφημο Κόκκινο Κάστρο,

που ονομάστηκε έτσι από τους Ιταλούς από την κόκκινη πέτρα από την οποία ήταν χτισμένο. Ο William Miller στο έργο του *Latins in the Levant*, αναφέρει ότι υπήρχαν έντεκα Φράγκικα κάστρα στο Νεγκρεπόντε.

Το όνομα του Δικάριου, συχνά αναφέρεται μαζί με την Κλεισούρα. Ήταν ένας πρίγκιπας της Καρύστου «ένας άφραγκος τυχοδιώκτης με μεγάλες φιλοδοξίες», του οποίου οι πρόγονοι είχαν έρθει από την Vicenza ακριβώς μετά την εγκατάσταση των Λομβαρδών στην Εύβοια στο τέλος της 4^{ης} Σταυροφορίας. Ο Λικάριος μπήκε στην αυλή της κυβερνούσας επαρχίας της κεντρικής Εύβοιας, όπου και έγινε μισητός από όλους επειδή παντρεύτηκε κρυφά μια γοητευτική χήρα. Επειδή η μοιχεία δεν ήταν αποδεκτή, ο Λικάριος για αντεκδίκηση πήγε στην υπηρεσία του Βυζαντινού Αυτοκράτορα Μιχαήλ τον 8^ο. Άρχισε έτσι ένα κρυφό πόλεμο ενάντια στους Λομβαρδούς σε όλο το νησί. Το 1279 κατέκτησε την Κλεισούρα για τους Βυζαντινούς και την οχύρωσε. Αλλά την επόμενη χρονιά οι Ενετοί, προωθώντας τα δικά τους συμφέροντα, την ανακατέλαβαν.

Η συντροφιά συνέχισε την πορεία της μέσα από την Σιδερόπορτα και το φαράγγι Δερβένι. Πέρασαν δίπλα από τους απότομους βράχους πλάι από το κάστρο, έκθαμβοι από τα τρεχούμενα νερά και τους καταρράκτες του ποταμού Κερέου και τα χρυσαφί φθινοπωρινά χρώματα από την πλαγιά του απέναντι βουνού. Έτσι το ταξίδι μέσα από το φαράγγι ήταν πανέμορφο και όπως έμπαιναν στην κοιλάδα του Αχμέτ-Αγά, το ποτάμι φάρδυνε και στις όχθες του φύτεωναν τεράστια πλατανόδεντρα. Είχαν φτάσει.

Ένα γεφύρι πάνω από ένα γύρισμα του ποταμού όριζε το σύνορο στο τσιφλίκι Αχμέτ-Αγά, εκεί στέκει τώρα ένα μικρό ξωκλήσι. Ήταν μια νέα και απομακρυσμένη περιοχή που δεν είχε αλλάξει σχεδόν καθόλου μετά τον Στράβωνα τον γεωγράφο, ιστορικό και ταξιδευτή που την περιέγραφε τον 1^ο αιώνα μ.Χ. «τα εκτεταμένα ορεινά εδάφη της Εύβοιας δεν τα επισκέπτεται κανείς παρά μερικοί βοσκοί. Η ενδοχώρα ήταν τόσο άγνωστη στους κατοίκους της Χαλκίδας και της Ερέτριας, λες και βρισκόταν στην άλλη πλευρά του Αιγαίου.

Αφού το νησί δεν είχε οπτικό πεδίο, ήταν γνωστό μόνο σε όσους ταξίδευαν κατά μήκος της ακτής του. Λίγα είναι γνωστά για τους ανθρώπους που ζούσαν στην κοιλάδα που υπήρχε πέντε μίλια βόρεια της Κλεισούρας. Ο John Burg, στα κείμενά του για τους Λομβαρδούς και τους Ενετούς στην Εύβοια γράφει το 1912:

«Τα 270 χρόνια της Ιταλικής κατοχής δεν άφησαν μόνιμα σημάδια στον χαρακτήρα του πληθυσμού, ενώ αντίθετα τα 350 χρόνια της Τούρκικης κυριαρχίας άφησαν τα ίχνη τους στην Εύβοια, και σε σχεδόν κανένα άλλο σημείο της Ελλάδας με την μορφή της ιδιοκτησίας γης από Τούρκικες οικογένειες.»

Οι πρώτοι ντόπιοι που συνάντησαν οι ταξιδιώτες μας ήταν στον τόπο που αργότερα έγινε η γόνιμη και αποστραγγισμένη πεδιάδα του Γκουβέλλα, όπου μερικοί ρακένδυτοι χωριάτες ζούσαν στις σκηνές τους, όπου ήταν φτιαγμένες από κατσικίσιο μαλλί. Είχαν μείνει εντελώς έκπληκτοι από την παρουσία των ξένων ταξιδιωτών και από τις φράγκικες φορεσιές τους. Την εποχή εκείνη δεν υπήρχε χωριό. Μόνο καμιά εικοσαριά οικογένειες ζούσαν σε διασκορπισμένα χειμάδια στις δασωμένες πλαγιές. Μία απ' αυτές τις εγκαταστάσεις ονομαζόταν το παλιό Αχμέτ-Αγά. Τώρα πια εκεί έχουν απομείνει υπολείμματα φραγμάτων και τοίχων. Ερείπια μικρών ξωκλησιών στα βουνά, δείχνουν επίσης τους τόπους όπου υπήρχαν οι θερινές στάνες. Άλλες εγκαταστάσεις ήταν στα δάση, καλά κρυμμένες από τους Τούρκους και ασφαλείς από την μαalaria, που τότε έκανε θραύση στα πεδινά. Για τον ίδιο τον Αχμέτ Αγά γνωρίζουμε λίγα πράγματα. Υπάρχει μια ιστορία, ότι τον καιρό που ο Αγάς ήταν ο ιδιοκτήτης της περιοχής, συνήθιζε να έρχεται από την Χαλκίδα για τις συνηθισμένες επισκέψεις του και καθόταν κάτω από ένα τεράστιο πεύκο, κοντά εκεί που τώρα είναι η εκκλησία του Αγίου Ιωάννη του Ρώσου. Εκεί, σύμφωνα με τον ανατολικό τρόπο διακυβέρνησης, μάζευε ότι του οφειλόταν και έδινε τις εντολές του για όσο διάστημα έλειπε.

Ένας πιθανός προηγούμενος ιδιοκτήτης μπορούσε να είναι κάποιος άλλος Αχμέτ Αγάς, που μαζί με έναν πασά κυβερνούσαν την Θεσσαλία εξ ονόματι του σουλτάνου. Τον επισκέφτηκε στο Βόλο το 1860 η Σουηδέζα Fredrika Bremer τον περιγράφει ως εξής:

«Ο Αγάς, ένας γενναίος ευγενής του Μεσαίωνα, μας υποδέχτηκε με το ναργιλέ στο στόμα. Φορούσε ένα μεταξωτό ταφτάκι και σκέφτηκα πως το βλέμμα του ήταν τόσο άμεσο και τραχύ που αν για κάποιο λόγο με έφερναν ενώπιόν του, θα φοβόμουνά πάρα πολύ. Αλλά αυτός πήρε το χέρι μου, με καλωσόρισε με σταθερή ευγένεια και μας καθοδήγησε στο ντιβάνι όπου καθόταν».

Χωρίσανε φιλικά αλλά θεώρησε ότι δεν ήταν αξιοζήλευτη η θέση του ανάμεσα σε Έλληνες που κρυφά τον μισούσαν. Είναι ενδιαφέρον να αναλογιστεί κανείς ότι ο Αγάς ήταν στο Βόλο, ειδικά αφού τα αυθεντικά αρχεία ήταν στη Χαλκίδα, -που ήταν υπό Τουρκική κατοχή- στέλνονταν στο Βόλο, όπου ακόμα και τώρα λέγεται ότι μπορεί να υπάρχουν. Τα αρχεία μας στην Αγία Άννα, όπου φυλάσσονται τα χαρτιά του Αχμέτ Αγά, ξεκινούν μόλις από το 1836.

Ο Noel και ο Fellenberg συνεχίζουν την εξερεύνησή τους σε όλο το νησί και πήγαν και πιο βόρεια για να ανακαλύψουν περισσότερα. Ακολούθησαν τον Κέρεο ποταμό έχοντας για οδηγό τους τον Στράβωνα: «Υπάρχουν δύο ποτάμια στην Εύβοια, ο Κερεός και ο Νελεός και όσα πρόβατα έπιναν νερό από τον έναν γίνονταν λευκά και όσα έπιναν από τον άλλο γίνονταν μαύρα». Αλλά ακόμα δεν ξέρουμε ποιος από τους δύο

ποταμούς έκανε τα πρόβατα μαύρα και ποιο λευκά. Γύρο στα πέντε μίλια βόρεια του Αχμέτ Αγά τα δύο ποτάμια συναντιούνται και γίνονται ο ποταμός Μπούδουρος, ο οποίος μετά απορρέει δέκα μίλια βορειοανατολικά κοντά στον κόλπο του Πελέκι, με την όμορφη αμμώδη ακτή στο Αιγαίο.

Ο δρόμος για το δυτικό τμήμα του νησιού σηματοδοτείται από την θέση των Ενετικών πύργων, που μαρκάρουν την πορεία που μάλλον έβγαζε στον Ευβοϊκό κόλπο δίπλα στον Νελεό και μετά μέσο ενός περάσματος σε βουνό στα δυτικά εκεί που βρίσκεται η πόλη Λίμνη. Μπορεί κανείς να δει τα βουνά από κάθε οπτική γωνία: το Ξερό στο Βορρά, το Καντήλι στα Δυτικά, την Πυχαρία στα Ανατολικά και από μερικές κορφές τις λάμψεις του κώνου του όρους Δίρφη στο κέντρο του νησιού.

Αν και απομακρυσμένο από τον πολιτισμό, το τσιφλίκι του Αχμέτ Αγά, η όμορφη κοιλάδα που περιβαλλόταν από βουνά και από θάλασσα, ακουμπούσε την καρδιά και πυροδοτούσε την φαντασία των Noel και Fellenberg. Το όλο σκηνικό ήταν μερικές φορές εκθαμβωτικό: Το άπλωμα των εύφορων χωραφιών στην κοιλάδα, τα τεράστια πλατάνια κατά μήκος των όχθων, παρείχαν δροσερή σκιά μέσα στο κατακαλόκαιρο, τα δάση και τα βουνά πιο πέρα. Ήθελαν να μείνουν αλλά έπρεπε να βάλουν μπρος αμέσως τα σχέδιά τους. Ο Hadji Ismail Bey, ο ιδιοκτήτης της γης ήταν πρόθυμος να κάνει μια γρήγορη συμφωνία και να πουλήσει. Το επόμενο βήμα ήταν να μάθουν την τιμή και τους όρους που θα έθετε. (10.000 ≤ μετρητά).

Ήταν πολύ ευχαριστημένοι που είχαν να κάνουν με τον Hadji Ismail Bey, ένα σεβαστό πρόσωπο και αντιπρόσωπος του Sublime Porte όταν καταρτίστηκε το σχέδιο στο Ναύπλιο το 1831 για την πώληση των Οθωμανικών γαιών. Ήταν ο Hadji Ismail Bey στις 25/3/1833, αντιπροσωπεύοντας τον Ομέρ Πασά, παρέδωσε τα κλειδιά της πόλεως της Χαλκίδας πάνω σε ασημένιο δίσκο. Μ' αυτόν τον άνθρωπο η μεταβίβαση των τίτλων ιδιοκτησίας δεν θα ήταν πρόβλημα.

Η απόφαση για την αγορά του τσιφλικιού έπρεπε να ληφθεί σύντομα. Όπως θα δούμε σε ένα γράμμα που ο Edward έγραψε στον αδερφό του Charles, είχε μόλις αρκετά χρήματα για να πληρώσει την υποθήκη της γης. Πιθανά είχε κληρονομήσει ένα συγκεκριμένο ποσό χρημάτων όταν διαμοιράστηκε η κληρονομιά Wentworth μετά τον θάνατο της μητέρας του, της Lady Byron το 1822. Τώρα χρειαζόταν περισσότερα κεφάλαια για την εξόφληση και για την ανάπτυξη των καλλιεργειών και την ίδρυση του πρότυπου σχολείου που σχεδίαζαν. Έτσι πρώτα ανέτρεξαν στους συγγενείς τους και στην Lady Byron.

Ο Fellenberg παρέμεινε στην Αθήνα για να τακτοποιήσει τις υποθέσεις τους, ενώ ο Noel για την Αγγλία προκειμένου να αντλήσει και άλλα κεφάλαια για την επιχείρησή τους. Έλπιζε πως ο αδερφός του

Charles θα συμμετείχε και αυτός. Με την άφιξή του στην Αγγλία, ο Edward του έγραψε:

Αγαπητέ μου Charles,
μόλις έφτασα το Falmouth μετά από ταξίδι τριών εβδομάδων από την Ελλάδα. Η παραμονή μου στην Αγγλία ωστόσο δεν θα είναι μεγάλη, αφού αποφάσισα να μεταναστεύσω σ' εκείνη τη χώρα. Βασική μου επιδίωξη είναι να τακτοποιήσω τα οικονομικά μου ζητήματα κ.τ.λ. και να σε δω πριν φύγω για ένα μεγάλο διάστημα. Έχω τοποθετήσει όλο μου το κεφάλαιο για την αγορά του κτήματος στην Εύβοια, το οποίο σκοπεύω να καλλιεργήσω. Ελπίζω να μαζέψω κάποιους περαιτέρω πόρους που θα μου είναι άκρως χρήσιμοι την παρούσα στιγμή στην Ελλάδα, και με λίγο κόπο και σωστή διοίκηση μετά από μερικά χρόνια θα αποδίδει τουλάχιστον το 20%.

Ο Fellenberg παραμένει για την εποπτεία στην Ελλάδα, μέχρι να γυρίσω κι εγώ, και μάλλον θα έχει κι αυτός μερίδιο, αλλά δεν μπορώ να μιλήσω και εξ' ονόματος του πατέρα του γι' αυτό το ζήτημα μέχρι την επιστροφή μου, όπου θα περάσω από την Ελβετία. Δεν έχεις ιδέα για τον πλούτο του εδάφους και τα πλεονεκτήματα στην Ελλάδα. Η έκταση της ιδιοκτησίας μου δεν θα είναι λιγότερο από 15.000 εκτάρια, πάνω από το μισό της οποίας καλύπτεται από πευκοδάση και άλλα δένδρα, τα οποία αν ξυλευτούν και σταλούν στα ναυπηγεία της Συρίας, θα αναπληρώσουν και με το παραπάνω τα χρήματα της αγοράς. Υποχρεώθηκα να αποφασίσω πριν συμβουλευτώ φίλους, μιας που κάθε μέρα που περνούσε η τιμή ανέβαινε και αν δεν αγοραζόταν από Τούρκους που εγκατέλειπαν τη χώρα, θα έπεφτε στα χέρια Ελλήνων εκμεταλλευτών που θα σε έβαζαν να πληρώσεις τα τριπλάσια για να το αγοράσεις. Αυτά είναι μόνο μερικά σημεία. Η μεγάλη μου προσδοκία είναι να πείσω εσένα να με ακολουθήσεις στο σχέδιό μου και να επιστρέψουμε στην Ελλάδα μαζί. Είμαι πεπεισμένος για το απόλυτο πλεονέκτημα του εγχειρήματος και το ότι δεν θα είμαι ο μόνος που θα κερδίσω από την υπόθεση, εξηγεί εν μέρει γιατί διέθεσα τόσο μεγάλο κεφάλαιο για τους περιορισμένους πόρους. Πρέπει να σε δω και να σου μιλήσω από κοντά για να σου εξηγήσω όλες τις λεπτομέρειες. Θα έρθεις στην πόλη ή να έρθω να σε επισκεφτώ; Δεν θα έχω δει την Lady Byron μέχρι αύριο. Ελπίζω ότι και οι δυο σας θα εγκρίνετε το όλο εγχείρημά.

Παραμένω, αγαπητέ Charles, ο αγαπητός σου αδερφός,

Edward.

Ο Edward δεν είχε τύχη με τον αδερφό του Charles, τον οποίο δεν τον ενδιέφερε να αφήσει την θέση του στην Αγγλία για κάποιες αβέβαιες πιθανότητες στην Ελλάδα. Είχε παντρευτεί την κόρη ενός πάστορα και ζούσαν μαζί στην δούλεψη της Lady Byron, ως ο πιο πετυχημένος επιστάτης της. Ο Charles, ο οποίος είχε σπουδάσει στο Hofwyl, αργότερα θα διεύθυνε την γεωργική σχολή της Lady Byron. Στο Kirkby Mallory. Εκεί επίσης ακολουθούσαν οι επιτυχημένες αντιλήψεις του Hofwyl και την επαναστατική τάση να συνδυάζει ηθική εκπαίδευση με πρακτική εργασία, πράγμα που σε πρώτο επίπεδο προσέλκυε νεαρούς μαθητές απ' όλη την Ευρώπη. Έμφαση δινόταν στην συνολική ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας. Σ' αυτό η Ελλάδα βρισκόταν πολύ πολύ μακριά.

Εν τω μεταξύ, ο **Fredrick Fellenberg** είχε επίσης γράψει ένα γράμμα στον δικό του πατέρα, ζητώντας την βοήθεια για την σύμπραξή του με τον Edward Noel γη στην Εύβοια. Ήταν πάρα πολύ δύσκολο για τον **Fredrick** να γράψει αυτό το γράμμα, μιας και την Άνοιξη του 1832 ξεκίνησε για την Ελλάδα ενάντια στη θέληση του πατέρα του, ο οποίος πίστευε ότι θα ήταν καλύτερα για τον γιο του να παραμείνει για εργασία στο Hofwyl. Όμως η βοήθεια του Emanuel Von Fellenberg ήταν απαραίτητη για τον **Fredrick** και το μεταμελημένο γράμμα του για την Γερμανία έφυγε από την Αθήνα την 1/3/1833:

Αγαπητέ πατέρα,
ελπίζω να έλαβες το γράμμα που σου έστειλα πριν από τρεις μήνες. Δεν θα επαναλάβω αυτά που σου έγραψα τότε, αλλά θα ήθελα να σου ζητήσω την συμβουλή και την βοήθειά σου. Λίγοι είναι οι Έλληνες που μπορούν να εκτιμήσουν την αξία της εκπαίδευσης ή που έχουν τα κατάλληλα μέσα για την ανατροφή των παιδιών τους. Οι ιεραποστολικές κοινότητες των Αγγλων και των Αμερικάνων λειτουργούν σχολεία όπου τα παιδιά από πλούσιες και φτωχές οικογένειες, χωρίς δίδακτρα, λαμβάνουν τουλάχιστον την βασική εκπαίδευση. Αλλά αρκετοί ξένοι που εγκατασταίνονται εδώ, επιθυμούν περισσότερη μόρφωση κι έτσι με τον καιρό θα υπάρχει όλο και πιο πρόσφορο έδαφος γι' αυτό.

Βρίσκουμε επίσης πως εδώ, περισσότερο από αλλού, κάποιος πρέπει να έχει την δική του περιουσία προκειμένου να εμπνέει εμπιστοσύνη και να έχει κάποια επιρροή. Έτσι ο Noel εδώ και λίγο καιρό είχε την σκέψη να αγοράσει γη. Καθώς οι Τούρκοι πουλάνε τα κτήματά τους στο Νεγκροπόντε σε πολύ συμφέρουσες τιμές, κάναμε ένα ταξίδι μέχρι εκεί. Αφού περιηγηθήκαμε σε όλο το νησί και ενημερωθήκαμε για την κατάσταση, ο Noel αποφάσισε να αγοράσει εκεί, ένα από τα πιο όμορφα κτήματα. Αυτό περιλαμβάνει ένα πεδινό κομμάτι περίπου πέντε χιλιάδων Αγγλικών εκταρίων και άλλο τόσο περίπου δασική έκταση. Η καλύτερη ξυλεία για

ναυπήγηση πλοίων στην Ανατολική Ελλάδα βγαίνει σ' αυτή την έκταση. Ο Noel την αγόρασε για 2.200 στερλίνες. Και μόνο η ξυλεία για ναυπήγηση υπολογίζεται να αξίζει τόσα.

Ο ιδιοκτήτης κρατά τους χωρικούς στην έκταση σε σπίτια με βοοειδή. Αντ' αυτού κάνουν τις δουλειές στα χωράφια και του δίνουν την μισή σοδιά. Αυτό είναι το ποιο συνηθισμένο και για τον ιδιοκτήτη το πιο συμφέρον από όλα τα συμβόλαια ανάμεσα σ' αυτόν και τους κολίγους του. Σε περίπτωση που ο ιδιοκτήτης δεν μείνει ευχαριστημένος με τον χωρικό, μπορεί να τον διώξει μακριά από το κτήμα και να τον αντικαταστήσει με κάποιον άλλο.

Εμείς στη χώρα μας δεν μπορούμε να το πιστέψουμε πόσο εύφορο είναι αυτό το τμήμα της Ελλάδας. Εδώ δεν έχουν γνώσεις για λίπανση. Οι βραγιές είναι μόνο δύο με τρεις ίντσες βαθιές και σπέρνονται. Συχνά από έναν βλαστό καλαμποκιού μπορεί κάποιος να θερίσει μόνο περίπου είκοσι με τριάντα με μέσο όρο δεκαπέντε. Σε μια περιοχή Αγγλικού κτήματος φυτεμένο με μουριές, μπορείς να βασίζεσαι ότι θα βγάλεις ≤ 20 στερλίνες σε μεταξύ το χρόνο. Ο λόγος που τα κτήματα στο Νεγκροπόντε είναι τόσο φθηνά, είναι εν μέρη εξαιτίας των Τούρκων, που καμιά φορά δεν επισκέπτονταν ποτέ στη ζωή τους τα τσιφλίκια που τους ανήκουν, εν μέρει επειδή πρέπει αυτή η γη να πουληθεί και εν μέρη εξαιτίας του γεγονότος ότι το κεφάλαιο στην Ελλάδα είναι τόσο σπάνιο και οι Έλληνες δεν αγόραζαν τίποτα αν δεν τους δώσει άμεσο κέρδος. Τέτοια ευκαιρία για αγορά γης δεν θα ξαναπαρουσιαστεί ξανά ούτε σε εκατό χρόνια. Ο Noel το θέλει, κι εγώ πιστεύω βαθιά ότι μαζί του μπορούμε να μετατρέψουμε αυτή την έκταση σε κανονική καλλιέργεια και να μοιραστούμε τα έξοδα. Είμαι πεπεισμένος ότι σε δέκα χρόνια η γη θα αποδίδει δέκα φορές τα έξοδα.

Έτσι πραγματικά εύχομαι να είχα ένα μικρό κεφάλαιο. Με μερικές εκατοντάδες λίρες ή με καμιά χιλιάδα κάποιος θα μπορούσε να ξεκινήσει κάτι αξιόλογο. Σ' αυτήν την έκταση που ο Noel αγόρασε, ο ίδιος έχει τοποθετήσει τα διπλάσια ή παραπάνω. Δεν ξέρω αν με βοηθήσεις με αυτό το ζήτημα, ιδιαίτερα μετά απ' ότι έχει γίνει. Εμένα τότε μου φαινόταν ότι ήταν ο καλύτερος τρόπος για να προετοιμάσω το μέλλον μας.

Σίγουρα θα σε ξαφνιάσει που έτσι εντελώς ξαφνικά ζητάω την βοήθειά σου. Η εμπειρία με έχει διδάξει πως ο καθένας λίγο ή πολύ εξαρτάται από τους άλλους και ότι είναι πάντα πολύ καλύτερα να εξαρτάσαι από την οικογένειά σου παρά από φίλους. Όχι ότι εκφράζω το παραμικρό παράπονο για την τωρινή μου κατάσταση. Ελπίζω πως δεν θα αισθανθείς άσχημα για την παράκλησή μου. Ο χρόνος με πιέζει και πρέπει να προσαρμοστώ στα γεγονότα, ακόμα κι αν δεν είναι αυτά που θα ήθελα να είναι.

Ο αφοσιωμένος γιος σου,
Fritz Fellenberg

Είναι ένα συγκινητικό γράμμα, γραμμένο από έναν πρωτότοκο γιο. Συμπάσχουμε με τον Fellenberg, είναι ένας αξιαγάπητος νεαρός και όλοι καταλαβαίνουμε γιατί επαναστάτησε εναντίων του δυνάστη πατέρα του. Δυστυχώς όμως ο ίδιος ο E.F. δεν είχε αρκετά χρήματα. Συνέχιζε την επέκταση της επιχείρησής του και ήθελε να τελειώσει τα καινούρια σχέδια για το Hofwyl, έτσι δεν του περίσσεψαν χρήματα για τον γιο του.

Όπως πάντα η γυναίκα του, η Μαργαρίτα που είχε αδυναμία στον γιο της Fritz, τον βοήθησε χωρίς να το γνωρίζει ο πατέρας του, αν και ο Emanuel Von Fellenberg δεν είχε αρκετά κεφάλαια, ήταν ωστόσο πάντα πρόθυμος να προσφέρει στον Fritz και στον Edward όλες της συμβουλές και την ηθική υποστήριξη που θα χρειαζόντουσαν και ποτέ δεν αποθάρρυνε τους δύο νεαρούς από τα ρομαντικά τους όνειρα εξαιτίας της έλλειψης χρημάτων.

Η μοίρα όμως είχε άλλα σχέδια...

Βιβλιογραφία.

Μέρος Α

1. Καλέμης Β. Περιπλάνηση στο χώρο και στο χρόνο στην Β. Εύβοια, Τόμος Β, Σελ.3 § 1-4.
 2. www.kke.gr
 3. Καλέμης Β. Περιπλάνηση στο χώρο και στο χρόνο στην Β. Εύβοια, Τόμος Β, σελ 26
 4. Καλέμης Β. Περιπλάνηση στο χώρο και στο χρόνο στην Β. Εύβοια, Τόμος Β, σελ. 68-72
 5. Προφορική Πηγή Από Τον κ. Περδικάρη, υπάλληλος του ξενοδοχείου Θέρμαι Σύλλα.
 6. Τεχνικά Χρονικά, Τεύχος 6-7 Ιούνιος – Ιούλιος, Αθήνα 1975, Σελ.339 35-49
 7. Δανιήλ Αθ. Ορφανουδάκης, Η κατοίκισα Prokesch Von Osten στην Αθήνα και οι διαδοχικές χρήσεις της, Πειραιάς 1997, σελ. 66, §2
 8. Δανιήλ Αθ. Ορφανουδάκης, Η κατοίκισα Prokesch Von Osten στην Αθήνα και οι διαδοχικές χρήσεις της, Πειραιάς 1997, σελ 66, §3
 9. Φιλιππίδης Δ. Νεοελληνική Αρχιτεκτονική, Αθήνα 1984, σελ. 67,68
 10. Δανιήλ Αθ. Ορφανουδάκης, Η κατοίκισα Prokesch Von Osten στην Αθήνα και οι διαδοχικές χρήσεις της, Πειραιάς 1997, σελ. 7, §1
 11. Δανιήλ Αθ. Ορφανουδάκης, Η κατοίκισα Prokesch Von Osten στην Αθήνα και οι διαδοχικές χρήσεις της, Πειραιάς 1997, σελ. 7, §2, 3
 12. Δανιήλ Αθ. Ορφανουδάκης, Η κατοίκισα Prokesch Von Osten στην Αθήνα και οι διαδοχικές χρήσεις της, Πειραιάς 1997, σελ. 7, §2, 3
 13. Δανιήλ Αθ. Ορφανουδάκης, Η κατοίκισα Prokesch Von Osten στην Αθήνα και οι διαδοχικές χρήσεις της, Πειραιάς 1997, σελ. 22, §2
 14. Φιλιππίδης Δ. Νεοελληνική Αρχιτεκτονική, Αθήνα 1984, σελ. 77-86
 15. www.eviain.gr
 16. Κτίριο, Τεύχος 135, Ιούνιος 2001, σελ. 75, §3-5
 17. Κτίριο, Τεύχος 135, Ιούνιος 2001, σελ. 75-76, §6-10
 18. Φιλιππίδης Δ, Διακοσμητικές τέχνες, Αθήνα 1998, σελ.130-131
- Μέρος Β
19. Ελληνικές Κατασκευές, τεύχος 57, Μάιος 2001, σελ. 154-156.
 20. Κτίριο, Τεύχος 135, Ιούνιος 2001, 78,79,82-89